

Ocena realizacji
Strategii Polityki Społecznej
Województwa
Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020

TORUŃ, 2020

Opracowanie i realizacja badania:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu; ul. Bartkiewiczówny 93, 87-100 Toruń
www.rops.torun.pl

oraz Instytut Badawczy IPC Sp. z o. o.,
ul. Ostrowskiego 9, 53-238 Wrocław www.instytut-ipc.pl

Niniejsze badanie ewaluacyjne zostało sfinansowane ze środków Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Spis treści

Wykaz skrótów.....	4
Wprowadzenie.....	5
Nota metodologiczna.....	6
Wyniki badania	10
Ocena trafności interwencji zawartej w <i>Strategii</i>	10
Ocena skuteczności interwencji zawartej w <i>Strategii</i>	36
Ocena efektywności interwencji zawartej w <i>Strategii</i>	40
Ocena sposobu funkcjonowania, systemu finansowania, wdrażania i monitorowania <i>Strategii</i>	41
Identyfikacja (potencjalnych) zagrożeń, mogących warunkować realizację celów strategicznych i szczegółowych <i>Strategii</i>	43
Identyfikacja niezbędnych zmian (w tym czynników sukcesu), mogących służyć poprawie efektów wdrażania <i>Strategii</i>	46
Ocena spójności interwencji w kontekście przyszłych założeń Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego	49
Podsumowanie	50
Wnioski i rekomendacje FGI/IDI.....	52
Załącznik 1. Wskaźniki osiągnięcia celów strategicznych	55
Załącznik 2. - Scenariusz wywiadu FGI	75
Załącznik 3. - Scenariusz wywiadu IDI	78

Wykaz skrótów

SKRÓT	ZNACZENIE
DR	<i>Analiza danych zastanych (ang. Desk Research)</i>
IDI	<i>Indywidualny wywiad pogłębiony (ang. Individual In-Depth Interview)</i>
FGI	<i>Zogniskowany wywiad grupowy (ang. Focus group interview)</i>
STRATEGIA, SPS	<i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020</i>
SRWKP	<i>Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+</i>
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
UMWKP	Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
RPO WK-P	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego
UKW	Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
GUS	Główny Urząd Statystyczny
GUS BDL	Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych
GUS STRATEG	Główny Urząd Statystyczny STRATEG
US	Urząd Statystyczny
DDP	Dzienny Dom Pomocy
DPS	Dom Pomocy Społecznej
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PKW	Państwowa Komisja Wyborcza

Wprowadzenie

Niniejszy raport z ewaluacji *Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020* ma na celu dostarczenie informacji na temat trafności, skuteczności i efektywności wdrażanej interwencji zawartej w *Strategii*. Ocena odnosi się również do systemu finansowania, wdrażania i postępów we wdrażaniu oraz jej monitorowania. Raport pozwala także odpowiedzieć na pytanie w zakresie tzw. czynników sukcesu, mogących służyć poprawie efektów wdrażania *Strategii*, jak również tych czynników, które utrudniają realizację celów strategicznych i szczegółowych w niej zawartych. Ocena uwzględnia także opinie odnośnie spójności interwencji przyszłego dokumentu strategicznego polityki społecznej w kontekście przyszłej strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu będący podmiotem odpowiedzialnym za koordynację i organizację procesu realizacji *Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020* podjął decyzję o realizacji badania ewaluacyjnego. Badanie to miało charakter hybrydowy, co w praktyce oznacza najczęściej, że pracownicy instytucji samodzielnie planują i realizują badanie, ale jego elementy (np. realizacja wywiadów) zlecane są na zewnątrz¹. W ramach realizowanego przez ROPS w Toruniu badania ewaluacyjnego pn. *Ocena realizacji Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020* przeprowadzono 1 zogniskowany wywiad grupowy² oraz 10 indywidualnych wywiadów pogłębionych. Zarówno FGI, jak i IDI zostały przeprowadzone w oparciu o zaakceptowany scenariusz wywiadu. Wśród uczestników wywiadu znajdowali się przedstawiciele instytucji zaangażowanych w realizację zadań strategicznych z zakresu polityki społecznej w województwie kujawsko-pomorskim, w tym:

- Przedstawiciele Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu;
- Przedstawiciel Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego (Wydział Polityki Społecznej);
- Przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego (Departament Zdrowia, Departament Planowania Strategicznego i Rozwoju Gospodarczego, Departament Wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego, Departament Funduszy Europejskich, Departament Kultury i Edukacji, Departament Spraw Społecznych);
- Przedstawiciele Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu;
- Przedstawiciel Ośrodka Pomocy Społecznej;
- Przedstawiciel Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie;
- Przedstawiciel Zakładu Aktywności Zawodowej;
- Przedstawiciel Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie;
- Przedstawiciel Powiatowego Urzędu Pracy;
- Przedstawiciel uczelni wyższej (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy);
- Przedstawiciel organizacji pozarządowej.

Uczestnicy wywiadów zostali wskazani przez ROPS w Toruniu. Raport został opatrzony analizą danych zastanych zawierającą tzw. „twarde” dane.

Raport - najogólniej mówiąc - składa się z dwóch części. Pierwsza to część metodologiczna, opisująca w sposób syntetyczny założenia badania oraz jego przebieg. Druga - z kolei część - odnosi się do wyników badań podzielonych według zagadnień badawczych. Raport - tradycyjnie - kończą wnioski i rekomendacje zawierające wskazówki opracowania przyszłego dokumentu strategicznego polityki społecznej województwa.

¹ *Podręcznik monitoringu i ewaluacji lokalnych strategii rozwoju*. 2017. Warszawa: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

² W wywiadzie FGI wzięło udział 10 uczestników.

Nota metodologiczna

POTRZEBY WIEDZY CEL BADANIA:	PYTANIE/ZAGADNIENIA BADAWCZE GŁÓWNE PYTANIE:	METODYKA PLAN BADAWCZY:	PLAN KOMUNIKACJI
Ocena jakości (trafności, skuteczności i efektywności) wdrażanej interwencji zawartej w „Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020”, systemu jej wdrażania oraz postępów w jej wdrażaniu (dotychczasowych efektów), a także spójności interwencji w kontekście przyszłych założeń Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego.	Jaki jest stopień wdrażania interwencji zawartej w „Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020”, system jej wdrażania oraz postępy w jej wdrażaniu (dotychczasowe efekty), a także spójności interwencji w kontekście przyszłych założeń Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego?	1. <i>Analiza danych zastanych</i> W ramach analizy desk research planuje się przeanalizować następujące kategorie źródeł: - materiały powstałe w procesie monitorowania <i>Strategii</i> ; - opracowania, analizy, bazy danych statystycznych obejmując dane dotyczące polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego; - badania naukowe, ewaluacyjne i analizy dotyczące województwa kujawsko-pomorskiego mające zastosowanie w realizowanej ewaluacji i innych źródeł literatury; - web research, czyli analiza zawartości stron internetowych, w szczególności poświęconych tematyce rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym regionu. 2. <i>Zogniskowany wywiad grupowy (FGI)</i> z pracownikami ROPS w Toruniu oraz innymi przedstawicielami kadry kierowniczej podmiotów koordynujących	I. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu wraz z innymi przedstawicielami podmiotów koordynujących poszczególne kierunki działań w ramach „Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020”. Kiedy włączamy: Przedstawiciele podmiotów zostaną aktywnie zaangażowani w realizację badania na etapie FGI i IDI. Następnie na etapie prezentacji wyników i rekomendacji. Jakie metody stosujemy: Kontakt e-mailowy, telefoniczny, ale też spotkania. Do graficznego przedstawienia wyników badania zostanie zastosowana ikonografia (krótka forma, która pozwala na zebranie najważniejszych wniosków i rekomendacji). Informacje zawarte zostaną w prezentacji. II. Podmioty realizujące działania w województwie, m.in. instytucje administracji
KLUCZOWI ODBIORCY WIEDZY:	ZAGADNIENIA BADAWCZE:		
I. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu wraz z innymi przedstawicielami podmiotów koordynujących poszczególne kierunki działań w ramach „Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020”. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu jest podmiotem odpowiedzialnym za koordynację i organizację procesu realizacji Strategii. Koordynowanie działań przebiega przy współpracy ze wskazanymi podmiotami koordynującymi poszczególne kierunki działań i ich realizatorami. ROPS w Toruniu i ww. podmioty są szczególnie zainteresowani wynikami z badania, ponieważ zależy im na zwiększeniu skuteczności interwencji wskazanych w SPS. Podejmując interwencję dążą do wzrostu poziomu samodzielności życiowej mieszkańców regionu,	1. Ocena trafności interwencji zawartej w <i>Strategii</i> . 2. Ocena skuteczności interwencji zawartej w <i>Strategii</i> . 3. Ocena efektywności interwencji zawartej w <i>Strategii</i> . 4. Ocena systemu finansowania, wdrażania i monitorowania <i>Strategii</i> . 5. Identyfikacja (potencjalnych) zagrożeń, mogących warunkować realizację celów strategicznych i szczegółowych <i>Strategii</i> . 6. Identyfikacja niezbędnych zmian (w tym czynników sukcesu) mogących służyć poprawie efektów wdrażania <i>Strategii</i> . 7. Ocena spójności interwencji w kontekście przyszłych założeń Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego.		

wzrostu poziomu jakości życia mieszkańców regionu poprzez zwiększenie dostępności do różnego rodzaju usług społecznych oraz do wzrostu poziomu aktywności w życiu społecznym.	poszczególne kierunki działań w ramach <i>Strategii</i> oraz członkami Zespołu ds. opracowania ww. dokumentu. FGI pozwoli na uzyskanie informacji o zmianach czy to w zakresie aktualnych problemów czy zmianach prawnych. FGI pozwoli również na uzyskanie oceny dotychczas realizowanych działań, ich efektywności i skuteczności. Pomoże on na identyfikację zagrożeń i czynników sukcesu wdrażanej interwencji. Zostanie przeprowadzony 1 FGI.	publicznej, organizacje pozarządowe. Kiedy włączamy: OPS, PUP, organizacje pozarządowe, itd. na etapie prezentacji wyników i rekomendacji. Jakie metody stosujemy: Kontakt e-mailowy, telefoniczny, ale też spotkania. Do graficznego przedstawienia wyników badania zostanie zastosowana ikonografia (krótka forma, która pozwala na zebranie najważniejszych wniosków i rekomendacji). Informacje zawarte zostaną w prezentacji.
DODATKOWI ODBIORCY WIEDZY Podmioty realizujące działania w województwie, m.in. instytucje administracji publicznej, organizacje pozarządowe.	KRYTERIA EWALUACJI	3. <i>Indywidualny wywiad pogłębiony (IDI)</i> z pracownikami ROPS w Toruniu oraz innymi przedstawicielami kadry kierowniczej podmiotów koordynujących poszczególne kierunki działań w ramach <i>Strategii</i>. Wywiady pozwolą na uzyskanie bardziej szczegółowych (aniżeli w przypadku FGI) informacji w zakresie danego zagadnienia badawczego. Pozwoli na porównanie odpowiedzi uzyskanych w wywiadzie FGI. Zostanie przeprowadzonych
<i>Trafność</i> - analiza obejmuje odpowiedniości istniejących strategii i celów w odniesieniu do zmieniających się potrzeb (z uwagi na dynamiczność tych ostatnich może okazać się, że z czasem konieczne staną się modyfikacje celów programu); <i>Skuteczności</i> - badanie obejmuje wszystkie elementy programu – czy w zamierzony sposób prowadzą do osiągnięcia celów, w szczególności czy wybierane do dofinansowania projekty w sposób optymalny realizują cele naszej interwencji; analizie poddane jest zarówno tempo wydatkowania środków, jak również efekty programu (w szczególności produkty) w kontekście osiągnięcia zaplanowanych wartości docelowych; <i>Efektowność</i> - analiza dotyczy procesów i efektów w odniesieniu do zmobilizowanych środków (a więc traktuje o kosztach		

interwencji w odniesieniu do jej skuteczności) ³ .	10 IDI.
---	---------

PRECYZOWANIE POJĘĆ

interwencja - rozumiana jako działania prowadzące do osiągnięcia celu.

obszary - rozumiane jako priorytety zawarte w Strategii. W Strategii wymienia się 5 takich priorytetów.

efekty uboczne – rozumiane jako niezamierzone, zwykle niepożądane efekty naszej interwencji.

potencjalne zagrożenia - czynniki wpływające negatywnie na efekt naszych działań.

czynniki sukcesu – czynniki mogących służyć poprawie efektów wdrażania *Strategii*.

W badaniu ewaluacyjnym została zastosowana triangulacja metod, polegająca na łączeniu w pomiarze wielu metod badawczych celem wieloaspektowego uchwycenia badanych zjawisk oraz dywersyfikacji źródeł informacji⁴. W niniejszym badaniu wykorzystano analizę danych zastanych (ang. *Desk Research*), zogniskowany wywiad grupowy (ang. *Focus Group Interview*) oraz indywidualny wywiad pogłębiony (ang. *Individual in-Depth Interview*).

Analiza danych zastanych (ang. *Desk Research*). Podstawę analizy desk research stanowią dokumenty statystyki publicznej, sprawozdania, analizy oraz publikacje. Analiza danych zastanych to metoda badawcza, która sprowadza się do analizy zapisów dostępnych źródeł danych, obejmującej w szczególności ich kompilację, wzajemną weryfikację i przetwarzanie. Analiza ta stanowi podstawę do wypracowania wniosków na temat badanego problemu⁵.

Zogniskowany wywiad grupowy (ang. *Focus Group Interview*) stanowi badanie o charakterze eksploracyjnym, służącym zrozumieniu rzeczywistości, nie zaś jej pomiarowi. Z tego powodu wyników badania nie należy generalizować na całą populację. Pozwala on uzyskać pogłębione, a często także nieuświadomione przez uczestników FGI rzeczywiste opinie, poglądy, wyobrażenia i emocje. W badaniu fokusowym szczególnie ważny jest jego mniej formalny charakter, sprzyjający tworzeniu się interakcji między uczestnikami spotkania, które dzięki wykorzystaniu efektu synergii, generują nowe rozwiązania i pomysły. Badanie to jest prowadzone przez doświadczonego moderatora, w oparciu o wcześniej przygotowany scenariusz. Zogniskowany wywiad grupowy jest nagrany, a następnie poddany transkrypcji. Zarówno nagranie, jak i wyniki badania są wykorzystywane wyłącznie do celów badawczych, a wypowiedzi uczestników traktowane są jako poufne.

Indywidualny wywiad pogłębiony (ang. *Individual in-Depth Interview*) to jedna z najbardziej popularnych jakościowych metod badawczych. IDI polega na szczegółowej, wnikliwej rozmowie

³ *Ewaluacja dla pracowników administracji publicznej*. 2012. Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

⁴ *Triangulacja*. Obserwatorium Żywej Kultury – Sieć badawcza: <http://ozkultura.pl/wpis/1631/3>, data korzystania: 16.12.2019r.

⁵ *Analiza danych zastanych (Desk Research)*. Biostat: <https://www.biostat.com.pl/desk-research.php>, data korzystania: 17.12.2019r.

z informatorem/respondentem, posiadającym oczekiwaną wiedzę, doświadczenie czy umiejętności w zakresie objętym badaniem. Celem indywidualnych wywiadów pogłębionych jest dotarcie do precyzyjnych informacji, poszerzenie wiedzy związanej z tematem badania, wyjaśnienie i doprecyzowanie istniejących wątpliwości oraz trudności sygnalizowanych na wcześniejszych etapach analizy. Metoda ta pozwala na poruszenie szczególnie ważnych i trudnych zagadnień związanych z przedmiotem badania. W trakcie wywiadu indywidualnego podejmowane są z zasady pytania badawcze o charakterze eksploracyjnym – próby wyjaśniania/zrozumienia zjawisk, motywacji, postaw, zachowań. Badanie to pozwala pogłębić ważne i interesujące zagadnienia, a także dotrzeć do faktycznych motywacji czy emocji związanych z określoną opinią, postawą czy działaniem. Indywidualne wywiady pogłębione są moderowane przez doświadczonego oraz wyspecjalizowanego moderatora, który umiejętnie wprowadza kolejne tematy rozmowy, odpowiednio ukierunkowuje wypowiedzi respondenta, pomaga w ujawnianiu przekonań, opinii, postaw. Wywiad jest prowadzony w oparciu o wcześniej przygotowany scenariusz, jego przebieg podlega rejestracji audio, a następnie transkrypcji. Zarówno nagrania, jak i wyniki badania są wykorzystywane wyłącznie do celów badawczych, a wypowiedzi uczestników traktowane są jako poufne. Natomiast podstawą interpretacji wyników staje się pogłębiona analiza informacji uzyskanych w całej serii niezależnych wywiadów. Przeprowadzono 1 zogniskowany wywiad grupowy oraz 10 indywidualnych wywiadów pogłębionych. Informacje z ww. wywiadów zostały podparte danymi w ramach analizy danych zastanych.

Wyniki badania

Ocena trafności interwencji zawartej w *Strategii*

Pierwszą część badania ewaluacyjnego pn. *Ocena realizacji Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020* poświęcono ocenie trafności interwencji, które zostały przewidziane do realizacji w *Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020*. Koncentrowały się one wokół podstawowych problemów społecznych, wymienionych w dokumencie, a obejmujących: wykluczenie społeczne, bezrobocie, bezdomność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, ograniczenia wynikające z niepełnosprawności, uzależnienia, przemoc w rodzinie, niski poziom kapitału społecznego oraz negatywne skutki zmian demograficznych.

Pytając o aktualność problemów społecznych opisanych w *Strategii*, która została opublikowana w 2015 roku, w przypadku wywiadu fokusowego - który miał w pewnym sensie charakter panelu eksperckiego⁶ - opinie uczestników na ten temat okazały się zróżnicowane. Niektóre osoby zauważyły, że wszystkie problemy opisane w *Strategii* nadal występują, inni uczestnicy dowodzili z kolei, że zmieniała się ich ważność - obecnie ważne są te, na które jeszcze kilka lat temu nie zwracano takiej uwagi. Podobne oceny ujawniły się w wypowiedziach uczestników IDI - problemy opisane w *Strategii* nadal pozostają aktualne. Niemniej przekonaniu o aktualności problemów społecznych sformułowanych w *Strategii* z 2015 roku towarzyszyło często wskazanie na zmianę rangi poszczególnych zagadnień. Na przestrzeni lat niektóre z problemów straciły na znaczeniu, a inne przeciwnie, stały się ważniejsze niż kiedyś. Analiza danych zastanych wskazała na zmiany w obrębie ww. problemów.

Przyglądając się danym statystycznym dotyczącym korzystania z pomocy społecznej w latach 2013-2018 w województwie kujawsko-pomorskim zaobserwować można znaczne i znaczące spadki osób, które zaprzestały korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej świadczonej - w ramach zadań ustawowych - przez ośrodki pomocy społecznej. Zgodnie z danymi Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu, w roku 2018 łącznie pomocy udzielono 67 496 rodzinom, a w tych rodzinach 155 966 osobom (w roku 2013 było to odpowiednio 94 821 rodzin i 252 112 osób w tych rodzinach), co oznacza spadek o ponad 27 tys. rodzin (40%) i 96 tys. osób w rodzinach (38,1%). Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej w roku 2018 wynosił 7,5%⁷, co oznacza, iż 7 na 100 mieszkańców regionu było objętych wsparciem w ramach dostępnych form pomocy społecznej. W roku 2013 - było to 12 klientów/100 mieszkańców. Spadki - nieco w mniejszej skali - wystąpiły również w wartościach innych wskaźników opisujących zasięg ubóstwa w województwie kujawsko-pomorskim⁸, w tym w ramach wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym⁹ - co najogólniej mówiąc - wskazuje na zmniejszenie się zasięgu sfery ubóstwa w województwie kujawsko-pomorskim (Więcej w Załączniku: Tabela. *Wskaźniki osiągnięcia celów strategicznych*).

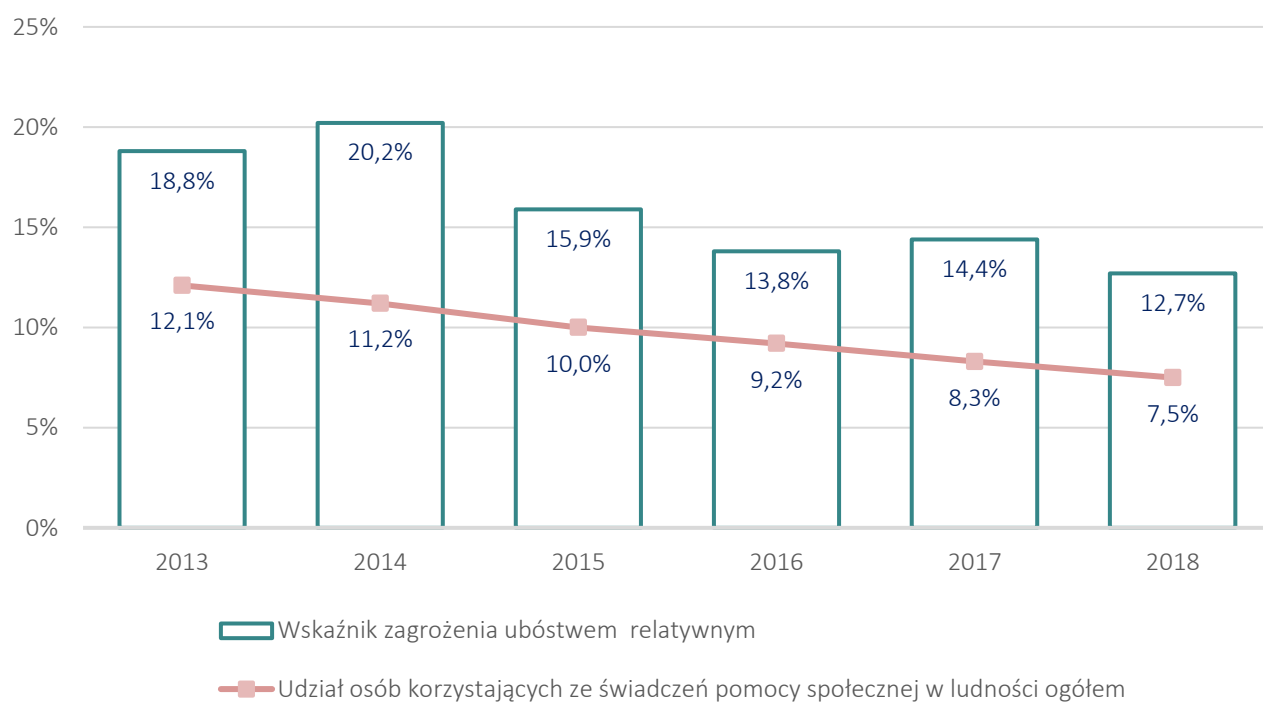
⁶ Uczestnicy wywiadu FGI to eksperci w swojej dziedzinie. Przede wszystkim byli to przedstawiciele podmiotów koordynujących poszczególne kierunki działań w danym obszarze, w tym głównie kadra kierownicza.

⁷ Odsetek mierzony jako stosunek liczby osób w rodzinach pobierających świadczenia z pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców regionu.

⁸ Wskaźniki te zostały wskazane w *Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020*, s. 99.

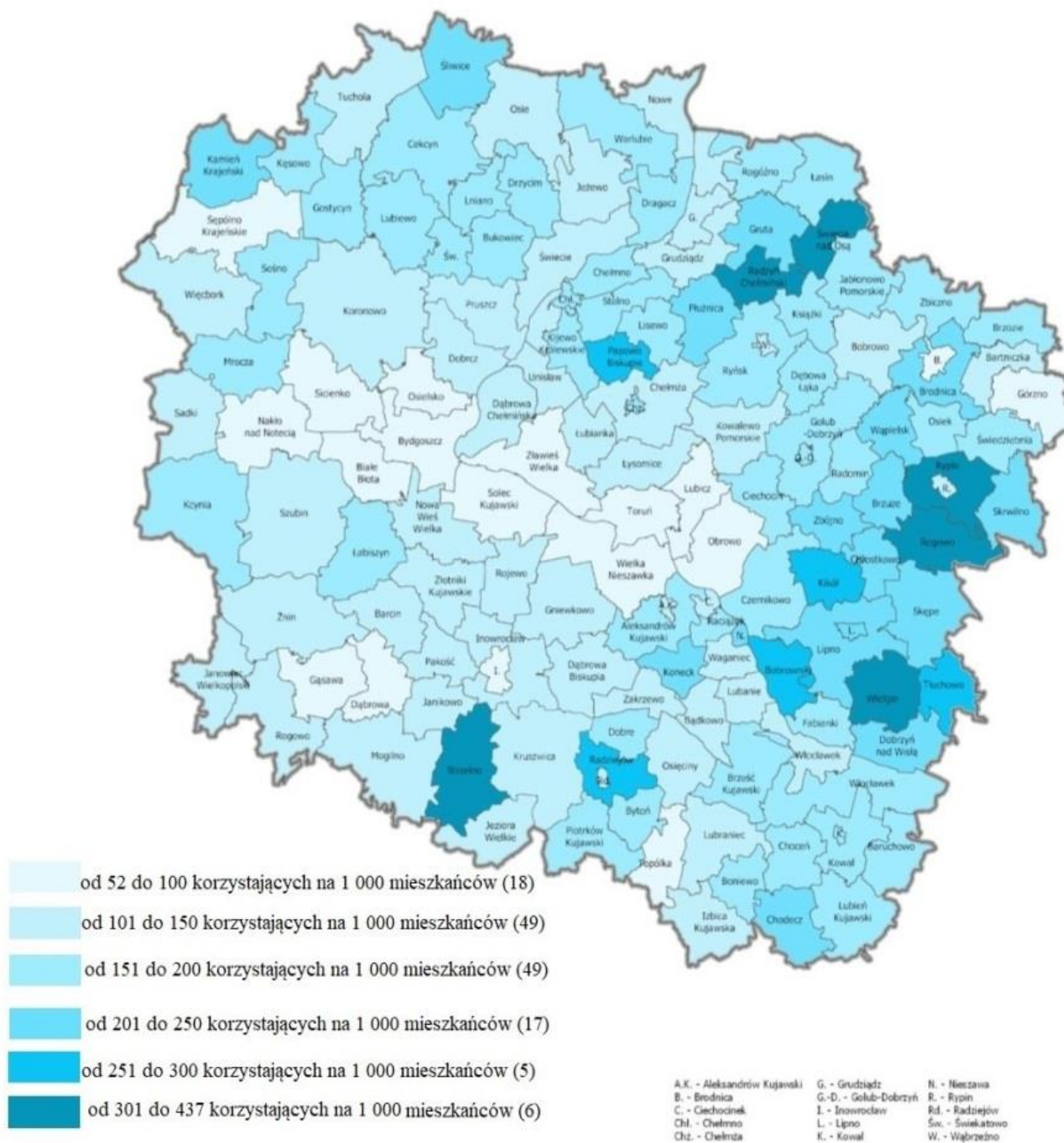
⁹ Oznacza odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymywanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy niż granica ubóstwa relatywnego przyjęta na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków ustalonych na poziomie wszystkich gospodarstw domowych z uwzględnieniem tzw. oryginalnej skali ekwiwalentności OECD. Źródło: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3215,pojecie.html>, zapis z dnia 03.02.2020 r.

Wykres 1. Wybrane wskaźniki zasięgu ubóstwa w województwa kujawsko-pomorskim w latach 2013-2018, %

Źródło: Dane OZPS lata 2013-2017, Sprawozdanie MRPiPS-03-R za I-XII 2018 r., dane GUS STRATEG.

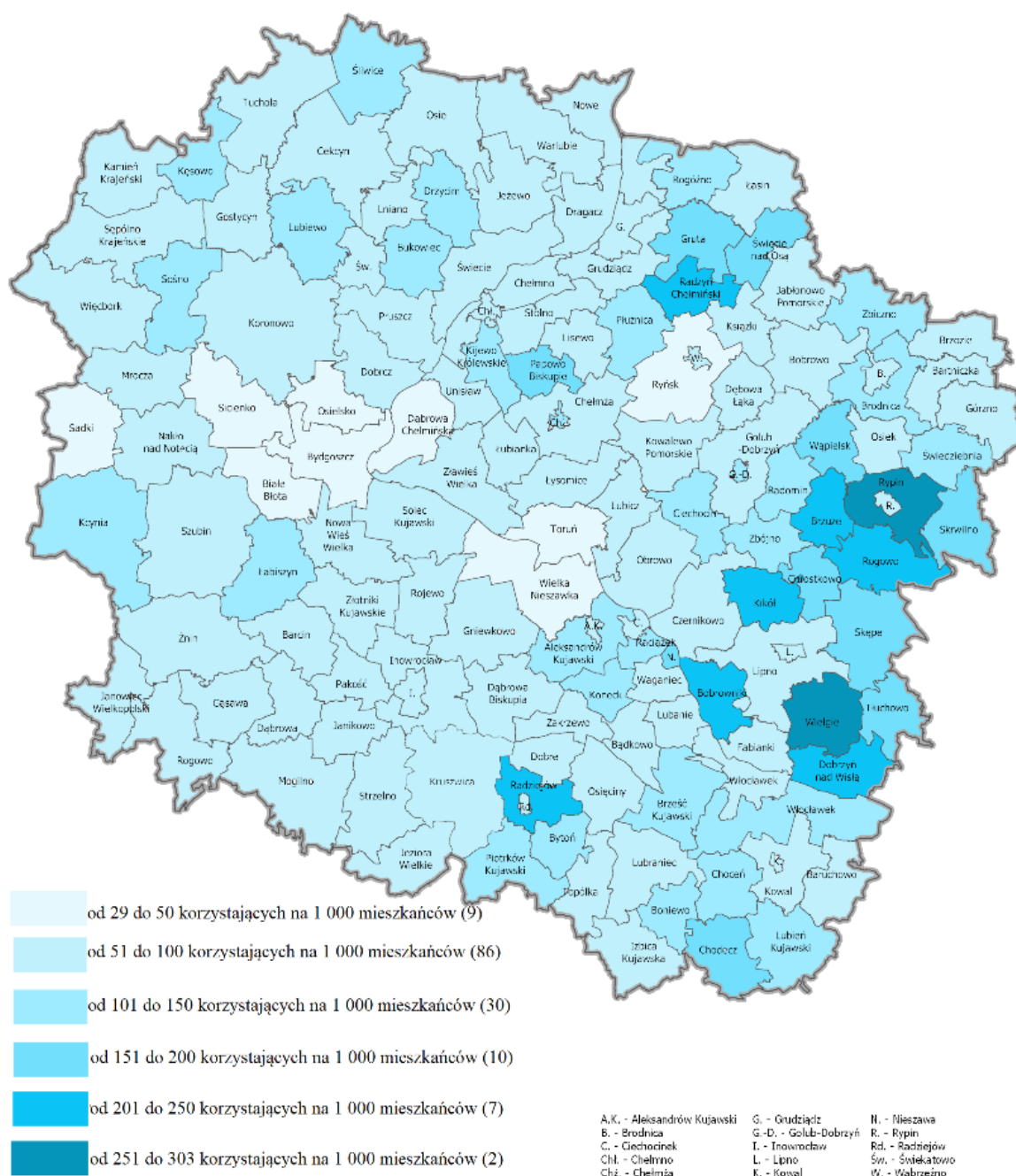
Mapa 1. Natężenie korzystania z pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r.¹⁰, %

Źródło: Dane OZPS rok 2013, dane GUS BDL.

¹⁰ Wskaźnik mierzony jako stosunek liczby osób w rodzinach pobierających świadczenia z pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców regionu na 1000 mieszkańców.

Mapa 2. Natężenie korzystania z pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim w 2018 r., %

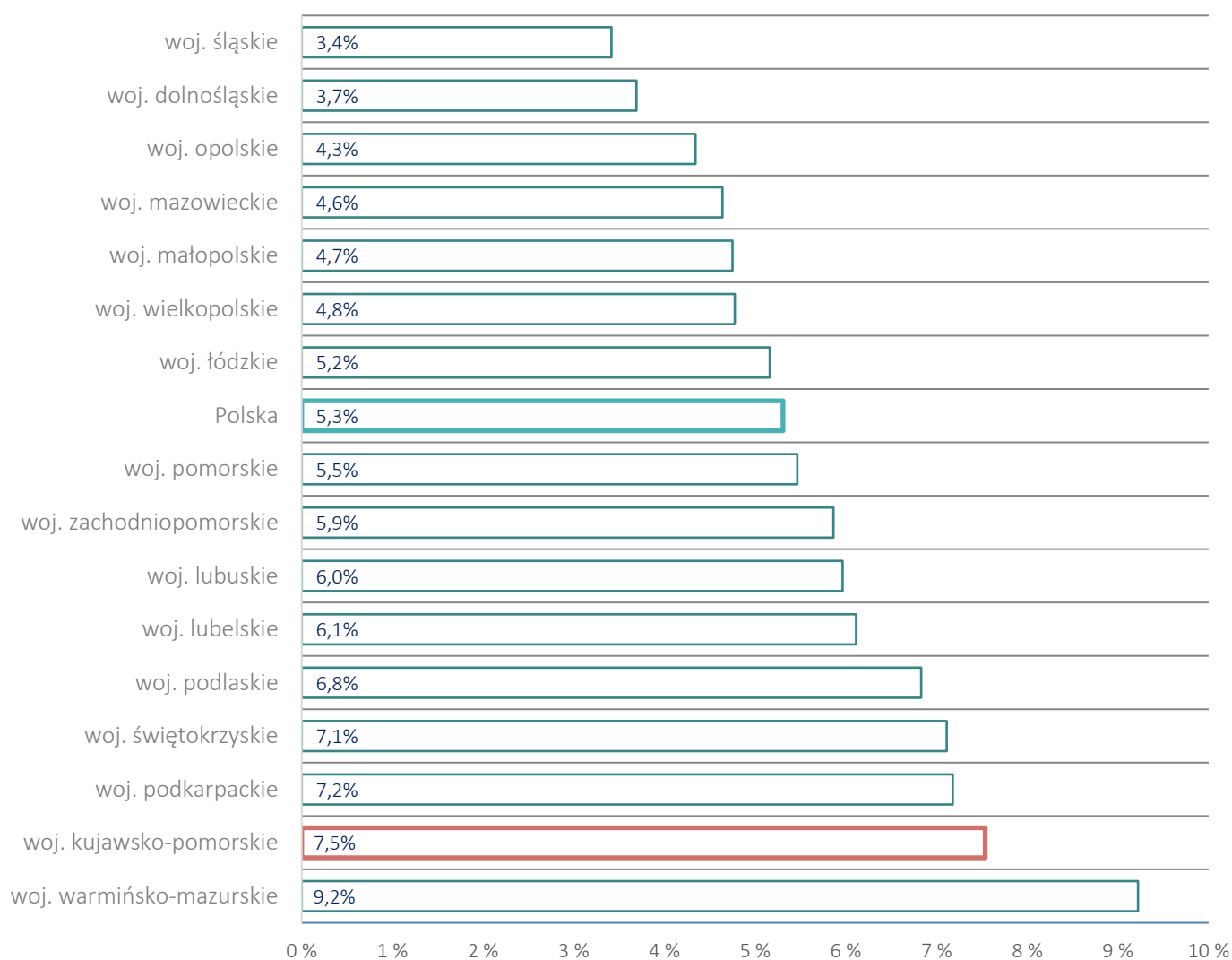

Źródło: Sprawozdanie MRPIPS-03-R za I-XII 2018 r., dane GUS BDL.

Pomimo ww. spadków, kwestia terytorialnego rozłożenia niedostatku w gminach regionu pozostała niezmienna (Patrz: Mapa 1 i Mapa 2). Nadal najwyższy udział korzystających z systemu pomocy społecznej dotyczy mieszkańców gmin położonych tzw. „ściany” południowo-wschodniej województwa.

Praktycznie niezmienna jest również pozycja województwa w skali kraju w stosunku do roku 2013 w zakresie odsetka osób korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców. Województwo - pod względem ww. wskaźnika - plasuje się na 2 miejscu w Polsce z najwyższym odsetkiem klientów pomocy społecznej wśród mieszkańców.

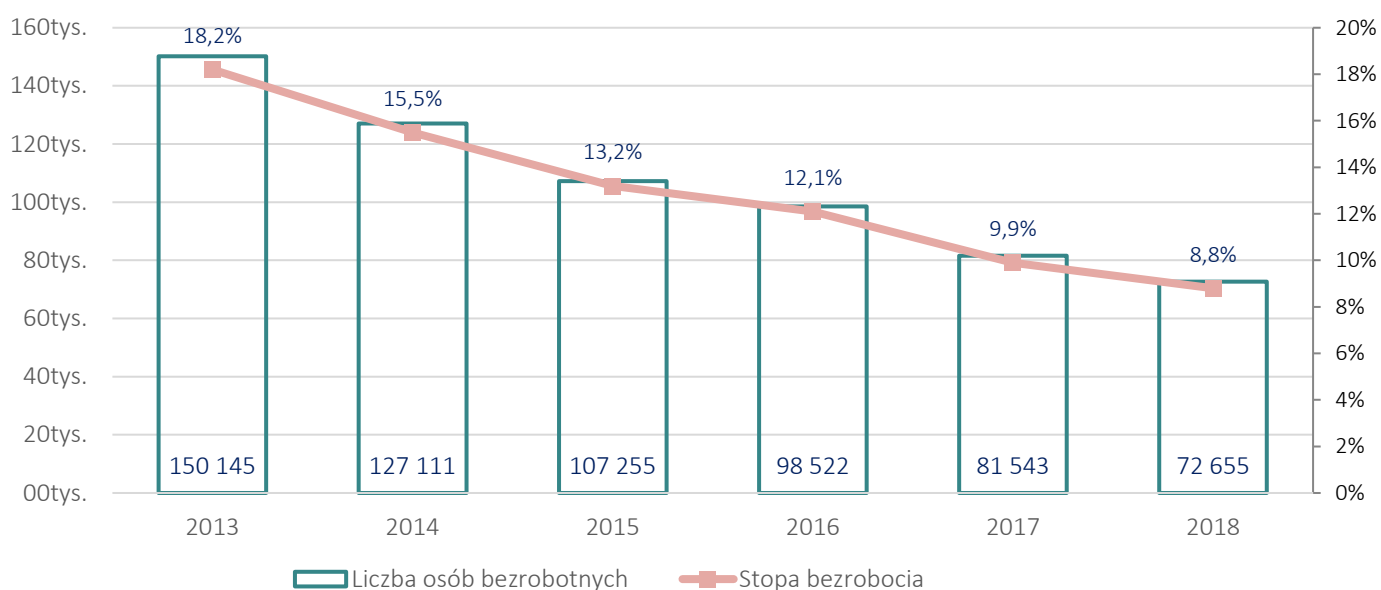
Wykres 2. Natężenie korzystania z pomocy społecznej w województwach i w kraju w roku 2018, %

Źródło: Sprawozdanie MRPiPS-03-R za I-XII 2018 r., dane GUS BDL.

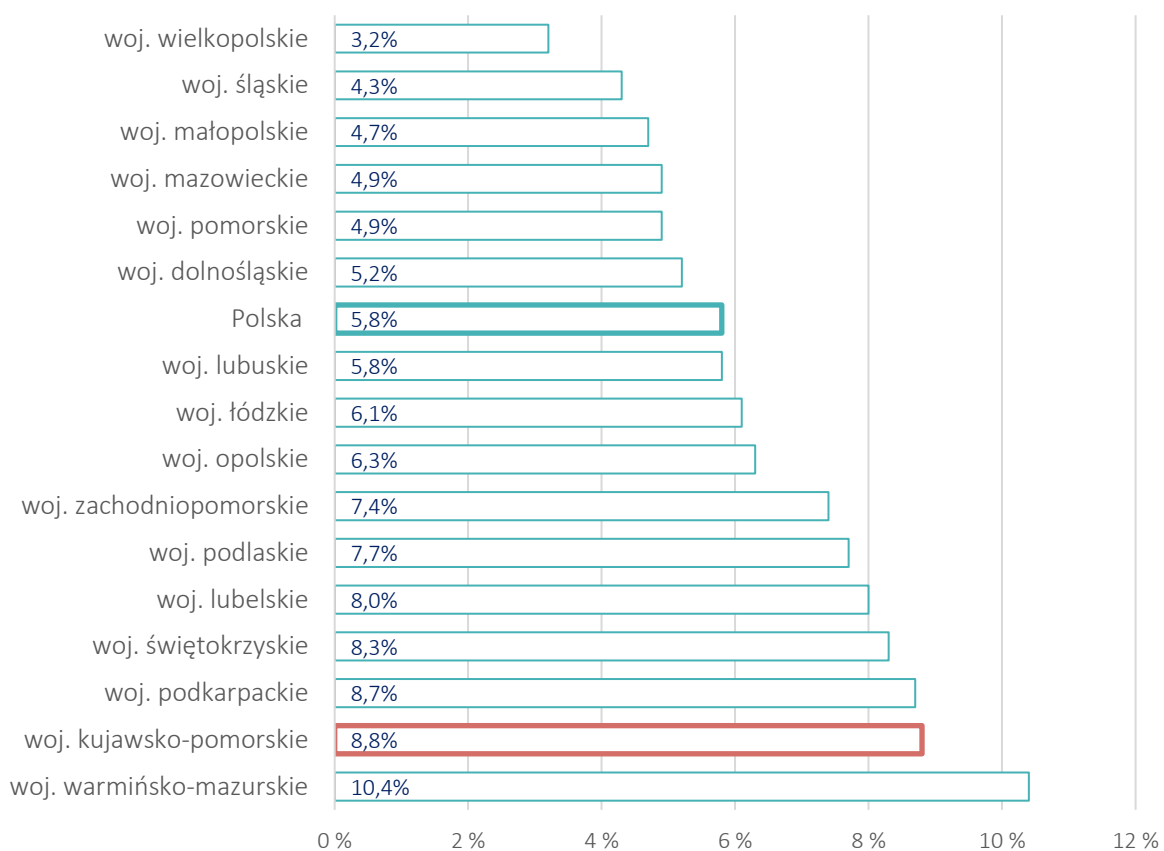
Zdaniem uczestników wywiadu fokusowego, jak również uczestników wywiadów indywidualnych szczególnie duże zmiany zaszły w obszarze bezrobocia, bowiem sytuacja gospodarcza w całym kraju uległa znacznej poprawie, co przełożyło się na spadek liczby osób bezrobotnych (Więcej w Załączniku: Tabela. *Wskaźniki osiągnięcia celów strategicznych*).

Wykres 3. Stopa bezrobocia rejestrowanego i liczba osób bezrobotnych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2013-2018, liczba i %

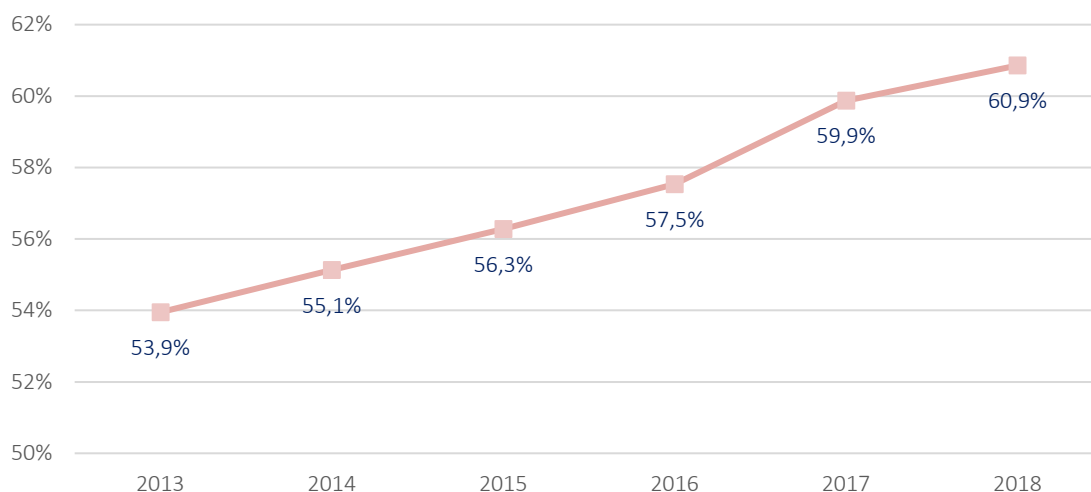
Źródło: Dane GUS BDL.

Wykres 4. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwach i kraju w latach 2013-2018, %

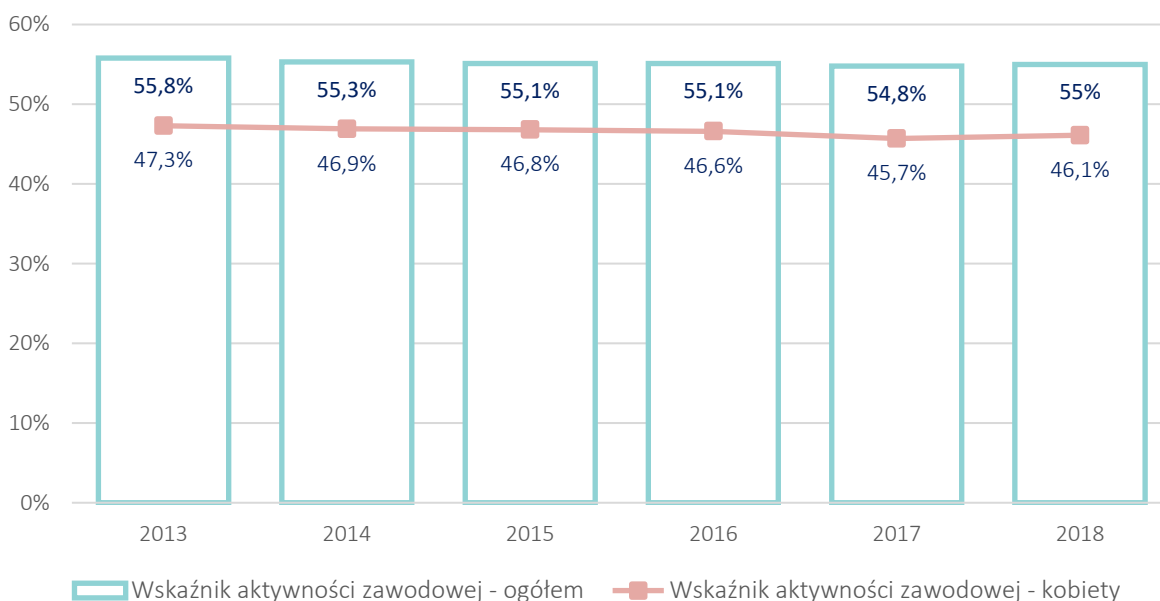
Źródło: Dane GUS BDL.

Wykres 5. Udział bezrobotnych zarejestrowanych kobiet w liczbie osób bezrobotnych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2013-2018, %

Źródło: Dane GUS BDL.

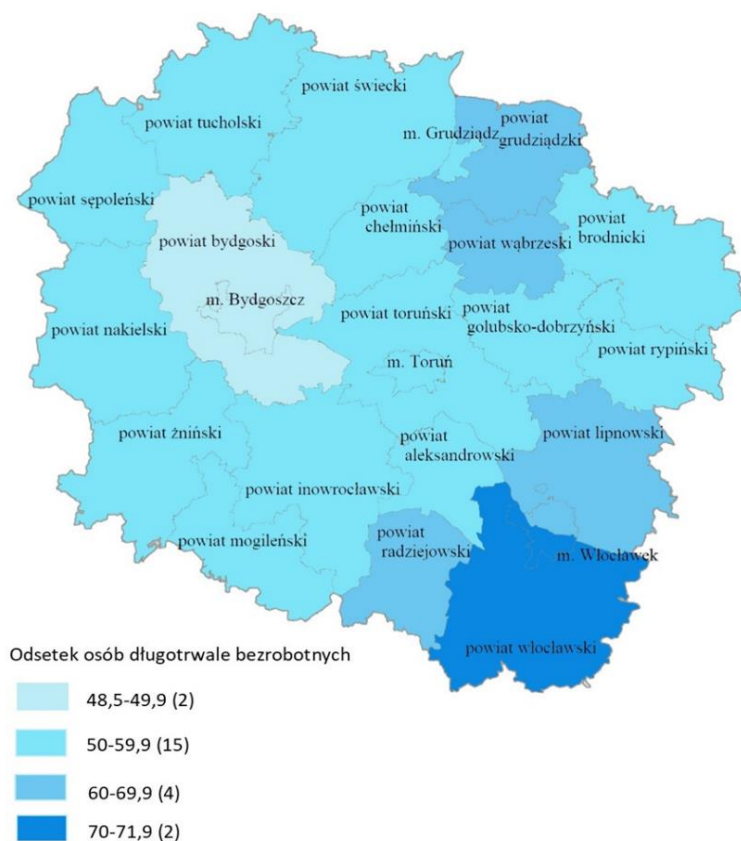
Wykres 6. Wskaźnik aktywności zawodowej ogółem (w tym kobiet) w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2013-2018, %

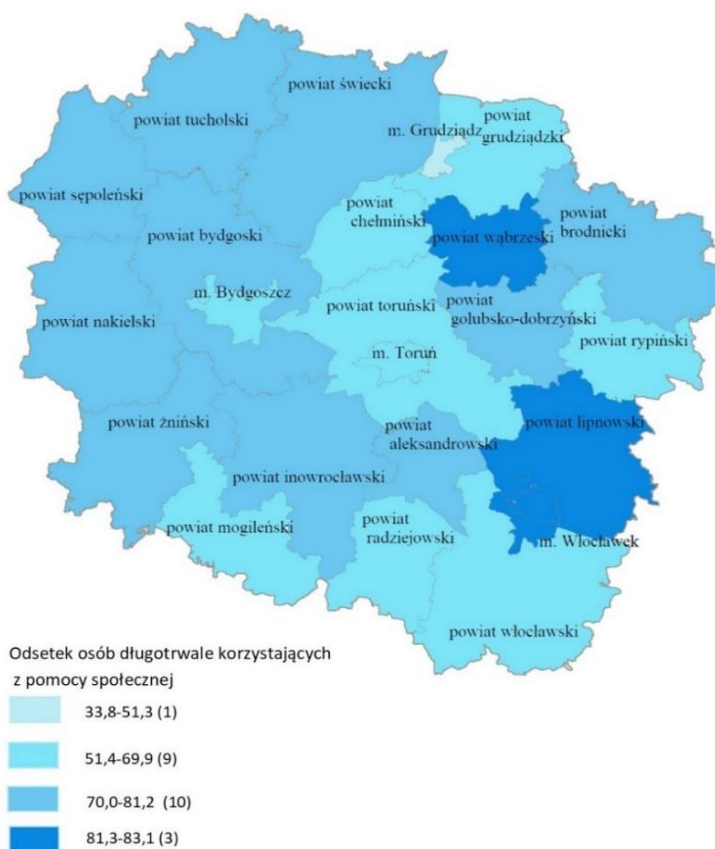
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Niemniej jednak - zdaniem uczestników wywiadów FGI - nie we wszystkich powiatach proces ten zachodzi równomiernie i są obszary, w których pracy brakuje, a mieszkańcy rzadko decydują się na wyjazd „za pracę” do innych ośrodków niż miejsce zamieszkania. Dodatkowym problemem jest rosnący udział długotrwale bezrobotnych wśród osób, które nadal pozostają w rejestrach powiatowych urzędów pracy, a jest to grupa, którą wyjątkowo trudno aktywizować. Ponadto bezrobocie nadal jest jednym z najczęściej występujących powodów przyznania pomocy społecznej, w tym zasiłków okresowych.

Mapa 3. Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w województwie kujawsko-pomorskim w roku 2018, %¹¹

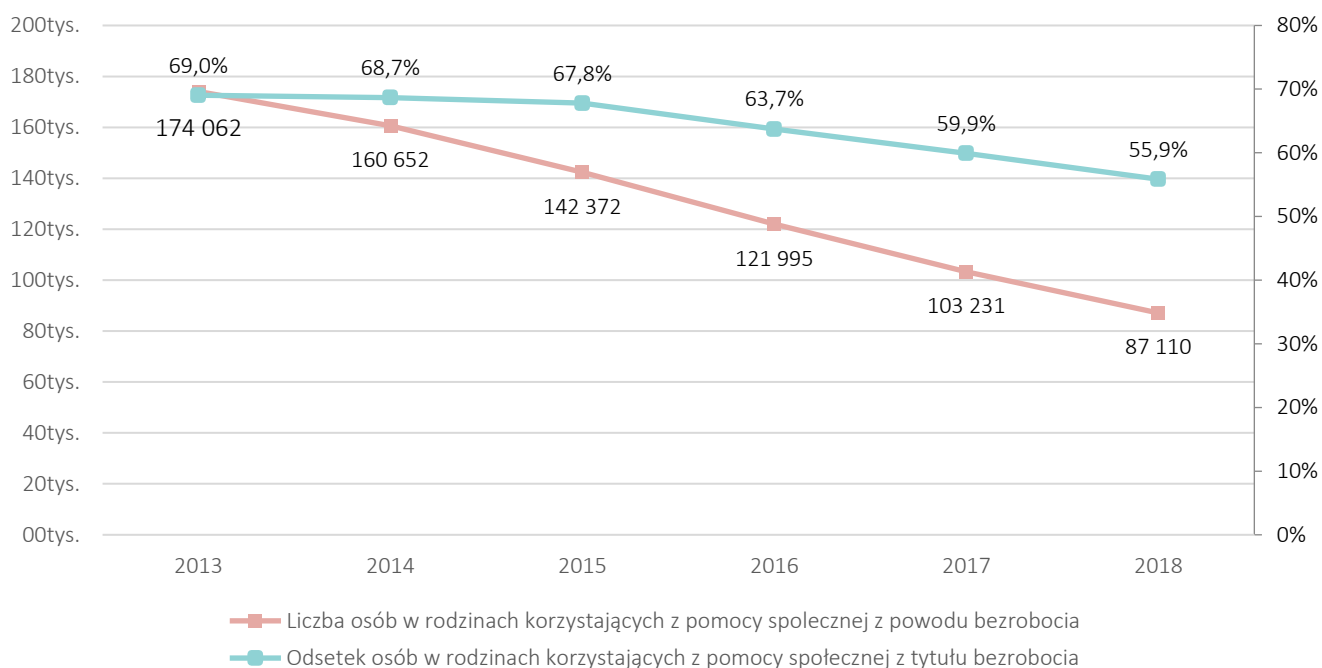
Mapa 4. Odsetek osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim w roku 2018, %¹²

¹¹ Źródło: dane GUS BDL.

¹² Więcej w Załącznik: Tabela. Wskaźniki osiągnięcia celów strategicznych. Źródło: Ankieta uzupełniająca do OZPS rok 2018 (przed weryfikacją).

Wykres 7. Korzystający z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2013-2018, liczba i %

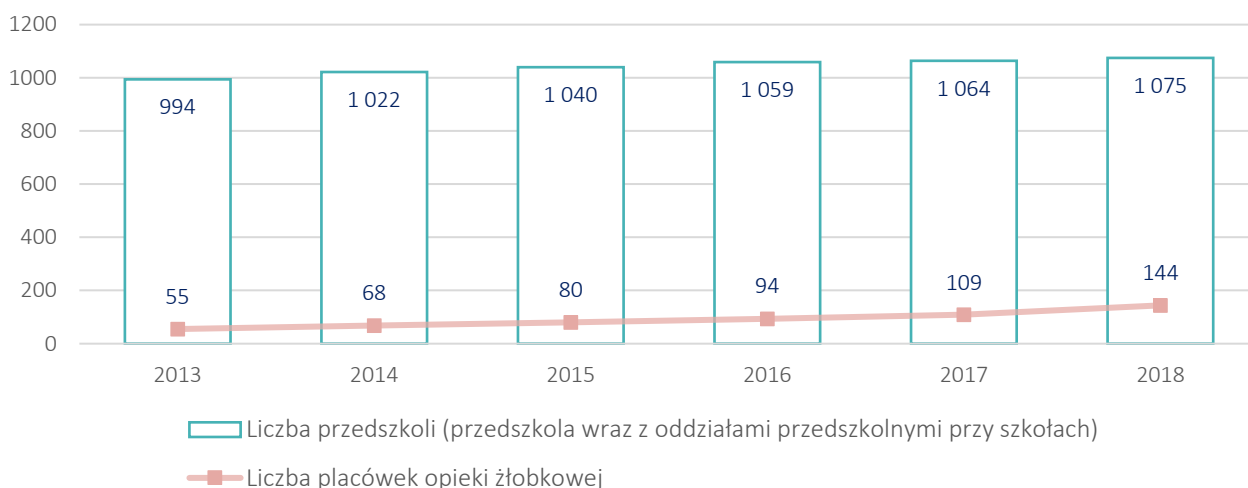

Źródło: OZPS lata 2013-2017, Sprawozdanie MRPiPS-03-R za I-XII 2018 r.

Równocześnie - w przypadku uczestników IDI -ów - podkreślano często, że problem bezrobocia nie zniknął, ale zmienił się rodzaj trudności obserwowanych na rynku pracy. Obecnie problemem nie jest nadmiar osób bez pracy, ale takie kwestie jak: długotrwałe bezrobocie, niedobory kadrowe w określonych zawodach, niedopasowanie kwalifikacji potencjalnych pracowników do potrzeb pracodawców, zróżnicowanie regionalne sytuacji w zakresie bezrobocia (regiony z minimalnym oraz wysokim bezrobociem) czy rejestracja w urzędzie pracy wyłącznie w celu uzyskania ubezpieczenia zdrowotnego. Poza spadkiem bezrobocia zauważono również zmniejszenie się liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej. Jednak podobnie jak w przypadku bezrobocia, jest to zjawisko wielowymiarowe i skomplikowane, a wyrazem tego jest utrwalanie się pewnych negatywnych wzorców w niektórych środowiskach korzystających z pomocy społecznej w sposób długotrwały. Niemniej jednak zarówno spadek bezrobocia jak i wprowadzone rządowe programy pomocowe (500+) zdaniem większości uczestników wpłynęły na poprawę sytuacji materialnej wielu rodzin. Uczestnicy FGI wskazywali tutaj również zmiany w prawie, zmiany demograficzne, a także zmiany mentalne w społeczeństwie.

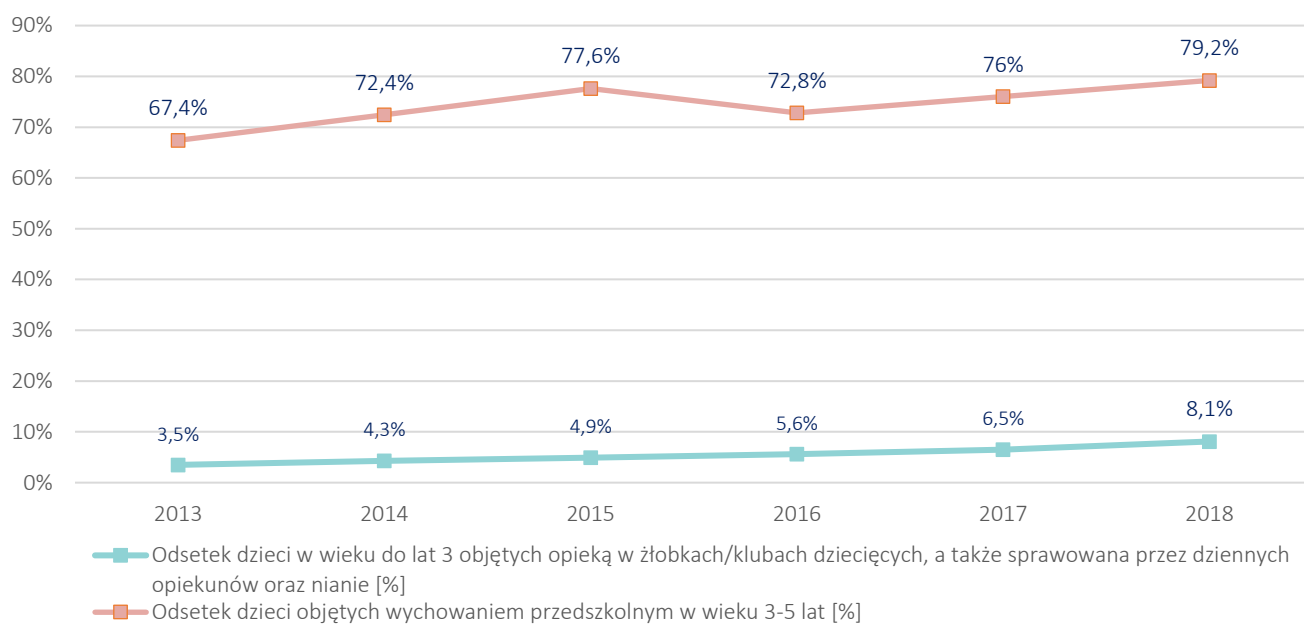
Zdaniem uczestnicy wywiadów IDI - w porównaniu do sytuacji z 2015 roku - poprawiła się w województwie również dostępność do przedszkoli i żłobków. Dużą rolę w tym aspekcie odegrały fundusze unijne i projekty realizowane właśnie z tych środków.

Wykres 8. Liczba żłobków i przedszkoli w województwie kujawsko - pomorskim w latach 2013-2018, liczba

Źródło: Dane OZPS lata 2013-2017, Sprawozdanie MRPiPS-03-R za I-XII 2018 r.

Wykres 9. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką żłobkową i odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie kujawsko - pomorskim w latach 2013-2018, %

Źródło: Dane GUS BDL.

W tym miejscu należy zaznaczyć, iż na przestrzeni lat 2013-2019 odnotowuje się znaczny wzrost liczby uczniów/dzieci posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego¹³ - przedszkola. W roku szkolnym 2013/2014 liczba ta wyniosła 771 osób, natomiast w roku szkolnym 2018/2019 zaobserwowano wzrost o blisko 90% (1 461 uczniów)¹⁴.

¹³ Uczniów: z niepełnosprawnościami sprzężonymi, niewidomi, słabowidzący, niesłyszący, słabosłyszący z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, z upośledzeniem umysłowym, w st. umiarkowanym lub znacznym, niedostosowani społecznie, zagrożeni niedostosowaniem społecznym, zagrożeni uzależnieniem, z zaburzeniami zachowania, przewlekłe chorzy z zaburzeniami psychicznymi, z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera.

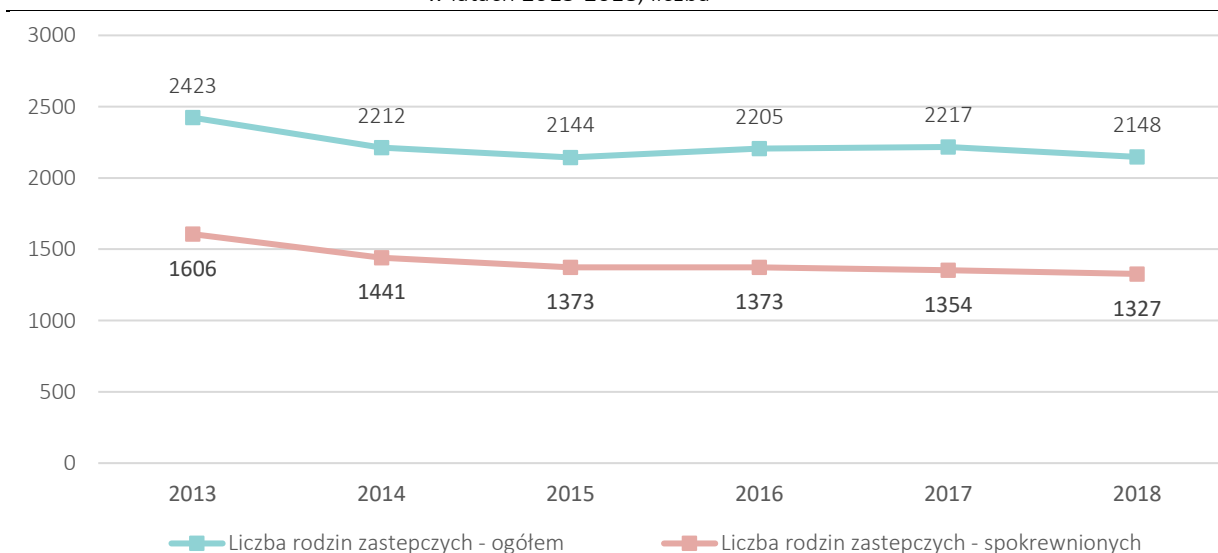
¹⁴ Źródło: https://dane.gov.pl/dataset/182,dane-statystyczne-uczniow-z-orzeczeniem-o-potrzebie-ksztalcenia-specjalnego/resource/16231/table?page=1&per_page=50&q=&sort=-col4, zapis z dnia 14.01.2020 r.

Wśród problemów, które - zdaniem uczestników IDI - na przestrzeni ostatnich lat pogłębiły się są: niski poziom aktywności społecznej, problemy osób starszych, uzależnienia, problemy osób z niepełnosprawnością, negatywne zmiany demograficzne czy bezdomność.

W obszarze bezdomności - w opinii uczestników focusa - mimo podjętych działań i realizowanych interwencji, trudno jest ocenić ich trafność. Z jednej strony wynika to ze specyfiki grupy objętej wsparciem i problemów z aktywizacją, a z drugiej z braku monitoringu trwałości uzyskanych efektów w dłuższej perspektywie czasu. Patrząc na statystyki, na przestrzeni ostatnich lat spadła liczba osób bezdomnych z 1 815 osób w roku 2017 do 1 557 osób w roku 2019¹⁵. Tworząc profil osoby bezdomnej, można powiedzieć, iż najczęściej (52,1%) są to osoby w wieku 41 - 60 lat¹⁶, z wykształceniem zasadniczym zawodowym (47,5%), której czas przebywania w bezdomności wynosi od 5 lat do 10 lat (26,6%), a głównym powodem bycia osobą bezdomną są konflikt w rodzinie (489 wskazań) lub eksmisja (407)¹⁷.

W obszarze pieczy zastępczej na przestrzeni ostatnich kilku lat zaobserwowano duże zmiany, które były wymuszone zmianą prawa i odchodzeniem od dużych placówek opiekuńczo-wychowawczych na rzecz mniejszych form opieki. Ekspertki FGI stwierdziły, że w przypadku rodzin spokrewnionych liczba dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej pozostaje od lat na podobnym poziomie, natomiast w przypadku rodzin niespokrewnionych, mimo różnych akcji promocyjnych i informacyjnych, liczba osób zainteresowanych pełnieniem takiej roli zmniejsza się. Gdy spojrzymy na dane w zakresie infrastruktury, możemy zauważyć znaczny wzrost placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 miejsc, tzw. czternastek. W roku 2018 w regionie było ich 66 oraz 14 placówek – powyżej 14 miejsc¹⁸.

Wykres 10. Liczba rodzin zastępczych (w tym rodzin spokrewnionych) w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2013-2018, liczba

Źródło: Dane OZPS lata 2013-2017, Sprawozdanie MRPiPS-03-R za I-XII 2018 r.

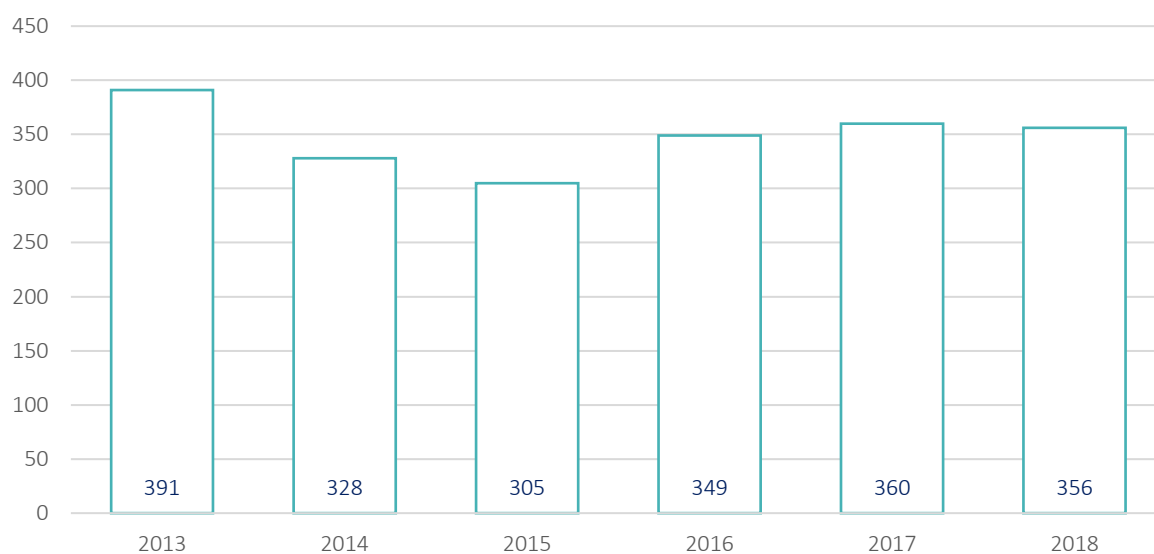
¹⁵ Źródło: Ogólnopolskie Badanie Liczby Osób Bezdomnych.

¹⁶ Osoby te z czasem będą wymagały (lub już wymagają) usług opiekuńczych.

¹⁷ Źródło: Ogólnopolskie Badanie Liczby Osób Bezdomnych.

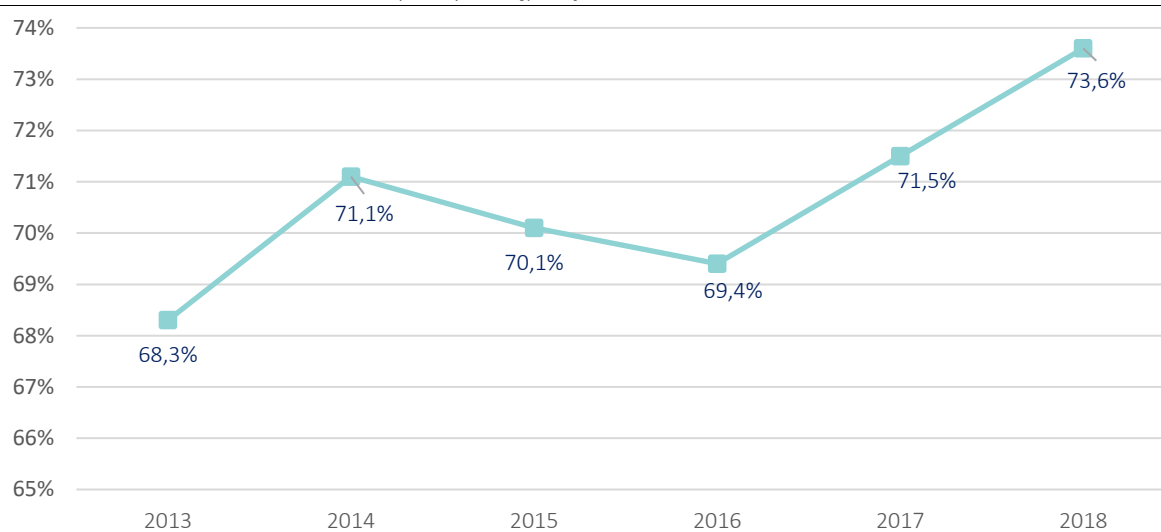
¹⁸ W roku 2018 w regionie funkcjonowały placówki opiekuńczo-wychowawcze, które nie dostosowały się jeszcze do standardów określonych w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Placówki te do dnia 2 stycznia 2021 r. powinny uzyskać standard 14-osobowy.

Wykres 11. Liczba dzieci w rodzinach zawodowych w ramach rodzinnej pieczy zastępczej w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2013-2018, liczba

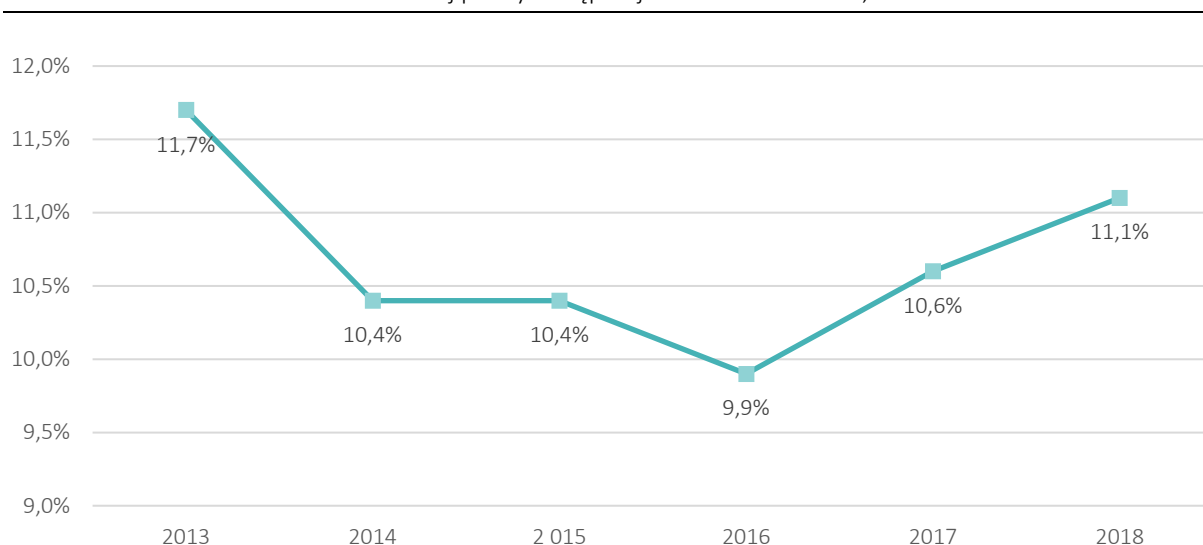
Źródło: Dane OZPS lata 2013-2017, Sprawozdanie MRPiPS-03-R za I-XII 2018 r.

Wykres 12. Odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w latach 2013-2014, %

Źródło: Dane OZPS lata 2013-2017, Sprawozdanie MRPiPS-03-R za I-XII 2018 r.

Wykres 13. Odsetek dzieci umieszczonych w zawodowych rodzinach zastępczych w ogólnej liczbie dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2013-2018, %

Źródło: Dane OZPS lata 2013-2017, Sprawozdanie MRPiPS-03-R za I-XII 2018 r.

Obszar niepełnosprawności, pomocy osobom starszym i niesamodzielnym – w deklaracjach uczestników wywiadów indywidualnych - wymaga wciąż wielu działań i inwestycji. Z tymi zjawiskami bardzo silnie związane są problemy demograficzne (starzejącego się społeczeństwo) oraz braki odpowiednich form wsparcia medycznego i opiekuńczego. Podobnego zdania byli uczestnicy wywiadu grupowego, którzy byli zgodni, że negatywne zmiany demograficzne i wynikające z nich wyzwania demograficzne na przestrzeni ostatnich lat przybrały na sile: zmniejsza się liczba ludności aktywnej zawodowo, przybywa osób starszych, w wieku poprodukcyjnym, utrzymuje się niska dzietność, a lawinowe migracje zagraniczne spowodowały z kolei rozluźnienie więzi rodzinnych i zwiększenie problemu samotności i braku opieki nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi i niesamodzielnymi.

Bezsprzecznie społeczeństwo województwa kujawsko-pomorskiego jest społeczeństwem starzejącym się. Świadczą o tym takie zjawiska, jak m.in. zwiększający się udział ludzi 65 i więcej lat, wzrastający odsetek mieszkańców powyżej 80 lat będący wynikiem poprawy jakości życia - a co za tym idzie - wydłużaniem się przeciętnego jego trwania, jak również podwyższająca się średnia wieku mieszkańca regionu¹⁹. Ważny jest tutaj także wymiar tzw. relacji odsetka osób w wieku 65 i więcej lat czy to do udziału dzieci i młodzieży czy też do osób w wieku produkcyjnym oraz tzw. współczynnik obciążenia demograficznego. Poza czynnikiem wydłużania się czasu trwania życia ludzkiego jako mającego znaczący wpływ na kształtowanie się struktury demograficznej regionu - a istotny z punktu widzenia projektowania polityki społecznej - jest niewątpliwie współczynnik przyrostu naturalnego, a następnie współczynnik dzietność - określający liczbę urodzonych dzieci przypadających na jedną kobietę w wieku rozrodczym (15-49 lat).

Patrząc na prognozy demograficzne w perspektywie do roku 2050 dla województwa kujawsko-pomorskiego należy stwierdzić, iż są one niekorzystne. GUS przewiduje dalszy spadek liczby ludności województwa²⁰ przy malejącym współczynniku przyrostu naturalnego i niskiej dzietności kobiet²¹.

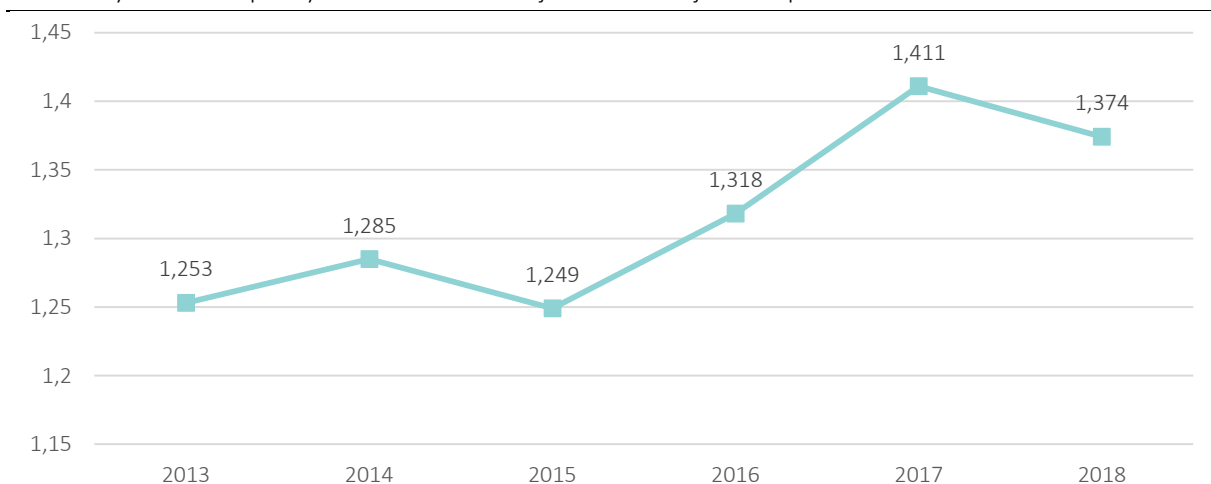
¹⁹ Tzw. mediana wieku.

²⁰ Z 2077 tys. osób w roku 2018 do 1 798 tys. osób w roku 2050.

²¹ Toteż niezwykle ważne jest tworzenie warunków dających poczucie bezpieczeństwa ekonomicznego i społecznego, a co za tym idzie sprzyjających podejmowaniu decyzji o posiadaniu potomstwa.

Utrzymanie poziomu liczebności populacji wymaga, aby wskaźnik dzietności wynosił 2,10, gdyż wartość ta zapewnia prostą zastępowalność pokoleń.

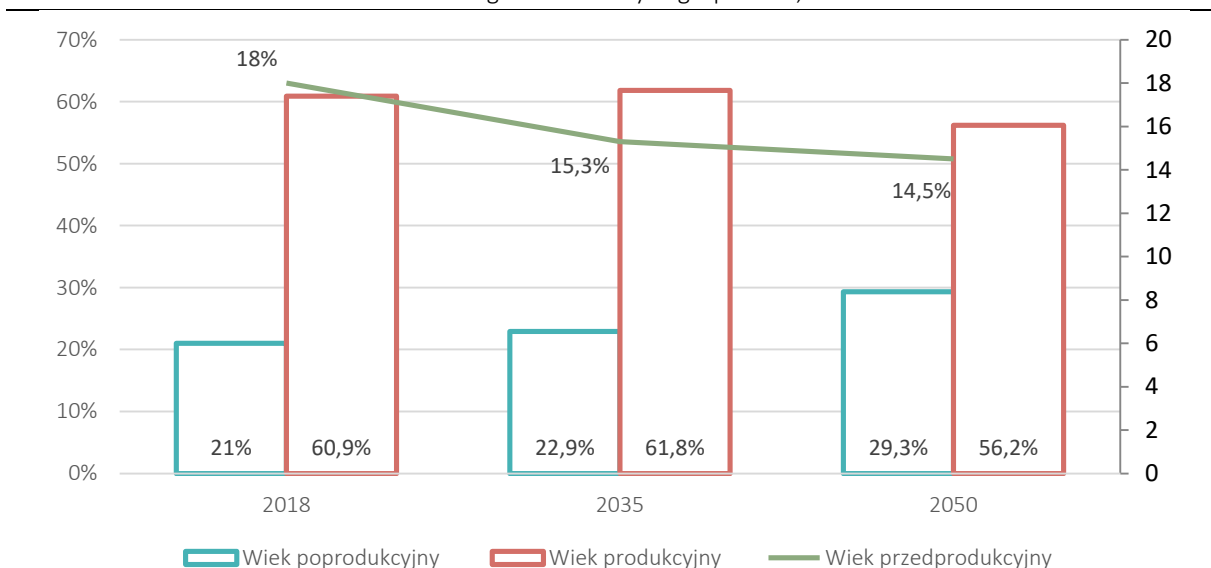
Wykres 14. Współczynnik dzietności w województwie kujawsko - pomorskim w latach 2013 - 2018

Źródło: Dane GUS BDL.

Prognozy GUS wskazują na dalszą zmianę struktury demograficznej ludności przejawiającą się wzrostem odsetka osób w wieku poprodukcyjnym. W miastach odsetek ten będzie utrzymywał się na wyższym poziomie²². Wskazuje się na znaczny spadek udziału dzieci i młodzieży oraz osób w wieku produkcyjnym.

Wykres 15. Prognozy ludności województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2050
- według ekonomicznych grup wieku, %

Źródło: Dane GUS BDL, GUS 2014. Prognozy ludności 2014-2050.

GUS przewiduje nasilenie tzw. fenomenu podwójnego starzenia się²³, którego przebieg będzie spektakularny (z 11,3% - 2018r. do 25,9% - 2050r.). Oznacza to, że w roku 2050 co 4 osoba w grupie

²² W miastach na poziomie 25,5% - 2035r., 32,1% - 2050 r., na wsiach na poziomie 19,7% - 2035r., 26,2% - 2050r. GUS 2014. Prognozy ludności 2014 - 2050.

²³ Czyli szybszego niż ogółem tempa wzrostu w grupie osób powyżej 60 r.ż., tych osób starych (liczących 80 lat i więcej).

osób w wieku poprodukcyjnym będzie w wieku 80 lat i więcej. Wzrośnie średnia wieku mieszkańca województwa z 40,8 lat – 2018 r. do 50 kilku lat w 2050 r. Zwiększy się również współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi. W 2018 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 25 osób starszych, w roku 2050 będzie ich 52 osoby. Należy również zwrócić uwagę na feminizację starości²⁴. Z punktu widzenia polityki społecznej jest to o tyle istotne, iż np. w zakresie dochodów - emerytury kobiet są średnio niższe niż mężczyzn, zaś odnośnie zdrowia - subiektywna ocena stanu zdrowia kobiet jest zazwyczaj gorsza niż mężczyzn w podobnym wieku. Ważką kwestią jest również singularyzacja starości przejawiająca się wysoki odsetek osób starszych pozostających w jednoosobowych gospodarstwach domowych²⁵. Warto też wspomnieć o współczynniku wsparcia pokoleniowego²⁶. Wraz ze zmniejszaniem się współczynnika dzietności przy równoczesnym wydłużaniu się czasu trwania życia ludzkiego, wartość tego współczynnika będzie się zwiększać. Zgodnie z danymi GUS w 2018 r. wartość tego współczynnika w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła 9,5 osób w wieku 85+ na 100 osób w wieku 50-64 lata. Prognozowana wartość wskaźnika w roku 2035 będzie to 14,8 osób, w roku 2050 - 30 osób.

Dużym problemem - na co zwracali uwagę uczestnicy FGI - jest chroniczny brak placówek instytucjonalnej opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi, a także braki kadrowe w tych instytucjach. Dodatkowo wiele placówek, które powstały w ramach środków unijnych lub korzystają z finansowania unijnego w ramach projektów, może mieć problem z utrzymaniem działalności w momencie braku dostępności do tego źródła finansowania lub zwiększenia wysokości wkładu własnego.

Patrząc na stan zabezpieczenia potrzeb osób starszych w regionie na podstawie danych statystycznych gromadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu można zauważyć, że na przestrzeni lat 2013-2018 odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi w populacji osób w wieku poprodukcyjnym utrzymuje się na podobnym poziomie - 1,4%-1,8%. Nadal w województwie są gminy, które nie realizują usług opiekuńczych. W roku 2018 było to 11 gmin (Patrz: Mapa poniżej). Wciąż mamy do czynienia ze słabo rozwiniętą siecią mieszkań chronionych dla osób starszych. Od lat liczba domów pomocy społecznej wynosi 11 DPS na 50 DPS w regionie²⁷. Znaczny wzrost dotyczy jedynie dziennej infrastruktury pomocy i wsparcia w postaci dziennych domów pobytu z 11 w 2013 r. do 50 w 2018 r.

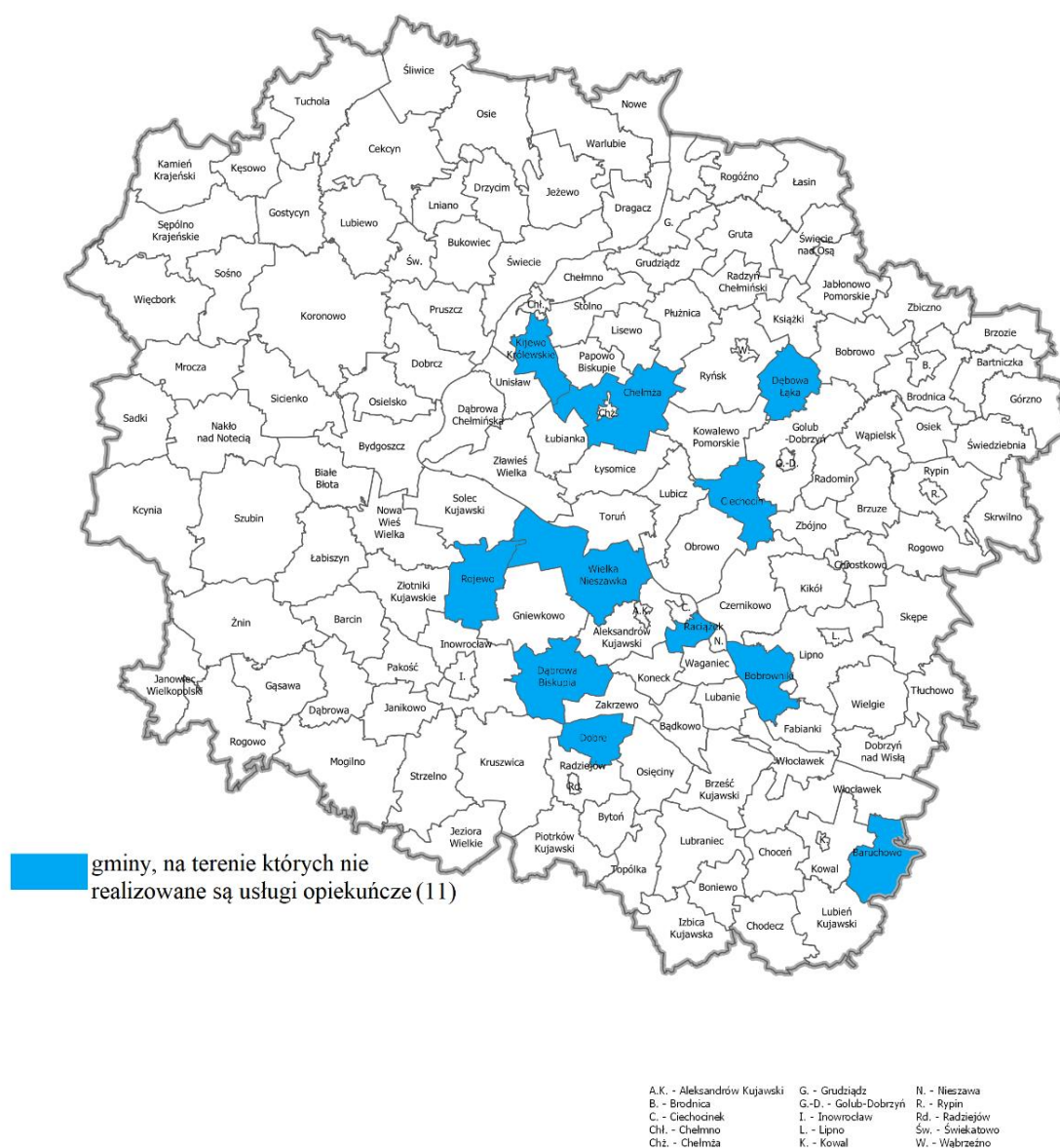
²⁴ Wyraża się ona zwiększającą się wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku przewagą liczby kobiet.

²⁵ Patrząc na prognozy GUS dla Polski, w 2030 r. ogółem aż 53,3% gospodarstw jednoosobowych będzie prowadzonych przez osoby w wieku co najmniej 65 lat, w tym 17,3% przez osoby 80 lat i więcej. Znacznie częściej w gospodarstwach jednoosobowych są i będą pozostawać kobiety. Rządowy Program ASOS 2013.

²⁶ Wskaźnik ten obliczany jako relacja między dwoma pokoleniami, tj. osób w wieku 85 lat i więcej oraz pokolenia ich dzieci w wieku 50-64 lata.

²⁷ Więcej danych statystycznych dotyczących infrastruktury w zakresie osób starszych w Załączniku: Tabela. Wskaźniki osiągnięcia celów strategicznych.

Mapa 5. Gminy województwa kujawsko-pomorskiego, na terenie których nie były realizowane usługi opiekuńcze w roku 2018

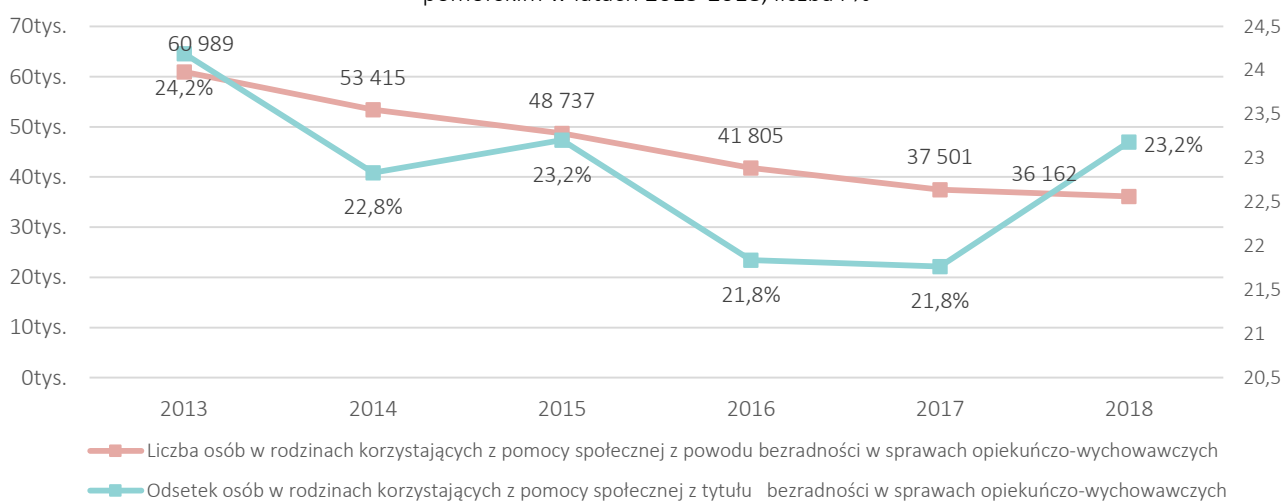
Źródło: Sprawozdanie MRPIPS-03-R za I-XII 2018 r.

W opiniach - uczestników wywiadu grupowego - problem zdrowia w niewystarczającym stopniu został zaakcentowany w obowiązującej *Strategii*, a wiąże się bardzo ściśle z negatywnymi zmianami demograficznymi (starzenie się społeczeństwa) oraz problemem niepełnosprawności. Tymczasem te problemy się przenikają i podmioty zapewniające wsparcie w poszczególnych obszarach powinny ze sobą ściśle współpracować (np. w przypadku opieki długoterminowej) - tej współpracy szczególnie mocno brakuje.

W obszarze bezradności opiekuńczo-wychowawczej - na co zwrócili uwagę uczestnicy FGI - rysują się w ostatnich latach nowe wymiary niewydolności wychowawczej, związane ze zwiększeniem liczby problemów dotyczących rodziny, kryzysem relacji rodzinnych, a szczególnie z rosnącym

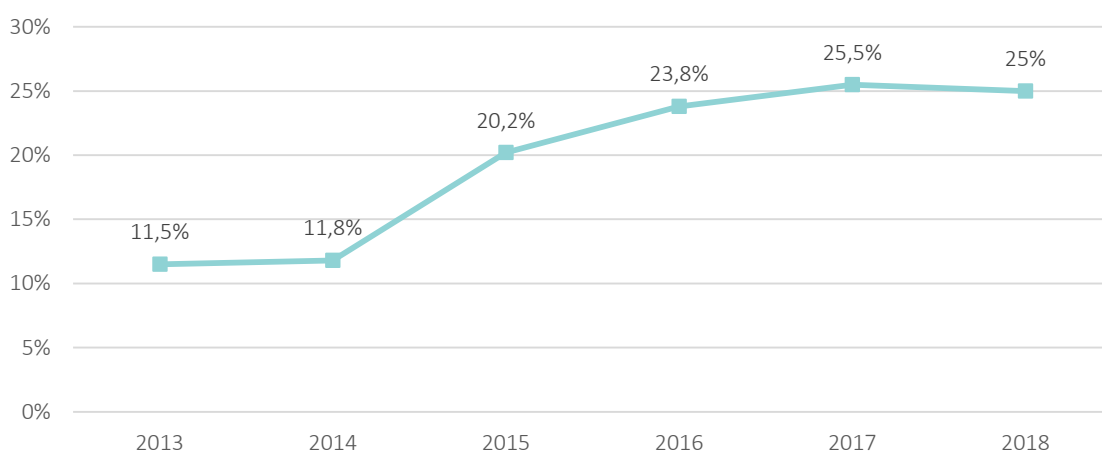
problem braku pomocy psychiatrycznej i psychologicznej dla dzieci. Brakuje kompleksowej oferty wsparcia dla rodzin borykających się wieloma różnymi problemami, a instytucjom pomocowym trudno jest się zmierzyć z narastającymi trudnościami, z uwagi na brak odpowiednich narzędzi, kadry specjalistów i niedostateczne finansowanie. Brak odpowiednich narzędzi dotyczy – na co zwracały uwagę osoby związane z pracą socjalną - do właściwego aktywizowania szczególnie trudnych klientów pomocy społecznej. Brak również specjalistycznych placówek do których można kierować osoby wymagające profesjonalnej pomocy, np. psychiatry. Ośrodki Pomocy Społecznej często z uwagi na ograniczenia prawne, finansowe i kadrowe nie są w stanie sprostać rosnącym oczekiwaniom klientów.

Wykres 16. Odsetek osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2013-2018, liczba i %

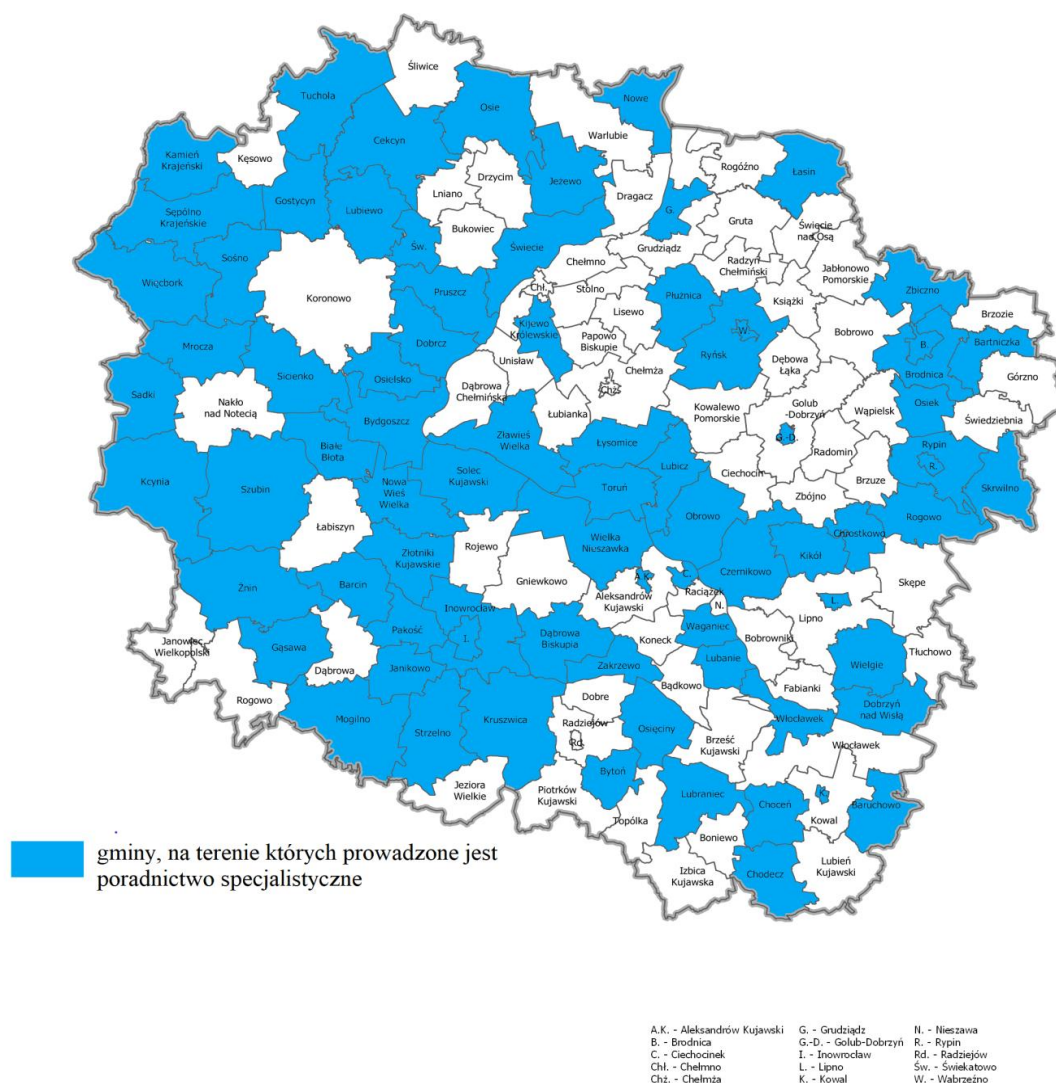
Źródło: Dane OZPS lata 2013-2017, Sprawozdanie MRPiPS-03-R za I-XII 2018 r.

Wykres 17. Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, które zostały objęte pracą asystenta rodziny w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2013-2018, %

Źródło: Dane OZPS lata 2013-2017, Sprawozdanie MRPiPS-03-R za I-XII 2018 r.

Mapa 6. Gminy województwa kujawsko-pomorskiego, na terenie których prowadzone jest poradnictwo specjalistyczne w roku 2018 (78 OPS)

Źródło: Sprawozdanie MRPIPS-03-R za I-XII 2018 r.

Jak wynika z powyższych wykresów, w roku 2018 nastąpił wzrost odsetka klientów korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu bezradności. Zmniejszył się natomiast odsetek osób objętych tym wsparciem. Patrząc od roku 2015, liczba asystentów rodziny w województwie kujawsko-pomorskim utrzymuje się na tym samym poziomie tj. ok. 250 osób²⁸. Zgodnie z wymogiem ustawowym liczba rodzin, z którymi jeden asystent może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15²⁹. W roku 2018 w 18 gminach „próg” ten został przekroczony, co może świadczyć o niedoborach kadrowych w tym obszarze. Braki kadrowe występują również w zakresie specjalistów. W 2018 roku w województwie nie wszystkie OPS-y realizowały poradnictwa specjalistyczne, pomimo istniejących potrzeb³⁰.

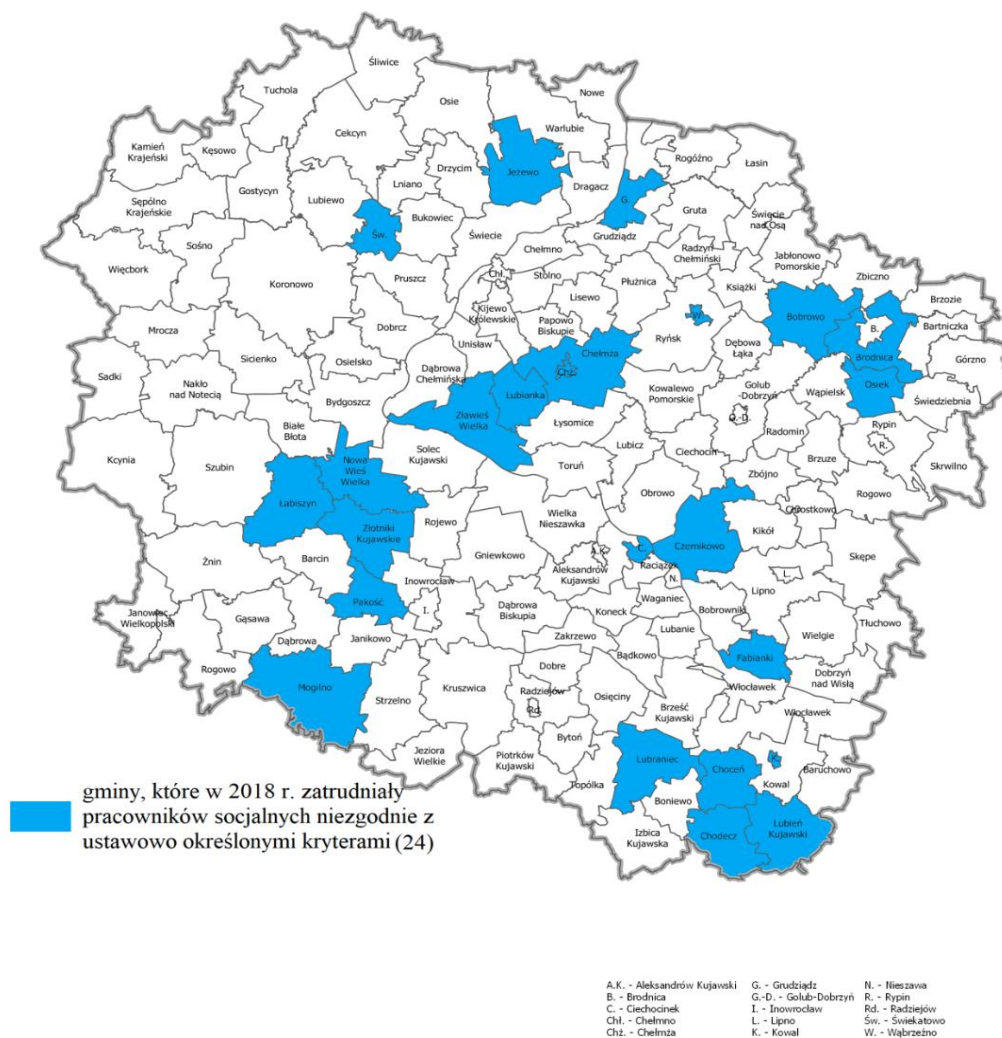
²⁸ Więcej OZPS rok 2018.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

Niedobory kadrowe dotyczą także pracowników socjalnych. W roku 2018 wymogów ustawowych - zarówno w zakresie liczby mieszkańców przypadających na pracownika socjalnego czy liczby rodzin na ww. pracownika³¹ - nie spełniały 24 OPS-y.

Mapa 6. Gminy województwa kujawsko-pomorskiego, które w roku 2018 zatrudniały pracowników socjalnych niezgodnie z ustawowo określonymi kryteriami³².

Źródło: Sprawozdanie MRPIPS-03-R za I-XII 2018 r.

Instytucje pomocy społecznej są - w opiniach uczestników wywiadu FGI - przeważnie niedoinwestowane i nie cieszą się odpowiednim prestiżem społecznym. Niskie zarobki i trudne warunki pracy powodują z kolei, że zainteresowanie pracą socjalną maleje, a coraz mniej osób kształci się w tym kierunku. Brak odpowiednich narzędzi i nieprzystające do rzeczywistości przepisy prawa dotyczą także powiatowych urzędów pracy. Dodatkowo zmieniała się znacząco struktura bezrobotnych, choć liczbowo jest ich mniej niż kilka lat temu, wzrósł udział osób długotrwale bezrobotnych, czyli osób, które najtrudniej aktywizować. W kontekście oceny trafności priorytetu trzeciego *Strategii*,

³¹ Łącznie dwóch ustawowo określonych kryteriów zatrudniania pracowników socjalnych w OPS. Więcej OZPS rok 2018.

³² Tamże.

tj. *Wzmacnianie kapitału społecznego mieszkańców regionu* pojawiły się wypowiedzi dotyczące systemu edukacji. Respondenci zwracali uwagę, że pogorszyły się wyniki osiągane przez uczniów na egzaminach, ubyło stypendystów, a młodzi ludzie po szkołach średnich, często aktywni lokalnie i zaangażowani w sprawy społeczne, wybierają studia w większych miastach.

Wykluczenie społeczne - na co wskazują wypowiedzi uczestników FGI - jest problemem nadal obecnym w przestrzeni publicznej, a nawet - w przypadku niektórych opinii - pogłębiającym się, co bez wątpienia wiąże się z utrwalającym się problemem długotrwałego korzystania z pomocy społecznej. Ponadto pojawia się problem dziedziczenia korzystania z pomocy społecznej (kiedyś ubóstwa, obecnie bardziej bezrobocia) oraz występowania wielu problemów w ramach jednej rodziny. Warto dodać, że w momencie opracowywania *Strategii* sytuacja społeczno-gospodarcza była zupełnie inna, z dużym bezrobociem i ubóstwem, większość wskaźników koncentrowała się właśnie na wykluczeniu społecznym, a sama polityka społeczna skupiała się głównie na pomocy społecznej. Tymczasem - rozmówcy sugerowali - że obecnie pomocą dla osób wykluczonych mogą być odpowiednie działania w sferze edukacji czy kultury, pokazujące inne wzorce życia, aktywności czy sposoby spędzania czasu.

Mimo upływu lat - w opiniach uczestników wywiadu grupowego - sformułowane priorytety i cele zawarte w *Strategii* nadal są aktualne. Zmieniła się natomiast ich waga, zmieniły się działania czy kierunki, w których cele powinny podążać. Priorytetowe pozostają nadal zadania z zakresu dostępu do usług społecznych dla osób starszych oraz oferta dla rodzin z dziećmi. Znaczenie działań w tych obszarach nawet rośnie, podczas gdy coraz mniejsze wyzwania związane są z wykluczeniem społecznym. Dramatycznie brakuje wsparcia dla dzieci oraz ich rodziców, którzy nie radzą sobie z problemami sfery psychicznej swoich dzieci.

Analogiczne opinie były udziałem również uczestników IDI-ów. Uważali oni, że zawarte w dokumencie strategicznym priorytety, cele i kierunki działań są aktualne. Pożądana byłaby jednak weryfikacja wag poszczególnych problemów i zmodyfikowanie ich hierarchii. Uczestnicy zwrócili uwagę na fakt, że poprawa sytuacji w poszczególnych obszarach nie oznacza, że problem znika zupełnie, a także dostrzegali zróżnicowanie problemów i ich natężenia w różnych rejonach województwa kujawsko-pomorskiego. Wśród propozycji obszarów czy zagadnień, które należy uwzględnić w pracach nad przyszłym dokumentem strategicznym - przedstawionych przez uczestników wywiadów pogłębionych - znalazły się następująco:

- ✓ przeciwdziałanie skutkom zmian demograficznych (rosnąca liczba osób starszych wymaga i będzie wymagała coraz więcej usług opiekuńczych i leczniczych, zapewnienia opieki, gdy rodzina nie będzie w stanie realizować tych zadań, związana jest z tym również pomoc wychowawcza dla osób opiekujących się niesamodzielnymi członkami rodziny);
- ✓ kształtowanie postaw obywatelskich, prospołecznych i przedsiębiorczych w społeczeństwie – działania na rzecz budowania kapitału społecznego;
- ✓ zmiana działań w obszarze rynku pracy i nastawienie nie tylko na aktywizację zawodową, ale przede wszystkim dopasowanie umiejętności i kwalifikacji pracowników do potrzeb pracodawców;
- ✓ koordynacja i współpraca działań instytucji publicznych (głównie pomocy społecznej i urzędów pracy);
- ✓ międzysektorowa współpraca, szczególnie ważna w przypadku wczesnej interwencji;
- ✓ wspieranie kadry instytucji pomocy społecznej: podnoszenie wiedzy i umiejętności, zwiększanie etatów;
- ✓ częstsze korzystanie z nowoczesnych form wsparcia, takich jak trener pracy, mieszkania wspomagane czy mieszkania chronione;

- ✓ zwiększenie zainteresowania problemami młodzieży (zarówno w kwestii demoralizacji i przestępczości wśród nieletnich, jak i zaburzeń psychicznych czy zagrożenia samobójstwami);
- ✓ kształtowanie właściwych postaw zawodowych i edukacyjnych w przypadku dzieci i młodzieży pochodzącej z rodzin borykających się z problemem bezrobocia;
- ✓ kierowania szerszego wsparcia do rodzin w ramach wczesnej interwencji;
- ✓ promocja pieczy zastępczej i budowanie systemu wsparcia dla rodzin zastępczych;
- ✓ prowadzenie działań na rzecz zwiększania aktywności osób z niepełnosprawnościami w społeczeństwie, zarówno w wymiarze życia codziennego, jak i aktywności zawodowej;
- ✓ poszerzenie grupy odbiorców programów stypendialnych o studentów i doktorantów;
- ✓ uwzględnienia w *Strategii* nowej grupy odbiorców, jakimi są imigranci;
- ✓ wzmocnienie roli organizacji pozarządowych poprzez promowanie i wspieranie tych podmiotów;
- ✓ doprecyzowanie zagadnień związanych z rozwojem programów aktywności lokalnej;
- ✓ działania związane z deinstytucjonalizacją usług społecznych oraz współpraca specjalistów z różnych dziedzin przy tworzeniu kolejnego dokumentu strategicznego.

PODSUMOWANIE: OBSZARY, ZAGADNIENIA, PROBLEMY

Rozwój usług opiekuńczych i leczniczych;
 Zapewnienia opieki, gdy rodzina nie będzie w stanie realizować tych zadań,
 Zapewnienie pomocy wytchnieniowej dla osób opiekujących się niesamodzielnymi członkami rodziny;
 Rozwój opieki długoterminowej;
 Braki odpowiednich form wsparcia medycznego i opiekuńczego;
 Rozluźnienie więzi rodzinnych i zwiększenie problemu samotności.
 Brak opieki nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi i niesamodzielnymi.

Brak kompleksowej oferty wsparcia dla rodzin borykających się z wieloma różnymi problemami, m.in. w sferze psychicznej³³.
 Kierowania szerszego wsparcia do rodzin w ramach wczesnej interwencji.
 Potrzeba wczesnego diagnozowania wad rozwojowych dzieci.

Brak odpowiednich narzędzi do właściwego aktywizowania szczególnie „trudnych” klientów pomocy społecznej.
 Poszukiwanie narzędzi pracy z osobami długotrwale korzystającymi z pomocy społecznej i długotrwale bezrobotnymi.
 Działania w sferze edukacji czy kultury jako odpowiedź na ww. potrzeby.

Uwzględnianie zróżnicowania problemów i ich natężenia w różnych rejonach województwa kujawsko-pomorskiego (w tym w zakresie ubóstwa czy bezrobocia).

Kształtowanie postaw obywatelskich, prospołecznych i przedsiębiorczych wśród mieszkańców Kujaw i Pomorza.

Zmiana działań w obszarze rynku pracy i nastawienie nie tylko na aktywizację zawodową, ale przede wszystkim dopasowanie umiejętności i kwalifikacji osób już pracujących do potrzeb pracodawców.

³³ Medyczny aspekt bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego.

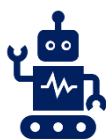
Koordinacja i współpraca działań instytucji publicznych (głównie pomocy społecznej i urzędów pracy).

Międzysektorowa współpraca w obszarze polityki społecznej. (szczególnie ważna w przypadku wczesnej interwencji).

Wspieranie kadry instytucji pomocy społecznej poprzez, m.in. podnoszenie wiedzy i umiejętności, zwiększanie etatów, podnoszenie poziomu wynagrodzeń.

Częstsze korzystanie z nowoczesnych form wsparcia, takich jak np. trener pracy, bony na przesiedlenie.

Rozwój mieszkań wspomaganych i mieszkań chronionych.

Zwiększenie zainteresowania problemami młodzieży (zarówno w kwestii demoralizacji i przestępczości wśród nieletnich, jak i zaburzeń psychicznych czy zagrożenia samobójstwami).

Kształtowanie właściwych postaw zawodowych i edukacyjnych w przypadku dzieci i młodzieży pochodzącej z rodzin borykających się z problemem bezrobocia.

Promocja pieczy zastępczej i budowanie systemu wsparcia dla rodzin zastępczych. Rozwój pieczy zastępczej, przede wszystkim w zakresie rodzin zawodowych.

Prowadzenie działań na rzecz zwiększania aktywności osób z niepełnosprawnościami w społeczeństwie, zarówno w wymiarze życia codziennego, jak i aktywności zawodowej.

Poszerzenie grupy odbiorców programów stypendialnych o studentów i doktorantów.

Uwzględnienia nowej grupy odbiorców, jakimi są imigranci.

Wzmocnienie roli organizacji pozarządowych poprzez, m.in. promowanie i wspieranie tych podmiotów (np. poprzez udostępnianie zasobów instytucjonalnych samorządowych czy wojewódzkich).

Działania związane z deinstytucjonalizacją usług społecznych
(w różnych obszarach).

Promowanie kierunku pracy socjalnej.

Postępująca zmiana „profilu” klienta pomocy społecznej.
(To nie tyle osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej, a rodziny,
osoby niesamodzielne, w tym starsze).

Zmiana przepisów prawa powiatowych urzędów pracy.

Problem dziedziczenia bezrobocia.

Niedobory kadrowe w określonych zawodach.

Brak specjalistycznych placówek oferujących pomoc, opiekę i wsparcie w ramach
wczesnego wspomagania rozwoju czy pomoc psychologiczną i psychiatryczną.

Potrzeba wsparcia młodzieży w wielu aspektach.
Wsparcia potrzebuje młodzież w zakładach poprawczych, młodzież w MOWach,
MOSach, młodzież objęta kuratelą sądową, młodzież uzależniona, młodzież
oczywiście objęta pieczęcią zastępczą, ale również – młodzież z rodzin, które
przeżywają trudności opiekuńczo-wychowawcze.
Obserwuje się dużą niesamodzielność młodzieży opuszczającej ww. placówki.

Braki kadrowe w instytucjach opieki nad osobami starszymi i osobami
niepełnosprawnymi.

Chroniczny brak placówek instytucjonalnej opieki nad osobami starszymi
i osobami niepełnosprawnymi.

Niski poziom aktywności społecznej.

W ramach niniejszego badania ewaluacyjnego (w ramach oceny trafności i aktualności problemów wskazanych w *Strategii*) omówieniu została poddana Analiza SWOT zawarta w *Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020*.

Analiza SWOT pod kątem zidentyfikowanych problemów

Mocne strony ❖ stosunkowo duża różnorodność oferty usług społecznych w regionie; ❖ wysoki udział (w realizacji projektów z EFS) służb pomocy społecznej w działaniach ukierunkowanych na aktywizację społeczną i zawodową klientów pomocy społecznej; ❖ wysokie kompetencje i umiejętności pracowników podmiotów realizujących zadania w zakresie pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy; ❖ dobre doświadczenia we współpracy sektora publicznego, pozarządowego i biznesu.	Słabe strony ❖ trwale wysoki poziom bezrobocia, ❖ wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa i bezrobocia; ❖ niska dostępność do środowiskowych form pomocy w miejscu zamieszkania; ❖ niski poziom kapitału społecznego w regionie; ❖ słaba dostępność do systemu wsparcia dla rodzin, w tym rodzin z różnego rodzaju dysfunkcjami.
Szanse ❖ przyjazna polityka państwa w obszarze przedsiębiorczości społecznej; ❖ rozwój sieci transportu publicznego; ❖ rozwój współpracy instytucji rynku pracy z instytucjami pomocy i integracji społecznej; ❖ sprzyjający klimat dla rozwoju działań wspierających rodziny; ❖ wzrost znaczenia sektora pozarządowego w rozwoju społeczności lokalnych;	Zagrożenia ❖ utrzymujący się niekorzystny stan dostępności do infrastruktury wspierającej i pomocowej; ❖ niekorzystne zmiany demograficzne – starzenie się mieszkańców regionu; ❖ pogorszenie się sytuacji gospodarczej; ❖ niespójność przepisów prawa.

Źródło: *Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020*.

Wypowiedzi - rozmówców wywiadu grupowego - na temat aktualności elementów analizy SWOT w *Strategii* okazały się dość zróżnicowane. Można jednak powiedzieć, że większość słabych stron czy zagrożeń jest wciąż aktualna, choć waga niektórych (np. bezrobocia) trochę się zmniejszyła. Natomiast w przypadku mocnych stron i szans sytuacja jest inna. W wyniku zmian, jakie nastąpiły w ostatnich latach, część mocnych stron przestała nimi być, a niektóre elementy nie są już szansami. Zdaniem uczestników wywiadu grupowego mocnymi stronami nie są:

- ❖ stosunkowo duża różnorodność usług społecznych w regionie – mimo realizowanych projektów i działań nadal brakuje różnych usług społecznych dla mieszkańców lub też są one trudno dostępne i niewystarczające w stosunku do rosnących potrzeb;
- ❖ wysoki udział w realizacji projektów w EFS służb pomocy społecznej w działaniach ukierunkowanych na aktywizację społeczną i zawodową klientów pomocy społecznej;
- ❖ wysokie kompetencje i umiejętności pracowników podmiotów realizujących zadania w zakresie pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy – z uwagi na duże obciążenie pracą pracownikom instytucji pomocy społecznej brakuje czasu na podnoszenie kompetencji czy prowadzenie innowacyjnych i kreatywnych projektów. Problem dotyczy szczególnie małych ośrodków pomocy społecznej, gdzie zasoby kadrowe są niewielkie. Dodatkowo ubywa pracowników socjalnych, młodzi ludzie nie są zainteresowani pracą w tym zawodzie;

- ❖ dobre doświadczenie we współpracy sektora publicznego, pozarządowego i biznesu: doświadczenia uczestników wywiadu wskazywały, że mimo wcześniejszych pozytywnych doświadczeń i oczekiwań, obecnie nie wzrasta poziom współpracy jednostek z różnych sektorów: publicznych i niepublicznych. Bardzo brakuje również współpracy międzysektorowej, współcześnie koniecznej dla osiągnięcia odpowiednich efektów w obszarze pomocy społecznej.

Z kolei zagrożenia sformułowane w analizie SWOT - w opinii uczestników fokusa - pozostają nadal aktualne. Są to zjawiska, na które z poziomu lokalnego nie ma się wpływu i ich zmiana pozostaje poza zasięgiem władz wojewódzkich. W większości przypadków szanse stały się zagrożeniami lub też zauważano więcej negatywnych czy nieudanych działań niż pozytywnych efektów. Dotyczyło to takich szans, jak:

- ❖ rozwój sieci transportu publicznego: problem braku transportu publicznego nadal nie został rozwiązany, a niemożność dojazdu uczestników projektów na miejsce świadczenia usługi wielokrotnie pojawiał się w toku wykonywania pracy zawodowej przez rozmówców;
- ❖ rozwój współpracy instytucji rynku pracy z instytucjami pomocy i integracji społecznej: również w tym przypadku nie odnotowano znaczących zmian na przestrzeni lat, a nawet, co zastanawiające, obecnie ta współpraca przebiega gorzej niż jeszcze kilka lat temu;
- wzrost znaczenia sektora pozarządowego w rozwoju społeczności lokalnej: uczestnicy wywiadu zauważali, że obecnie organizacje pozarządowe zmagają się z wieloma problemami. Brakuje chętnych do pracy w NGO, często są to osoby pracujące społecznie, bez wynagrodzenia, a ponadto w większości osoby starsze, które mogą mieć problemy z dostosowaniem do tempa zmian. Dodatkowo rosną wymagania wobec organizacji starających się o dofinansowania, związane z nadmierną biurokracją, co też nie sprzyja rozwojowi trzeciego sektora.

Do pozostałych dwóch szans, tj. *przyjazna polityka państwa w obszarze przedsiębiorczości społecznej* oraz *sprzyjający klimat dla rozwoju działań wspierających rodziny* - uczestnicy zogniskowanego wywiadu grupowego - nie sformułowali żadnych uwag.

W kontekście oceny - w przypadku uczestników wywiadów pogłębionych - aktualności elementów analizy SWOT będącej częścią *Strategii* można przyjąć, że większość rozmówców zgadzała się z przekonaniem o aktualności analizy SWOT, nawet mimo tego, że w przypadku niektórych obszarów (np. bezrobocia) nastąpiła znaczna poprawa sytuacji. Wynika to ze zmian społeczno-gospodarczych, jakie nastąpiły w ostatnich latach, co sprawia, że zmieniała się rzeczywistość. Wielu rozmówców wskazywało także elementy, które straciły na znaczeniu lub wręcz przeciwnie, nowe problemy lub te, które się pogłębiły. Na przestrzeni ostatnich lat zdezaktualizowały się następujące elementy analizy SWOT:

- wysoki udział służb pomocy społecznej w realizacji projektów EFS (obecnie jest realizowane w mniejszym stopniu);
- wysoki poziom bezrobocia (ogólnie bezrobocie znacząco się zmniejszyło, przy czym w niektórych regionach województwa problem ten nadal występuje);
- rozwój współpracy instytucji pomocy społecznej (zmniejszyła się po zakończeniu projektów PO KL).

Natomiast wśród elementów, których można uznać za nadal aktualne wymieniano następujące:

- wysoki odsetek korzystających z pomocy, a zwłaszcza rosnący odsetek długotrwale korzystających z pomocy: „Na pewno wysoki odsetek korzystających z pomocy, no to jest. Nawet należałoby wskazać, że jest coraz wyższy odsetek osób długotrwale korzystających z pomocy i to jest duży problem”;

- niski poziom kapitału społecznego: „Niski poziom kapitału społecznego w regionie, myślę, że to nadal jest, że osoby zajmujące się ekonomią społeczną mają co robić. Tylko też warto byłoby przeanalizować, czy to jest tylko i wyłącznie kapitał społeczny związany z tą ekonomizacją wszystkich spółdzielni socjalnych, czy tu też nie trzeba by było zastanowić się nad takim rozwijaniem takiego potencjału, żeby ludzie się chcieli zrzeszać, żeby chcieli tworzyć fundacje, stowarzyszenia i działać, a nie tylko i wyłącznie ekonomizować, czyli zarabiać na tym”;
- niewystarczająca dostępność systemu wsparcia dla rodzin: „Słaba dostępność systemu wsparcia dla rodzin – tak”.

Wśród kwestii, które uznano za słabe strony województwa kujawsko-pomorskiego znalazły się:

- brak aktywizacji osób starszych: (...) z jednej strony brakuje cały czas jakby takich form aktywizacji tych osób starszych. Ale nie aktywizacji w kontekście tylko i wyłącznie wrócenia na rynek pracy, bo wiemy, że to jest nieuniknione, że one nie będą wracały, ale aktywizacji wykorzystania ich potencjału, ale też organizacją im czasu, że oni się szybciej nie starzeją”;
- brak odpowiednich usług opiekuńczych dla osób starszych: „A z drugiej strony jest też duża potrzeba rozwoju usług opiekuńczych dla osób starszych”;
- potrzeba wsparcia młodzieży: „Do tych słabych stron dopisałabym tutaj również potrzebę wsparcia młodzieży i to tak naprawdę młodzieży w bardzo wielu aspektach. Ja tak sobie przeglądałam, jaką my ta młodzież mamy w regionie, to jakby zacząć od najbardziej hardcorowej młodzieży, która by potrzebowała wsparcia, to na pewno młodzież w zakładach poprawczych, kolejna młodzież taka zdemoralizowana w MOWach, MOSach, młodzież objęta kuratelą sądową, młodzież uzależniona, młodzież oczywiście objęta pieczęcią zastępczą, ale bardzo ważne, widzę, że to coraz częściej występuje – młodzież z rodzin, które przeżywają trudności opiekuńczo-wychowawcze, ponieważ tam już się coś zaczyna dziać i żeby nie doprowadzić do tego momentu, że ta młodzież będzie zdemoralizowana i będzie w zakładach poprawczych”;
- działania profilaktyczne i prewencyjne wśród młodzieży: „(...) też takie działania prewencyjne, młodzież, dzieci, korzystające z poradni pedagogiczno-psychologicznej, z jakiś działań profilaktycznych, ponieważ to już jest pewien taki sygnał, że coś się dzieje w tej rodzinie nie tak. I to jest taki krok przed tym, zanim się zadzieje coś bardzo nie tak. Że będzie potrzebny kurator i pozostałe środki. Więc myślę, że to jest taki obszar, gdzie my, jako województwo mamy dużo do zrobienia i to też bym tutaj wpisała jako taką słabą stronę”;
- brak programu ochrony zdrowia psychicznego dla dzieci i młodzieży: „No i myślę, że te wszystkie zagrożenia psychiczne, samobójstwa i zagrożenia dzieci i młodzieży, że nie potrafią sobie z tym poradzić i tak naprawdę jako województwo nie mamy na to odpowiedzi, nie mamy na to alternatywy, nie mamy żadnego programu, który by tworzył centra wsparcia psychologicznego, czy centra zdrowia psychicznego dla dzieci. Wiem, że podejmowane są różne próby. (...) Więc to, gdzie jest 10- program ochrony zdrowia, że to byłoby konieczne i też jest taką naszą słabością, że nie mamy pociągniętego tego tematu dalej”.

Ocena skuteczności interwencji zawartej w *Strategii*

W kontekście oceny skuteczności interwencji zawartej w dokumencie strategicznym pn. „*Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020*” - w opiniach uczestników fokusa - przeważało przekonanie o widocznych pozytywnych zmianach i postępie, szczególnie w zakresie usług społecznych, w tym polityki senioralnej i wsparcia oferowanego najstarszym mieszkańcom województwa czy usług w postaci dziennych domów pobytu. Kolejnym z wymienionych obszarów (w którym podjęto skuteczne działania w ramach *Strategii*) - zdaniem ww. uczestników - jest rodzicielstwo zastępcze. W tym przypadku pozytywne zmiany dotyczyły przede wszystkim tworzenia pozytywnej atmosfery wokół kwestii rodzicielstwa zastępczego czy działań na rzecz wzrostu świadomości mieszkańców w tym zakresie. Jednakże pojawiły się również uwagi, iż znaczne uzależnienie projektów społecznych od finansowania unijnego niesie ze sobą zagrożenie co do trwałości tych usług po zatrzymaniu środków z Unii Europejskiej. W sytuacji, gdy te projekty nie będą mogły liczyć już na dofinansowanie unijne, można spodziewać się trudności z utrzymaniem ich działalności przez gminy czy powiaty.

Wśród trudności w realizacji założeń strategicznych - uczestnicy wywiadu FGI - wskazywali na m.in.:

- nierównomierne wykorzystanie środków w różnych obszarach i jednostkach;
- brak wystarczającej liczby odpowiedniej kadry zawodowej;
- brak natychmiastowych efektów działań pomocy społecznej, które są nieporównywalne z efektami projektów inwestycyjnych;
- nieprzewidywalność efektów polityki społecznej, a zwłaszcza negatywne przykłady poniesionych nakładów, które nie przyniosły pożądanych skutków;
- wysokie, tzw. „wyśrubowane” wskaźniki sukcesu w poszczególnych projektach nieprzystające do rzeczywistości i warunków lokalnych.

Pozytywnie oceniono skuteczność poszczególnych instytucji, które były zaangażowane w realizację zakładanych celów w *Strategii*, choć na wyróżnienie zasłużyły szczególnie lokalne grupy działania. Poza tym – eksperci focusa - bardziej skupiali się w swoich wypowiedziach na wpływie czynników zewnętrznych, które pozostają poza kompetencjami samorządów, na skuteczność podjętych działań oraz na braku współpracy między jednostkami i instytucjami reprezentującymi różne obszary (np. pomoc społeczna, rynek pracy czy zdrowie).

W ramach oceny skuteczności interwencji poddano analizie wpływu czynników zewnętrznych na prowadzone działania. Wśród czynników - wskazanych przez uczestników wywiadu FGI - znalazły się następujące:

- Programy rządowe - które w ocenie rozmówców miały wpływ zarówno pozytywny (np. zmniejszenie ubóstwa wśród dzieci), jak i negatywny (np. zmniejszenie aktywności zawodowej kobiet);
- Brak współpracy między instytucjami, wynikający zarówno z niechęci do współdziałania, jak i z braku odpowiednich wytycznych i jasnych przepisów prawa;
- Możliwość pozyskania środków unijnych jako czynnik pozytywny pozwalający prowadzić różne działania, na które dotychczas nie było finansowania;
- Brak odpowiedniej diagnozy problemów społecznych występujących na terenie gmin czy powiatów oraz bagatelizowanie ich znaczenia;

- Ubożenie samorządów w wyniku działań rządowych, ograniczenia dostępnych źródeł finansowania, zwiększania wysokości pensji minimalnej czy zbyt małej liczby pracujących przekładającej się na niską liczbę płacących podatki;
- Niewykorzystane zasoby ludzkie w społeczeństwie, przy czym zauważano, że wśród osób bezrobotnych przeważają osoby z niskim poziomem wykształcenia, o niewielkich kwalifikacjach, które mogą wykonywać prace proste. Niski dochód z takiej pracy sprawia, że bezrobotni nie są chętni do podjęcia zatrudnienia i preferują pozostawanie na zasiłkach. Inne wyzwania wiążą się z aktywizacją kobiet, które po urodzeniu dziecka nie wróciły do pracy zawodowej.

W przypadku oceny skuteczności interwencji zawartej w *Strategii* - uczestnicy indywidualnych wywiadów pogłębionych - w większości wskazali na prawidłową realizację priorytetów i celów tj. zgodnie z zaplanowanymi w *Strategii*. Jednocześnie jednak zauważali oni, że wpływ na bardzo dobre rezultaty, np. w zakresie zmniejszania bezrobocia, miała ogólna sytuacja gospodarcza oraz polityka rządu. Na podstawie odpowiedzi - ekspertów IDI-ów - można stwierdzić, że wśród obszarów, w których można obserwować największe zmiany i w których udało się osiągnąć założone wartości wskaźników to:

- zmniejszenie stopy bezrobocia;
- zmniejszenie odsetka rodzin korzystających z pomocy społecznej;
- zwiększenie liczby rodzin korzystających z pomocy asystenta rodziny (choć nadal dotyczy to tylko ¼ rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, a liczba rodzin przypadających na 1 asystenta rodziny stale się zwiększa);
- zwiększenie zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej;
- wsparcie rodzin;
- wsparcie osób starszych;
- poprawa dostępności architektonicznej obiektów publicznych do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Natomiast największe trudności dotyczyły z kolei osiągnięcia wskaźników związanych z aktywizacją, a wśród obszarów, w ramach których należy wzmocnić prowadzone działania, znalazły się:

- wsparcie osób z niepełnosprawnością, w tym szczególnie brak oferty dla osób kończących naukę w ośrodkach szkolno-wychowawczych;
- działań w zakresie profilaktyki uzależnień;
- aktywizacja społeczna i zawodowa, w tym osób niepełnosprawnych.

Eksperti IDI-ów wskazywali również różne przeszkody pojawiające się w toku realizacji poszczególnych działań w ramach *Strategii*. Znajdowało się wśród nich, na przykład zmniejszenie poziomu interwencji ośrodków pomocy społecznej. Wynikało to jednak w dużej mierze z wprowadzonych rządowych programów pomocowych, które skutkowały tym, że coraz mniej osób objętych było pomocą społeczną. Na skuteczność interwencji zawartych w *Strategii* wpłynęły również wybory i będące ich skutkiem zmiany kadrowe w gminach i powiatach oraz instytucjach publicznych. Przeszkodą w realizacji działań zawartych w *Strategii* są także zbyt duże obciążenia nałożone na samorządy przez rząd. Niektórzy rozmówcy, odwołując się do posiadanej wiedzy, przywoływali przeszkody w obszarze lokalnych programów rewitalizacyjnych (koncentracja na działaniach infrastrukturalnych, mniejsza uwaga na komponentach miękkich) czy problemów w obszarze rynku pracy (nieadekwatność form wsparcia).

Ocena skuteczności poszczególnych podmiotów, które były zaangażowane w realizację zakładanych celów w *Strategii* – w wypowiedziach uczestników IDI – była zróżnicowana. W opiniach niektórych rozmówców najlepiej ze swoich zadań wywiązywały się instytucje publiczne, związane z administracją publiczną. Doceniono współpracę ROPS i PCPR-ów oraz działania PCPR w obszarze wsparcia rodziny i pieczy zastępczej (zwłaszcza deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej). W przypadku ośrodków pomocy społecznej zauważono trudności kadrowe, zaś w przypadku powiatowych centrów pomocy rodzinie zaniedbania w zakresie wsparcia osób z niepełnosprawnością. Z kolei wśród podmiotów zmagających się z największymi problemami w trakcie realizacji zadań strategicznych najczęściej wymieniano organizacje pozarządowe, które w największym stopniu doświadczały problemów finansowych i kadrowych, co utrudniało prowadzenie efektywnych działań. Wśród podmiotów, których potencjał nie został dostatecznie wykorzystany w toku realizacji działań strategicznych, znalazły się także:

- podmioty ekonomii społecznej: *„Więc myślę, że wsparcie tego, ale to też trzeba by było z obszaru ekonomii społecznej przemyśleć, jak to organizować”;*
- poradnie psychologiczno-pedagogiczne: *„Warto by też jednym z graczy dołożyć poradnie psychologiczno- pedagogiczne, ponieważ one tutaj mniej udzielają się nawet tam gdzie mamy wsparcie profilaktyczne uzależnień skierowane do dzieci i młodzieży, to tutaj są administracje publiczne, organizacje pozarządowe. Wydaje mi się, że jak nie wpisujemy tutaj, że wśród tych instytucji administracji publicznej są np. poradnie psychologiczno- pedagogiczne, to one znikają, gdzieś się gubią. Jak się zostawia katalog taki bardzo duży bez wpisania „na przykład”, „między innymi” albo „w tym” to potem tak naprawdę jest do wszystkich, do każdego i do nikogo i jakby się nikt za to nie poczuwa”;*
- lokalne grupy działania: *„Pewnie jednym z graczy są też lokalne grupy działania, które chyba nie do końca nam tutaj grają, nie umiem powiedzieć, w czym jest problem, ale myślę, że mają dużo swoich jakiś zadań i nie do końca przez nich możemy pewne rzeczy robić”.*

Niekorzystne zmiany dotyczyły także funkcjonowania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej.

Wśród czynników - wskazanych przez uczestników indywidualnych wywiadów pogłębionych - znalazły się następujące:

- Sytuacja społeczno-gospodarcza:
„(...) ogólny wzrost gospodarczy, poprawa sytuacji finansowej ludności”.
„Natomiast jeżeli chodzi już o takie wskaźniki, bardziej rezultaty, czyli to jak odsetki bezrobotnych, odsetki korzystających ze wsparcia w zakresie pomocy społecznej. To są już takie wskaźniki, które są dość mocno zależne od ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej. No, ona na dzisiaj jest dobra, więc rzeczywiście jakby te wskaźniki są też korzystne. Natomiast pewnie gdyby się drastycznie pogorszyła sytuacja, to pomimo najlepszych chęci i działań, trudno by było je utrzymać na dobrym poziomie”.
- Zmieniające się przepisy prawa, ustawodawstwo:
„Czynniki zewnętrzne to czasami są jakieś wytyczne, jakieś rozporządzenia, jakieś ustawy. Tutaj myślę, że ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, która się z międzyczasie nam zmieniła. Było profilowanie, profilowania nie ma, troszkę nam utrudniła pewną realizację działań w tych naszych projektach unijnych. Myślę, że bardzo długo przeciągało się wejście centrów usług społecznych, co też trochę nam uniemożliwiało realizację samej koncepcji i wdrażania tego i przeznaczania środków unijnych na to, żeby te centra usług społecznych organizować w naszym województwie”.

- Programy rządowe pomocowe, które miały wpływ zarówno pozytywny (np. poprawa sytuacji materialnej rodzin), jak i negatywny (np. ograniczenie aktywności zawodowej, niechęć do udziału w projektach i korzystania z różnych form pomocy):

„Na pewno takim „negatywnym” czynnikiem była polityka rządu, ta związana z pomocą socjalną, bo to spowodowało, że na rynku było coraz mniej osób chętnych do korzystania z różnego rodzaju pomocy, świadczeń, zajęć, które były organizowane w ramach projektu, skierowane do tej części ludzi. To było jedynie takim czynnikiem negatywnym w pewnym sensie. (...) Chodzi mi o to, że te świadczenia, które dostają np. w ramach 500+ są dosyć wysokie i to, co my oferowaliśmy w projektach było zbyt niskie, żeby podwyższyć kwoty pomocy ze strony samorządu i NGOŚów dla osób, którymi mielibyśmy się zająć w ramach strategii. Na pewno 500+ , ten program, który no wprost stanowi zastrzyk finansowy rodzinom, ale jednocześnie znowu powtórzę, miało to wpływ na ograniczenie aktywności zawodowej. W perspektywie wieloletniej to będzie na pewno problem.

- Polityka województwa zachęcająca do udziału w różnych programach i projektach:

„A czynnikiem pozytywnym, to pewnie polityka władz województwa zachęcająca i uruchamiająca różnego rodzaju pieniądze i programy, w ramach których można było aplikować na takie działania, które by wzmocniły realizację tej strategii polityki społecznej województwa”.

- Kwestie finansowe:

„Czynniki zewnętrzne to zawsze finanse. (...) Coś co się rozwija to zawsze finanse”.

- Możliwość pozyskiwania środków finansowych z różnych źródeł:

„No na pewno te środki RPO. Środki regionalnego programu i te, które były pozyskiwane w województwie z innych źródeł. Czyli POWER, który też tutaj i inne. Czyli też pozyskiwane z ministerstw na ten cel”.

- Zmiany administracyjne i nadmierne obciążenie samorządów:

„Zmiany... M: Administracyjne, tak? R: Tak, przeszkadzają. Nadmierne obciążenie samorządów”.

- Niedostateczne finansowanie pracowników pomocy społecznej i nadmierne obciążenie obowiązkami:

„No i na pewno przeszkadza, że tych etatów też jest mało. I te niskie wynagrodzenia. Natomiast kadra jest dobrze wykształcona. I były możliwości w tamtej perspektywie na poszerzenie ich wiedzy. Oni korzystali z kursów, studiów podyplomowych. A teraz też są takie możliwości. Więc na pewno kadra jest dobrze wykształcona. (...) Kadra jest zmęczona. (...) Wypalenie zawodowe dotyka w każdej instytucji pomocy społecznej, czy w gminie, czy w powiecie są tacy ludzie, których to dotyka”.

„No to teraz możemy mówić o tym zbliżaniu się transferu socjalnego do wynagrodzeń. To jeszcze większe spłaszczenie, to jest na pewno, uważam, że czynnik negatywny. Mało teraz patrząc przez pryzmat gmin, ośrodków pomocy chociażby, to są też pracodawcy i teraz ten czynnik negatywny – oczywiście ja tu mówię o pewnej niszy, powiedzmy o 100 instytucjach, ale to negatywne zjawisko to jest takie można powiedzieć, że kontrowersyjne, bo z jednej strony dobrze, że płaca minimalna rośnie, ale z drugiej strony samorządy czy pracodawcy są już na pewnej granicy. I teraz chociażby regulacja płac wynikająca z tego, żeby podnieść do tego najniższego wynagrodzenia powoduje, że pracownicy instytucji czy zakładów pracy o najniższych kwalifikacjach zbliżają się do tych, którzy ... M: Otrzymują wsparcie. R: To jest raz, ale w samej firmie pracujące – ktoś był na najniższym, bo ta struktura płac jest wcale taka niefajna, bo tu wieloletni pracownik OPS zarabia 2300 na rękę, 2500 na rękę, a ten, który przyszedł zarabia 1800 zł. Teraz przez te podwyżki jest 100 zł między nimi.

Ocena efektywności interwencji zawartej w *Strategii*

W przypadku - wywiadu fokusowego - oceny efektywności interwencji zawartej w *Strategii* okazały się zróżnicowane. Głównie skupiono się tutaj na kwestii trwałości placówek, które funkcjonują obecnie wyłącznie na bazie pozyskanych środków projektowych. Zagrożenie dotyczy ich funkcjonowania przy braku tych środków. To powoduje, iż wówczas nakłady i koszty znacznie przewyższają zakładane efekty. Niemniej jednak - większość uczestników FGI - widzi szansę na utrzymanie trwałości działań instytucji pomocowych, jeśli władze lokalne, zmotywowane oczekiwaniami społeczności lokalnych i swoich wyborców, będą zainteresowane pozyskaniem środków z innych źródeł.

Jeżeli chodzi o - wypowiedzi ekspertów indywidualnych wywiadów pogłębionych - efektywność prowadzonych działań oceniano dobrze, choć nadal dostrzegano pola do zmiany. W ocenie efektywności rozmówcy zauważali, że niektóre działania jeszcze się toczą, dostrzegali zróżnicowanie efektywności w zależności od obszaru działania czy występowanie tzw. „trudnych” beneficjentów, którzy nie chcą się aktywizować. Niektórym brakowało szczegółowej wiedzy odnośnie finansowania zadań realizowanych w ramach *Strategii*, a inni zwracali uwagę na fakt, że *Strategia* sama w sobie nie jest źródłem finansowania działań.

Ocena sposobu funkcjonowania, systemu finansowania, wdrażania i monitorowania *Strategii*

Dokonując oceny systemu finansowania *Strategii* opisanego w dokumencie - uczestnicy FGI - skłaniali się ku przekonaniu, że ogólny zapis jest wystarczający, ponieważ pozwala w dowolny sposób korzystać z różnych zasobów finansowych. Ponadto większość inwestycji wymaga finansowania z różnych źródeł, dlatego muszą być one uwzględnione w dokumencie strategicznym. Przy ocenie systemu finansowania *Strategii* ponownie zwrócono uwagę na znaczenie środków unijnych dla prowadzenia polityki społecznej – obecnie w dużej mierze zastąpiły one środki krajowe, co stwarza niebezpieczeństwo, że w momencie, gdy dotacje unijne się skończą, projekty społeczne również przestaną być prowadzone, a przynajmniej zostaną znacznie ograniczone. W ocenach wdrażania *Strategii* dominowało przekonanie, że Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu posiada wystarczające zasoby do sprawnego wykonania powierzonych zadań. Nie wskazano innych podmiotów, które mogłyby wspomóc pracę ROPS w realizacji zadań strategicznych. Zauważono jednak, że działania ROPS mogłyby być jeszcze bardziej efektywne, gdyby przywrócono mu status roli Instytucji Pośredniczącej. W ostatnim z ocenianych elementów, tj. systemie monitoringu wdrażania *Strategii*, przeważały opinie wskazujące na wystarczający charakter obecnych, dość ogólnych zapisów. Zbyt szczegółowe wytyczne mogą powodować trudności na etapie wdrażania, a ogólne zapisy można w trakcie realizacji uszczegółowić, w zależności od możliwości i potrzeb wykonawcy. Wśród potencjalnych problemów na etapie wdrażania *Strategii* wskazano na niebezpieczeństwa wynikające między innymi z niewłaściwego zdefiniowania wskaźników, nieprzyporządkowania poszczególnych zdań do określonych osób/instytucji czy zaplanowanie zbyt dużej liczby analiz, które są nierealne do wykonania, między innymi z powodu wysokich kosztów. Opinie na temat korzystania z usług profesjonalnych firm badawczych na etapie monitoringu wdrażania *Strategii* okazały się zróżnicowane, niektórzy dowodzili, że zewnętrzne ośrodki naukowe są bardziej obiektywne, natomiast inni wskazywali, że takie badania nie muszą być bardziej wartościowe niż analizy wykonane przez pracowników instytucji.

W opinii uczestników IDI system finansowania, wdrażania i monitorowania wskazany w *Strategii* jest wystarczający i odpowiedni. Pojedyncze osoby zwracały uwagę na konieczność bardziej precyzyjnego zdefiniowania zapisów dotyczących wdrażania i monitorowania *Strategii*³⁴, podkreślały znacznie etapu monitorowania *Strategii* (szczególnie on-going) czy specyfikę dokumentu strategicznego, jako dość ogólnego w swych założeniach i nie będącego źródłem finansowania wskazanych działań. Uczestnicy IDI odnosili się również do systemu finansowania *Strategii*, który został opisany jako połączenie budżetu województwa, środków z budżetu państwa i Unii Europejskiej, innych środków zewnętrznych, a także wkład z budżetów gmin i powiatów województwa oraz organizacji pozarządowych i podmiotów prywatnych. Skłaniali się oni przeważnie ku przekonaniu, że taki ogólny zapis jest wystarczający i odpowiedni, gdyż wskazuje wiele różnych możliwych źródeł finansowania założonych działań. Jedna z rozmówczyń wskazała dodatkowo, że taki połączony system finansowania działań z różnych źródeł jest bardziej motywujący dla uczestników, szczególnie w przypadku zastosowania wkładu własnego. Inny uczestnik wywiadu zauważał, że 30% wkład własny w przyszłych projektach unijnych będzie trudny do osiągnięcia przez wiele podmiotów, a także podkreślał konieczność utworzenia mechanizmu możliwości wnoszenia wkładu własnego przez osoby prawne (jednostki administracyjne) niebędące partnerami projektu. Rozmówcy IDI - podobnie jak wywiadu

³⁴ Odwoływały się również do tworzenia bardziej przyjaznych odbiorcy i przejrzystych generatorów wniosków.

fokusowego - zostali poproszeni o ocenę działań Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu oraz wskazanie, czy możliwa byłaby pomoc ROPS w zakresie koordynacji i wdrażania dokumentu i kto ewentualnie mogłyby wspomóc ROPS w tych działaniach. Wśród wskazań - uczestników IDI - pojawiały się przede wszystkim instytucje i podmioty działające w sferze polityki społecznej, ale także w innych obszarach, współpowiązanych z pomocą społeczną. Znajdowały się wśród nich głównie instytucje publiczne (np. urzędy pracy na szczeblu powiatowym i wojewódzkim, ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, samorządy powiatowe i gminne, jednostki organizacyjne samorządu województwa), ale również organizacje pozarządowe, zajmujące się problematyką pomocy społecznej. Oceniając zaproponowany w *Strategii* system monitoringu opierającego się na danych pochodzących z statystyki publicznej (przede wszystkim danych GUS oraz MPiPS, PKW), danych przekazywanych przez koordynatorów kierunków działań i ich realizatorów oraz wyników dodatkowych analiz i badań zleczanych w ramach monitoringu realizacji Strategii rozmówcy przeważnie zgadzali się, że jest on wystarczający. Doceniono możliwość korzystania z różnych źródeł, zarówno statystyki publicznej, jak i badań jakościowych. Jedna z uczestniczek podjęła natomiast kwestię nie tyle zbierania, a agregacji zgromadzonych danych, wskazując, że dopiero prawidłowa analiza danych pozwala odpowiedzieć na pytanie o skuteczność i efektywność prowadzonych działań. Z kolei wśród brakujących danych znalazło się wskazanie na ograniczoną dostępność szczegółowych danych dotyczących rodzajów niepełnosprawności, a jeden z rozmówców podkreślał rolę nieistniejących już regionalnych obserwatoriów społecznych w prowadzeniu badań i diagnoz dla województwa.

Identyfikacja (potencjalnych) zagrożeń, mogących warunkować realizację celów strategicznych i szczegółowych *Strategii*

Wśród zidentyfikowanych zagrożeń, które mogą warunkować realizację celów *Strategii*, w większości - opinii członków wywiadu focusowego - znajdowały się czynniki zewnętrzne, związane z działaniami centralnymi państwa czy wynikające z decyzji władz unijnych lub też zjawiska społeczne występujące zupełnie niezależnie. Należały do nich:

- ✓ Problemy z wydolnością finansową samorządów: *Na pewno niewydolność finansowa samorządów. Wydolność finansowa samorządów. (...) Bo one są na granicy swoich możliwości;*
- ✓ Centralizacja państwa;
- ✓ Zwiększenie wkładu własnego w przypadku projektów unijnych: *Zwiększanie wkładu własnego. (...) Bo tu ledwo damy radę, a co będzie, kiedy to będzie 40%. To jest nierealne praktycznie;*
- ✓ Demografia, tj. niekorzystne zmiany w strukturze demograficznej ludności, w tym starzenie się społeczeństwa czy migracje, głównie ludzi młodych;
- ✓ Brak odpowiednich zasobów ludzkich, kadry do realizacji zadań: *O braku nie możemy powiedzieć, bo mamy ją, ale jest mała liczba już (...); Zasoby ludzkie to też można, bo to na prawdę, niż idzie taki, że.... (Zasoby kadrowe) To moim zdaniem one nie mają z demografią nic wspólnego. Bo ja uważam, że to są akurat takie zawody, których nie chcą wykonywać ludzie z różnych powodów. A nie takie, że brakuje jakby w ogóle roczników".* Wskazywano tutaj także na niepewność obecności Ukraińców na polskim rynku pracy: *Prawdopodobnie Ukraińcy pójdą zaraz na zachód. Na razie 2 mln Ukraińców pracuje, a ale nie wiemy, co będzie za chwilę;*
- ✓ Brak współpracy, szczególnie międzysektorowej, między instytucjami i resortami;
- ✓ Zmiany w prawie, przede wszystkim ustawodawstwo centralne;
- ✓ Gospodarka (zła koniunktura): *Zagrożeniem dla nas na pewno jest, jeśli myślimy perspektywicznie, to są jakieś powtarzające się cykle koniunkturalne, gospodarcze kryzysy.*

Uporządkowanie zidentyfikowanych przez uczestników fokusa potencjalnych zagrożeń realizacji *Strategii* od najbardziej do najmniej istotnych okazało się zadaniem trudnym. W opinii rozmówców te czynniki są ze sobą powiązane i wzajemnie na siebie wpływają, co utrudnia ich hierarchizację. W wyniku dyskusji, uznano, że największym zagrożeniem dla realizacji założeń *Strategii* są ex aequo cztery elementy:

- ✓ wydolność finansowa samorządów,
- ✓ centralizacja,
- ✓ demografia,
- ✓ gospodarka.

Również uczestnicy indywidualnych wywiadów pogłębionych - analogicznie jak uczestnicy wywiadu grupowego - zostali poproszeni o identyfikację zagrożeń, które mogą wpłynąć negatywnie na realizację celów *Strategii*. Podobnie - jak w przypadku uczestników FGI - w większości były to czynniki zewnętrzne, związane z działaniami władz państwowych lub też zjawiska społeczne występujące zupełnie niezależnie. Wśród wymienionych - przez uczestników IDI - zagrożeń warunkujących realizację celów strategicznych i szczegółowych *Strategii* znalazły się następujące:

- ✓ Ogólna sytuacja społeczno-gospodarcza, która może być zarówno szansą, jak i zagrożeniem dla wdrażania *Strategii*;
- ✓ Dostępność rządowych programów pomocowych, które mają znaczny wpływ na sytuację obywateli;
- ✓ Brak świadomości ze strony podmiotów uczestniczących w realizacji założeń *Strategii*;

- ✓ Brak rozpoznania przyczyn niskiego poziomu niektórych wskaźników wdrażania *Strategii*:
- ✓ Problemy demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa czy rozluźnienie więzi społecznych;
- ✓ Ustawodawstwo i niekorzystne zmiany prawne, np. w obszarze prowadzenia działalności gospodarczej czy zakładania spółdzielni socjalnych, ale także ogólna zmienność przepisów i brak stabilności;
- ✓ Niedostateczne finansowanie oraz obawy o ciągłość finansowania, szczególnie w przypadku projektów unijnych;
- ✓ Brak wsparcia kadr pomocy społecznej;
- ✓ Powtarzanie tych samych, nieskutecznych schematów pomocy.

Większość zidentyfikowanych zagrożeń - w opinii uczestników wywiadów IDI - związanych z osiągnięciem celów *Strategii* dotyczyła zjawisk zachodzących na poziomie centralnym, krajowym czy światowym. Ich przewidywanie jest możliwe, a pomocne mogą być przy tym: różne metody analizy ryzyka, stała obserwacja kierunków prowadzonych działań, współpraca między instytucjami z różnych sektorów, a także informowanie władz centralnych o zagrożeniach, edukacja obywatelska³⁵ czy analiza przyczyn niskiego poziomu realizacji wskaźników.

PODSUMOWANIE:

ZIDENTYFIKOWANE ZAGROŻENIA MOGĄCE WARUNKOWAĆ REALIZACJĘ CELÓW STRATEGICZNYCH I SZCZEGÓŁOWYCH STRATEGII

WYWIAD FGI	WYWIAD IDI
• Problemy z wydolnością finansową samorządów; • Centralizacja państwa; • Zwiększenie wkładu własnego w przypadku projektów unijnych; • Demografia, tj. niekorzystne zmiany w strukturze demograficznej ludności, w tym starzenie się społeczeństwa czy migracje, głównie ludzi młodych; • Brak odpowiednich zasobów ludzkich, kadry do realizacji zadań; • Brak współpracy, szczególnie międzysektorowej; między instytucjami i resortami; • Zmiany w prawie, przede wszystkim ustawodawstwo centralne; • Gospodarka (zła koniunktura).	• Ogólna sytuacja społeczno-gospodarcza, która może być zarówno szansą, jak i zagrożeniem dla wdrażania <i>Strategii</i>; • Dostępność rządowych programów pomocowych, które mają znaczny wpływ na sytuację obywateli; • Brak świadomości ze strony podmiotów uczestniczących w realizacji założeń <i>Strategii</i>; • Brak rozpoznania przyczyn niskiego poziomu niektórych wskaźników wdrażania <i>Strategii</i>; • Problemy demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa czy rozluźnienie więzi społecznych; • Ustawodawstwo i niekorzystne zmiany prawne, np. w obszarze prowadzenia działalności gospodarczej czy zakładania spółdzielni socjalnych, ale także ogólna zmienność przepisów i brak stabilności; • Niedostateczne finansowanie oraz obawy o ciągłość finansowania, szczególnie w przypadku projektów unijnych;

³⁵ Edukacja obywatelska odnosząca się do kształtowania w obywatelach aktywności społecznej i gospodarczej, propagowania właściwych postaw i wzmocnienia poczucia odpowiedzialności za rozwój kraju. Działania takie miałyby się przeciwstawić postawom bierności, dziedziczeniu negatywnych wzorców życia społecznego czy minimalizować negatywne skutki określonych zjawisk społecznych.

-
- Brak wsparcia kadr pomocy społecznej;
 - Powtarzanie tych samych, nieskutecznych schematów pomocy.
-

Identyfikacja niezbędnych zmian (w tym czynników sukcesu), mogących służyć poprawie efektów wdrażania *Strategii*

W kontekście identyfikacji niezbędnych zmian, które mogłyby służyć poprawie efektów wdrażania *Strategii* - w wypowiedziach uczestników wywiadu grupowego - dominowało przekonanie o konieczności opracowania wspólnych działań i podjęcia realnej współpracy między poszczególnymi instytucjami w celu osiągnięcia pożądaných efektów. Bardzo istotne jest to, aby podmioty współpracowały ze sobą nie tylko na etapie opracowania dokumentów, ale także, a może szczególnie, na etapie konkretnych działań operacyjnych. Tym samym współpraca międzysektorowa wydaje się być czynnikiem sukcesu we wdrażaniu *Strategii*, ale również kluczem do osiągnięcia odpowiednich efektów wszelkich innych prowadzonych działań.

(...) Odejdźcie od tej sektorowości, silosowości, jakbyśmy tego nie nazywali, że każdy ma swoją strategię. Że rynek pracy ma swoją strategię, polityka społeczna ma swoją strategię, edukacja, gospodarka”.

„Ale to nie może być też tak, że każdy ma swój rozdział w tej strategii i nadal się nie widzimy, tylko, żeby pokazać faktycznie te powiązania i nie dzielić tego tak silosowo, dobra, ty jesteś odpowiedzialny za rozdział drugi i rób to, co robiłeś teraz tylko że w jedną książkę. Okej, jakiś krok do przodu by to był, ale za mało, żeby to było skuteczne. Bo to trzeba by, że tak powiem, te kanały i te połączenia między tymi sektorami opisać i zaprogramować na wszystkich etapach. Nie tak, że widzimy się tylko na etapie strategii, ale też widzimy się na etapie programów operacyjnych, które mają to realizować itd. Bo to jest duże wyzwanie”.

Choć opracowanie wspólnego, wielozagadnieniowego dokumentu dotyczącego rozwoju województwa we wszystkich aspektach mogłoby wydatnie przyczynić się do większej efektywności prowadzonych działań, jeden z rozmówców wywiadu grupowego zauważył pewne przeszkody natury formalnej. Wynikają one z przepisów prawa, które wymuszają na władzach samorządowych uchwalanie określonych dokumentów, np. strategii rozwoju, strategii polityki społecznej, regionalnego planu zatrudnienia i innych. Mimo wszystko, ustawowa konieczność opracowania przez samorządy wielu tematycznych dokumentów nie zmienia faktu, że nawet w takiej sytuacji powinna występować współpraca instytucji i wspólne działania na rzecz osiągnięcia założonych celów.

„(...) Powiem jeszcze o takiej kwestii formalnej, że są określone przepisy, które decydują o powstaniu określonych dokumentów. I na tej zasadzie, że jeżeli jest powiedziane, że mamy strategię rozwoju województwa osobne przepisy, strategia w zakresie polityki społecznej, osobne przepisy, regionalny program, osobne przepisy, plan zatrudnienia itd. My też to zauważamy, jak są jakieś konsultacje, jak ustawa o prowadzeniu polityki rozwoju, to zgłaszamy takie kwestie, że jest tego po prostu za dużo. W samym województwie mamy ponad 50 dokumentów. Większość tego wynika tak na prawdę z przepisów. Więc jakby też trzeba mieć takie formalne kwestie. Ale to jakby nie zmienia faktu, że trzeba, tak właśnie powinno się to układać. Zresztą, tak staramy się”.

Warto dodać, że uczestnicy wywiadu dopuszczali nawet możliwość wymuszania współpracy międzysektorowej za pomocą odpowiednich zachęt finansowych. W tym przypadku dostęp do środków finansowych miałyby tylko te podmioty, które faktycznie i realnie współpracują z innymi jednostkami, wspólnie realizując swoje projekty.

„Pewne rzeczy trzeba po prostu wymusić. I jeśli się nie dzieją w jakiś tam sposób naturalny, ze względu na przyzwyczajenia, utarte schematy itd., to czasami jest najłatwiej wymusić w taki sposób, że sorry, ale inaczej nie będzie dostępu do pieniędzy którymi dysponujemy. Możecie sobie dalej nie współpracować, ale nie macie dostępu do pieniędzy, np. w ramach RPO. Nie interesują nas projekty

składane, czy realizowane, bo złożyć w partnerstwie zawsze można i nie przydzieli później żadnych realnych zadań. Ale realnie wdrażane i prowadzone, wspólnie, przez instytucję taką, taką i taką łącznie”.

W wypowiedziach - uczestników IDI - pojawiały się różne wskazania, dość zróżnicowane i różnorodne elementy, które należy uwzględnić w przyszłych dokumentach strategicznych, aby poprawić efekty ich wdrażania. Uczestnicy zwracali uwagę na odmienne czynniki sukcesu, będące ich zdaniem elementami wpływającymi na poprawę efektów wdrażania *Strategii*, a wśród postulowanych zmian znalazły się:

- Zwiększanie finansowania personelu w projektach;
- Zapewnienie odpowiedniego finansowania dla prowadzonych projektów i działań (w różnych obszarach), aby zapewnić trwałość rozwiązań;
- Współpraca i kooperacja międzyinstytucjonalna: *Jedynie rozmawiać, rozmawiać, rozmawiać;*
- Wskazanie konkretnych grup społecznych wymagających interwencji;
- Właściwa operacjonalizacja działań przewidzianych do realizacji w *Strategii* oraz określenie kierunków działań;
- Weryfikacja zasadności przyjętych wskaźników;
- Większe wsparcie dla osób potrzebujących pomocy psychicznej i leczenia uzależnień;
- Wyposażenie ROPS w narzędzia dotyczące diagnostyki;
- Przeorganizowanie systemu opieki i wsparcia.

Rozmówcom wywiadów IDI trudno było wskazać sposoby na identyfikowanie zmian mogących służyć poprawie efektów wdrażania dokumentów strategicznych. Jeden z uczestników wywiadów wypowiedział się wyraźnie, że nie ma takich sposobów. Inni wskazywali, że aby sprawnie i właściwie identyfikować zmiany mogące służyć poprawie efektów wdrażania dokumentów strategicznych potrzebne są: odpowiednia identyfikacja obszarów interwencji już na etapie tworzenia *Strategii*, monitoring prowadzonych działań i analiza danych oraz współpraca i zaangażowanie merytoryczne przedstawicieli różnych podmiotów (w tym ROPS) we wdrażanie dokumentów strategicznych. Wspólna praca nad takimi dokumentami, a następnie konieczność wspólnych działań i wspólnej sprawozdawczości przyczyniłaby się do zwiększenia odpowiedzialności poszczególnych instytucji za wdrażanie *Strategii*.

PODSUMOWANIE:

ZIIDENTYFIKOWANE CZYNNIKI SUKCESU MOGĄCE SŁUżyć POPRAWIE EFEKTÓW WDRAŻANIA STRATEGII

WYWIAD FGI I WYWIAD IDI

- Podjęcia realnej współpracy między poszczególnymi instytucjami;
 - Współpraca nie tylko na etapie opracowania dokumentów, ale na etapie konkretnych działań operacyjnych;
 - Współpraca międzysektorowa;
 - Wymuszanie współpracy międzysektorowej za pomocą odpowiednich zachęt finansowych;
 - Opracowanie wspólnego, wielozagadnieniowego dokumentu dotyczącego rozwoju województwa jako remedium większej efektywności prowadzonych działań;
 - Zwiększanie finansowania personelu w projektach;
 - Zapewnienie odpowiedniego finansowania dla prowadzonych projektów i działań (w różnych obszarach), aby zapewnić trwałość rozwiązań;
 - Współpraca i kooperacja międzyinstytucjonalna: „*Jedynie rozmawiać, rozmawiać, rozmawiać*”;
 - Wskazanie konkretnych grup społecznych wymagających interwencji;
 - Właściwa operacjonalizacja działań przewidzianych do realizacji w *Strategii* oraz określenie kierunków działań;
 - Weryfikacja zasadności przyjętych wskaźników;
 - Większe wsparcie dla osób potrzebujących pomocy psychicznej i leczenia uzależnień;
 - Wyposażenie ROPS w narzędzia dotyczące diagnostyki;
 - Przeorganizowanie systemu opieki i wsparcia;
 - Wdrożenie nowych narzędzi do monitorowania efektów³⁶;
 - Podejmowanie działań na etapie wczesnej interwencji, nie jak problem jest zaawansowany.
-

³⁶ Narzędzi do monitorowania efektów nie tyle w postaci matematycznych wskaźników, a narzędzia pozwalające mierzyć zmianę jakości życia. Jest to szczególnie istotne w przypadku, gdy prowadzone działania miałyby skupić się na wczesnej interwencji, a nie podejmowaniu działań dopiero wtedy, gdy problem jest już zaawansowany.

Ocenie spójności interwencji w kontekście przyszłych założeń Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Bezsprzecznie - wśród uczestników FGI - panowało przekonanie, że cele interwencji w ramach Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz założenia Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego powinny być spójne. Za dokument nadrzędny uznano jednak Strategię Rozwoju, która powinna uwzględniać wszystkie polityki kształtujące rozwój województwa w różnych obszarach, w tym politykę społeczną. Jednocześnie cele sformułowane w strategii polityki społecznej powinny wpisywać się w ogólne cele rozwojowe województwa. Wynika to w dużej mierze z faktu, że osiągnięcie celów założonych w strategii polityki społecznej związane jest z realizacją celów w innych dziedzinach, szczególnie w zakresie rozwoju gospodarczego. Choć opracowanie szczegółowych programów działań w poszczególnych obszarach jest istotne, to przenikanie się sfer życia społecznego, wielowymiarowość sytuacji i narastanie problemów z różnych dziedzin, powoduje, że potrzebny jest jeden nadrzędny dokument, uwzględniający holistyczne podejście do zagadnień problemowych oraz wymuszający na różnych podmiotach i instytucjach konieczność współpracy, przyczyniającej się do osiągnięcia lepszych efektów.

Podobnie jak uczestnicy FGI, uczestnicy IDI wyrażali przekonanie, że ww. spójność powinna występować. Należy również podkreślić, że podobne zdanie wyrażali nawet ci rozmówcy, którzy nie byli zaznajomieni z przyszłym założeniami strategii rozwoju województwa. Z założenia strategia rozwoju województwa traktowana była jako dokument nadrzędny, określający główne kierunki rozwoju całego regionu. Niemniej jednak na rozwój województwa wpływa wiele różnych czynników, w tym m.in. gospodarka, sytuacja demograficzna, bezrobocie, profilaktyka zdrowotna, czyli elementy będące częścią także strategii polityki społecznej.

Z kolei opinie - uczestników indywidualnych wywiadów pogłębionych - dotyczące poziomu spójności Strategii Polityki Społecznej i Strategii Rozwoju Województwa okazały się zróżnicowane. Wśród rozmówców znalazły się osoby, które nie potrafiły ocenić, jaki powinien być poziom spójności w strategii polityki społecznej i strategii rozwoju województwa, a niektórzy wyrażali przekonanie, że dokumenty te powinny być spójne na każdym poziomie, zarówno celów ogólnych, jak i konkretnych działań. Inni uważali z kolei, że spójność ww. dokumentów powinna koncentrować się raczej na celach głównych niż konkretnych działaniach. Pewna ogólność założeń pozwala bowiem na modyfikację działań już na etapie wdrażania strategii i dostosowania do zmieniających się warunków otoczenia. Pojawiały się również głosy wskazujące na ogólny charakter strategii rozwoju, a następnie uszczegółowienie poszczególnych problemów w strategiach tematycznych.

Podsumowanie

W ramach realizowanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu badania ewaluacyjnego pn. *Ocena realizacji Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020* przeprowadzono 1 zogniskowany wywiad grupowy oraz 10 indywidualnych wywiadów pogłębionych. Wśród uczestników FGI oraz IDI znajdowali się przedstawiciele instytucji zaangażowanych w realizację zadań strategicznych z zakresu polityki społecznej w województwie kujawsko-pomorskim, m.in.: Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego (Wydział Polityki Społecznej), Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu. Zarówno ogniskowany wywiad grupowy, jak i indywidualne wywiady pogłębione zostały przeprowadzone w oparciu o zaakceptowany scenariusz wywiadu. Raport został opatrzony analizą danych zastanych.

Wśród zagadnień poruszanych w trakcie FGI i IDI znajdowały się: ocena trafności interwencji zawartej w *Strategii*, ocena skuteczności interwencji zawartej w *Strategii*, ocena efektywności interwencji zawartej w *Strategii*, ocena systemu finansowania, wdrażania i monitorowania *Strategii*, identyfikacja (potencjalnych) zagrożeń, mogących warunkować realizację celów strategicznych i szczegółowych *Strategii*, identyfikacja niezbędnych zmian (w tym czynników sukcesu) mogących służyć poprawie efektów wdrażania *Strategii* oraz spójności interwencji przyszłego dokumentu strategicznego polityki społecznej w kontekście przyszłej strategii rozwoju naszego województwa.

Pierwszym zagadnieniem poddanym analizie była ocena aktualności problemów społecznych opisanych w *Strategii* - która została opublikowana w 2015 roku. Opinie uczestników na ten temat okazały się zróżnicowane. Jednakże większość była zdania, że problemy opisane w *Strategii* nadal pozostają aktualne, zmieniła się jednak ranga poszczególnych zagadnień. Szczególne duże zmiany nastąpiły w obszarze bezrobocia. Obecnie problemem nie jest nadmiar osób bez pracy, ale takie kwestie, jak, m.in.: długotrwałe bezrobocie, niedobory kadrowe, nieodpasowanie kwalifikacji potencjalnych pracowników, zróżnicowanie regionalne sytuacji w zakresie bezrobocia. Kolejnym obszarem jest obszar pomocy społecznej, w ramach którego również zaobserwowano znaczne spadki klientów. Wśród obszarów omówiono, m.in. bezdomność, pieczę zastępczą, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, problemy rodzin, zmiany demograficzne i wynikające z nich wyzwania, trudności z którymi borykają się instytucje pomocy i integracji społecznej (głównie ośrodki pomocy społecznej). Omówiona została również analiza SWOT. Zdaniem zarówno uczestników wywiadu grupowego, jak i pogłębionych wywiadów indywidualnych, potrzeba jest zmiany tej analizy, szczególnie w części dotyczącej mocnych stron. Uogólniając wypowiedzi uczestników wywiadów, można powiedzieć, iż priorytetowe pozostają nadal zadania z zakresu dostępu do usług społecznych dla osób niesamodzielnych, w tym starszych oraz oferta dla rodzin z dziećmi. Znaczenie działań w tych obszarach nawet rośnie, podczas gdy coraz mniejsze wyzwania związane są z wykluczeniem społecznym. Ważnym staje się uwzględnianie zróżnicowania problemów i ich natężenia w różnych rejonach województwa kujawsko-pomorskiego. Konieczne jest uwzględnienie w pracach nad kolejnym dokumentem większej liczby zagadnień spoza pomocy społecznej, uwzględniając wagę wielowymiarowego spojrzenia na politykę społeczną, znacznie szerszego aniżeli dotychczasowe ujęcie.

W kontekście oceny skuteczności interwencji zawartej w *Strategii* - w opiniach uczestników wywiadów - przeważało przekonanie wskazujące na prawidłową realizację priorytetów i celów, zgodnie z zaplanowanymi w dokumencie. Największe zmiany - w ich opinii - zaszły w obszarze, m.in.: bezrobocia, pomocy społecznej, ekonomii społecznej czy obszarze, który można określić jako niesamodzielności (w szczególności osób starszych), rodzicielstwa zastępczego. Wśród trudności w

realizacji założeń strategicznych wskazywano na m.in.: nierównomierne wykorzystanie środków w różnych obszarach i jednostkach, brak wystarczającej liczby odpowiedniej kadry zawodowej, brak natychmiastowych efektów działań pomocy społecznej, wyśrubowane wskaźniki sukcesu w poszczególnych projektach nieprzystające do rzeczywistości i warunków lokalnych, wsparcie osób z niepełnosprawnością (w szczególności brak oferty dla osób kontynuujących naukę w ośrodkach szkolno-wychowawczych), niewystarczające działań w zakresie uzależnień czy aktywizacji społecznej i zawodowej (w tym osób niepełnosprawnych). Pozytywnie oceniono skuteczność poszczególnych instytucji, które były zaangażowane w realizację zakładanych celów w *Strategii*, w tym administrację publiczną oraz lokalne grupy działania. Wśród podmiotów zmagających się z największymi problemami przy realizacji zadań wymieniono organizacje pozarządowe. Potencjał nie został dostatecznie wykorzystany: podmiotów ekonomii społecznej, poradni psychologiczno-pedagogicznych i lokalnych grup działania.

Wśród czynników zewnętrznych wpływających na prowadzone w ramach *Strategii* działania uczestnicy wywiadów wskazywali, m.in.: sytuację społeczno-gospodarczą, zmieniające się przepisy prawa, programy rządowe, które miały wpływ zarówno pozytywny (np. zmniejszenie ubóstwa wśród dzieci), jak i negatywny (np. zmniejszenie aktywności zawodowej kobiet), politykę województwa zachęcającą do udziału w różnych programach i projektach, możliwość pozyskania środków finansowych z różnych źródeł (w tym ze środków unijnych), zmiany administracyjne i nadmierne obciążenie samorządów, niedostateczne finansowanie pracowników pomocy społecznej oraz ich nadmierne obciążenie obowiązkami, brak współpracy między instytucjami, wynikający zarówno z niechęci do współdziałania, jak i z braku odpowiednich wytycznych i jasnych przepisów, brak odpowiedniej diagnozy problemów społecznych występujących na terenie gmin czy powiatów oraz bagatelizowanie ich znaczenia, niewykorzystane zasoby ludzkie w społeczeństwie (osoby bezrobotne, nieaktywne zawodowo matki).

Ogólnie opinie uczestników wywiadów FGI i IDI na temat efektywności interwencji zawartej w *Strategii* były przychylne, a efektywność prowadzonych działań oceniono dobrze, chociaż nadal dostrzegano pola do zmiany.

Dokonując oceny systemu finansowania, wdrażania i monitorowania opisanego w dokumencie - eksperci wywiadów - skłaniali się ku przekonaniu, że jest wystarczający i odpowiedni. Wśród uczestników dominowało przekonanie, że Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu posiada wystarczające zasoby do sprawnego wykonania powierzonych mu - w ramach *Strategii* - zadań.

Wśród zidentyfikowanych zagrożeń, które mogą warunkować realizację celów *Strategii*, w większości wypowiedzi - uczestników wywiadów FGI i IDI - znajdowały się czynniki zewnętrzne, związane z działaniami centralnymi państwa czy wynikające z decyzji władz unijnych lub też zjawiska społeczne występujące zupełnie niezależnie. Natomiast w kontekście identyfikacji niezbędnych zmian, które mogłyby służyć poprawie efektów wdrażania *Strategii* w wypowiedziach - ekspertów - dominowało przekonanie o konieczności opracowania wspólnych działań i podjęcia realnej współpracy między poszczególnymi instytucjami (też międzysektorowej) w celu osiągnięcia pożądanych efektów. Współpraca ta nie powinna jednak kończyć się na etapie opracowania dokumentów, ale być obecna w konkretnych wspólnych działaniach operacyjnych.

Bezsprzecznie wśród ekspertów wywiadów FGI i IDI panowało przekonanie, że cele interwencji w ramach strategii polityki społecznej powinny być spójne z założeniami strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego.

Wnioski i rekomendacje FGI/IDI

OBSZAR PROBLEMOWY	WNIOSEK	REKOMENDACJA
WNIOSKI I REKOMENDACJE FGI		
OCENA TRAFNOŚCI INTERWENCJI ZAWARTEJ W STRATEGII	Przedstawione w części diagnostycznej oraz postulatycznej problemy są w dalszym ciągu aktualne, choć zmieniło się natężenie występowania problemów oraz sposoby ich rozwiązywania.	Należy zastanowić się nad kontynuowaniem zaproponowanych rozwiązań, choć niewątpliwie niezbędne jest położenie pewnych akcentów w nieco innych miejscach. Szczególnie istotne wydaje się położenie dużego nacisku na kwestie współpracy międzysektorowej, bowiem jest ona problematyczna i często prowadzi do sytuacji, że różne instytucje prowadzą czasami wzajemnie nachodzące na siebie działania w zakresie podobnych problemów.
OCENA SKUTECZNOŚCI INTERWENCJI ZAWARTEJ W STRATEGII	W opinii uczestników badania skuteczność podjętych działań jest na dość wysokim poziomie, choć niewątpliwie należy udoskonalić pewne kwestie. Niewątpliwie należy podkreślić, że obszar związany z polityką społeczną jest niezwykle trudny w ocenie, bowiem nie jest łatwo określić wskaźniki pokazujące progres.	Należy kontynuować dotychczasowe działania, bowiem są one skuteczne. Należy wzmocnić przede wszystkim elementy, na które można mieć wpływ, np. poprzez włączanie różnych podmiotów w zadania związane z polityką społeczną (duży sukces działań LGD) i starać się neutralizować czynniki zewnętrzne, na które wpływ jest niewielki lub w ogóle go nie ma.
OCENA EFEKTYWNOŚCI INTERWENCJI ZAWARTEJ W STRATEGII	Niezmiernie trudno jest ocenić efektywność prowadzonych działań w zakresie polityki społecznej. Szczególnie jeśli większość działań podmiotów realizujących <i>Strategię</i> ma charakter nie systemowy, ale projektowy, co sprawia, że efektywność mierzy się w zupełnie inny sposób.	Należy zmienić podejście do prowadzonych działań w zakresie polityki społecznej. Potrzebne są bardziej działania, które będą miały charakter ciągły i przez to ich efektywność będzie widoczna na przestrzeni różnych perspektyw czasowych, a nie tylko w perspektywie projektowej.
OCENA SYSTEMU FINANSOWANIA, WDRAŻANIA I MONITOROWANIA STRATEGII	Na podstawie opinii respondentów można wysunąć wniosek, że zaprezentowane w dotychczasowym dokumencie rozwiązania są całkowicie wystarczające i nie ma potrzeby ich zmieniać	Rekomenduje się utrzymanie obecnych zapisów. Tworzenie w zakresie systemu finansowania, wdrażania i monitorowania zbyt szczegółowych zapisów może skutkować potrzebą zmian całego dokumentu, co przy dość dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości prawnej oraz społeczno-ekonomicznej wydaje się całkowicie zbędne.
IDENTYFIKACJA (POTENCJALNYCH) ZAGROŻEŃ, MOGĄCYCH WARUNKOWAĆ REALIZACJĘ CELÓW STRATEGICZNYCH I SZCZEGÓŁOWYCH	Większość czynników zagrożeń ma charakter zewnętrzny wobec podmiotów wdrażających założenia <i>Strategii</i> . Są one zwykle związane ze zmianami na poziomie krajowym, a nawet ponadkrajowym (zmiany demograficzne, gospodarcze, prawne)	Sam fakt identyfikacji zagrożeń pozwala na opracowanie systemu, który w odpowiedni sposób będzie przestrzegał przed nimi. Należy zastanowić się nad opracowaniem zestawu wskaźników, które będą pokazywały zmiany mogące mieć duży wpływ na realizację <i>Strategii</i> .

<i>STRATEGII</i>		
IDENTYFIKACJA NIEZBĘDNYCH ZMIAN (W TYM CZYNNIKÓW SUKCESU) MOGĄCYCH SŁUżyć POPRAWIE EFEKTÓW WDRAŻANIA STRATEGII	Jednym z najważniejszych czynników sukcesów wdrażania <i>Strategii</i> jest współpraca międzysektorowa, która może przyczynić się do sukcesu nowego dokumentu strategicznego w zakresie polityki społecznej.	Należy przygotować katalog wspólnych działań w zakresie podjęcia realnej współpracy między poszczególnymi instytucjami w celu osiągnięcia pożądanych efektów zapisanych w <i>Strategii</i> . Współpraca ta nie powinna jednak kończyć się na etapie opracowania dokumentów, ale być obecna w konkretnych wspólnych działaniach operacyjnych.
OCENA SPÓJNOŚCI INTERWENCJI W KONTEKŚCIE PRZYSZŁYCH ZAŁOŻEŃ „STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO”	Z opinii respondentów wyłania się obraz potrzeby spójności dokumentów wyższego rzędu (strategia rozwoju województwa) i niższego rzędu (strategia polityki społecznej). Polityka społeczna powinna być jednym z ważniejszych elementów rozwoju województwa.	Należy doprowadzić do sytuacji, że cele sformułowane w strategii polityki społecznej powinny wpisywać się w ogólne cele rozwojowe województwa. Osiągnięcie celów założonych w strategii polityki społecznej możliwe będzie tylko w przypadku, gdy powiedzie się realizacja celów w innych dziedzinach, szczególnie w zakresie rozwoju gospodarczego.
WNIOSKI I REKOMENDACJE IDI		
OCENA TRAFNOŚCI INTERWENCJI ZAWARTEJ W STRATEGII	Na podstawie przeprowadzonych wywiadów można stwierdzić, że cele strategiczne, szczegółowe i priorytety pozostają aktualne. Jednakże zmiana sytuacji społeczno-gospodarczej wpłynęła na znaczenie i wagę poszczególnych problemów.	Należy poddać weryfikacji wagi poszczególnych problemów i zmodyfikowanie ich hierarchii przez co zachowując i kontynuując dotychczasowe kierunki prac zmieni się ich akcent i rozłożenie, co znacząco powinno wpłynąć na interwencję w zakresie kształtowania polityki społecznej województwa.
OCENA SKUTECZNOŚCI INTERWENCJI ZAWARTEJ W STRATEGII	Można wskazać na prawidłową realizację priorytetów i celów, zgodnie z zaplanowanymi w <i>Strategii</i> . Należy jednak zauważyć, że wpływ na bardzo dobre rezultaty, np. w zakresie zmniejszania bezrobocia, miała ogólna sytuacja gospodarcza oraz polityka władz centralnych.	Należy kontynuować dotychczasowe kierunki działań. Ich skuteczność, mimo że w pewnej mierze jest pochodną zewnętrznym wobec polityki wojewódzkiej wpływów polityki centralnej, to ich spójność i komplementarność sprawiają, że są one skuteczne.
OCENA EFEKTYWNOŚCI INTERWENCJI ZAWARTEJ W STRATEGII	Efektywność prowadzonych działań oceniano dobrze, choć niewątpliwie istnieją pola do zmiany lub ulepszeń.	Należy przy tworzeniu nowych dokumentów strategicznych zwrócić większą uwagę na tzw. „trudnych” beneficjentów działań zapisanych w tej <i>Strategii</i> . To głównie na tych polach występuje najmniejsza efektywność działań.
OCENA SYSTEMU FINANSOWANIA, WDRAŻANIA I MONITOROWANIA STRATEGII	Można wysunąć wniosek, że zaprezentowane w dotychczasowym dokumencie rozwiązania są całkowicie wystarczające i nie ma potrzeby ich zmieniać	Rekomenduje się utrzymanie obecnych zapisów. Tworzenie w zakresie systemu finansowania, wdrażania i monitorowania zbyt szczegółowych zapisów może skutkować potrzebą zmian całego dokumentu, co przy dość dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości prawnej oraz społeczno-ekonomicznej wydaje się całkowicie zbędne.

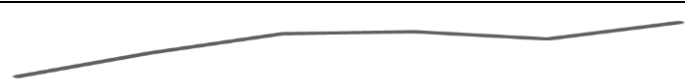
IDENTYFIKACJA (POTENCJALNYCH) ZAGROŻEŃ, MOGĄCYCH WARUNKOWAĆ REALIZACJĘ CELÓW STRATEGICZNYCH I SZCZEGÓŁOWYCH STRATEGII	Zdiagnozowane przez uczestników badania występujące potencjalne zagrożenia to w większości czynniki zewnętrzne, związane z działaniami władz państwowych lub też zjawiska społeczne występujące zupełnie niezależnie.	Zidentyfikowanie zagrożeń pozwala na opracowanie systemu, który w odpowiedni sposób będzie przestrzegał przed nimi. Należy zastanowić się nad opracowaniem zestawu wskaźników, które będą pokazywały zmiany mogące mieć duży wpływ na realizację <i>Strategii</i> .
OCENA SPÓJNOŚCI INTERWENCJI W KONTEKŚCIE PRZYSZŁYCH ZAŁOŻEŃ „STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO- POMORSKIEGO”	Na podstawie wypowiedzi respondentów trudno jest wysnuć klarowny wniosek związany z potrzebą spójności dokumentów strategicznych, choć niewątpliwie dokumenty te powinny być w jakiś sposób ze sobą powiązane.	Rekomendujemy by spójność różnych dokumentów strategicznych powinna koncentrować się raczej na celach głównych niż konkretnych działaniach, które powinny być niejako zarezerwowane dla dokumentów branżowych.

Załącznik 1. Wskaźniki osiągnięcia celów strategicznych

MONITORING OGÓLNEGO POZIOMU ROZWOJU/ZMIANY WOJEWÓDZTWA

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym	18,8%	20,2%	15,9%	13,8%	14,4%	12,7%		
Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności	747,4	692,1	649,4	585,0	534,4	487,4		
Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej – MPIPS-03	156 507	144 712	135 570	121 938	111 332	99 602		
Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej – OZPS	157 527	145 069	136 806	122 640	111 364	101 529		
Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ludności ogółem	12,1%	11,2%	10,0%	9,2%	8,3%	7,5%		

MONITORING OGÓLNEGO POZIOMU ROZWOJU/ZMIANY WOJEWÓDZTWA

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		
								
Odsetek długotrwale korzystających	58,1%	65,4%	67,8%	67,2%	68,1%	68,8%		
								
Odsetek rodzin, które zaprzestały korzystania z systemu pomocy społecznej do ogólnej liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej (w danym roku)	10,2%	12,9%	15,1%	15,3%	14,5%	16,4%		
								
Odsetek osób w rodzinach, które zaprzestały korzystania z systemu pomocy społecznej w ogólnej liczbie osób korzystających z pomocy społecznej (w danym roku)	9,4%	12,7%	14%	14,7%	14,7%	16,4%		
								
Stopa bezrobocia rejestrowanego	18,2%	15,5%;	13,2%	12,1%	9,9%	8,8%		
								

MONITORING OGÓLNEGO POZIOMU ROZWOJU/ZMIANY WOJEWÓDZTWA

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	11,3%	9,6%	8,2%	7,6%	6,4%	5,7%		
								
Udział bezrobotnych mężczyzn zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	9,9%	8,2%	6,8%	6,1%	4,8%	4,2%		
								
Udział bezrobotnych kobiet zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	12,8%	11,2%	9,8%	9,3%	8,1%	7,4%		
								
Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych	57,2%	61,2%	58,9%	59,3%	60,2%	57,8%		
								
Wskaźnik przeciętnego dalszego trwania życia osób w wieku 60 lat – mężczyźni	18,3lat	18,8 lat	18,8 lat	19 lat	19 lat	18,7 lat		

MONITORING OGÓLNEGO POZIOMU ROZWOJU/ZMIANY WOJEWÓDZTWA

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Wskaźnik przeciętnego dalszego trwania życia osób w wieku 60 lat - kobiety	23,4 lat	23,8 lat	23,8 lat	24,1 lat	23,8 lat	23,7 lat		
Liczba zarejestrowanych stowarzyszeń, fundacji i organizacji na 10 tys. mieszkańców	28	29	31	32	34	33		
Frekwencja w wyborach (region):- samorządowych	37,0% (2010 r.)	37,68%	nd	nd	nd	48,83%		
Frekwencja w wyborach (region):- parlamentarnych	45,8% (2011 r.)	nd	46,36%	nd	nd	nd		
Frekwencja w wyborach (region): - do Parlamentu Europejskiego	23,4% (2009 r.)	22,59%	nd	nd	nd	nd		
Frekwencja w wyborach (region): - Prezydenta RP	51,3% (2010 r.)	nd	52,09%	nd	nd	nd		

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
PRIORYTET I. ZWIĘKSZENIE OBSZARÓW WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO								
Cel strategiczny I i III: Wzrost poziomu samodzielności życiowej mieszkańców regionu Wzrost poziomu aktywności w życiu społecznym								
Cel szczegółowy 1.1 Wsparcie działalności społeczno-zawodowej mieszkańców regionu								
Wskaźnik aktywizacji zawodowej	22,7% -2013	25,3%	29,1%	26,1%	29,6%	25,2%		
Liczba osób, które otrzymały środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej	10 203	6 626	8 095	6 476	7 354	5 226		
Liczba podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym ogółem, w tym:	67	68	69	70	68	70		
Kluby integracji społecznej – KIS	20	21	21	21	20	21		
Centra integracji społecznej – CIS	4	4	4	4	3	3		
Warsztaty terapii zajęciowej – WTZ	37	36	36	36	36	37		

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Zakłady aktywności zawodowej – ZAZ	6	7	8	9	9	9		
Liczba osób pracujących i zatrudnionych w podmiotach ekonomii społecznej (PES) działających w regionie	14 140	14 285	14 346	15 180	19 946	20 151		
Liczba spółdzielni socjalnych	45	67	69	67	82	90		
Liczba osób zatrudnionych w spółdzielniach socjalnych	bd	90 ³⁷	bd	141 ³⁸	172 ³⁹	64 ³⁹		
Liczba zawartych kontraktów socjalnych	8 137	6 146	3 088	4 064	3 754	3 599		
Cel szczegółowy 1.2. Tworzenie i rozwój systemu wsparcia dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym								

³⁷ Dane prezentują liczbę miejsc pracy w 17 spółdzielniach socjalnych utworzonych w roku 2014 ze środków UE w ramach POKL na lata 2007-2013 (źródło danych: *Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2014–2015*, MRPiPS, czerwiec 2016).

³⁸ Dane uzyskane z 9 spółdzielni socjalnych (109 osób zatrudnionych na umowę o pracę lub spółdzielczą umowę o pracę, 32 osoby zatrudnione na umowę cywilno-prawną)

³⁹ Źródło danych: Sprawozdania finansowe z działalności w roku 2017 (złożone przez 32 spółdzielnie socjalne z WKP) oraz w roku 2018 (złożone 10 spółdzielni socjalnych z WKP) udostępnione w ramach rejestru przedsiębiorców KRS na portalu https://ekrs.ms.gov.pl/rdf/pd/search_df

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Liczba gmin, na terenie których prowadzone jest poradnictwo specjalistyczne (w szczególności rodzinne, psychologiczne, prawne)	76	84	81	82	77	78		
Liczba projektów dotyczących rewitalizacji społecznej i ekonomicznej	111 ⁴⁰	bd	bd	bd ⁴¹	bd ⁴¹	bd ⁴¹		
Liczba rodzin zastępczych	2 423	2 212	2 144	2 205	2 217	2 148		
Odsetek dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych do ogólnej liczby dzieci objętych pieczą zastępczą	68,3%	71,1%	70,1%	69,4%	71,5%	73,6%		
Liczba ośrodków wsparcia ogółem, w tym:	73	72	80	80	104	128		
Dzienne domy pomocy - DDS	11	10	11	12	31 ⁴² (wraz z 3 filiami)	50 (wraz z 3 filiami)		

⁴⁰Wartość ta dotyczy liczby zrealizowanych programów aktywności lokalnej.

⁴¹ W 2016 roku IZ RPO WKP ogłosiła konkurs na udzielenie dotacji gminom WKP na przygotowanie lub aktualizację programów rewitalizacji, które będą stanowiły podstawę do ubiegania się o środki na działania rewitalizacyjne w ramach RPO WKP na lata 2014-2020. Na przestrzeni lat 2017-2020 zostały opracowane lub zaktualizowane, a następnie zaopiniowane przez IZ RPO WKP, programy rewitalizacji dla 127 gmin WKP.

⁴² Dienne domy pomocy liczone łącznie z OZPS.

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Środowiskowe domy pomocy – ŚDS	37	38	43	44	47	47		
Kluby samopomocowe	2	2	2	2	4	4		
Schroniska/ noclegownie	23	22	24	22	22	27		
Liczba placówek wsparcia dziennego	55	75	64	68	76	94		
Liczba asystentów rodziny	203	212	249	248	248	246		
Liczba rodzin objęta asystenturą rodziny	1 942	2 293	2 711	2 815	2 781	2 681		
Średnia liczba rodzin przypadająca na 1 asystenta rodziny	9,6%	10,8%	10,9%	11,4%	11,2%	10,9%		
Odsetek rodzin objętych pracą asystenta rodziny w ogóle rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-	11,5%	11,8%	20,2%	23,8%	25,5%	25%		

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego								
Cel szczegółowy 1.3. Rozwój działań skierowanych na aktywizację społeczną i zawodową osób szczególnego ryzyka, w tym niepełnosprawnych i bezdomnych								
Liczba osób niepełnosprawnych jako beneficjentów realizowanych zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej	3 744 - 2011 3 089 - 2012 5 128 - 2013	11 236	5 959	5 893	2 541	9 560		
Liczba Osób niepełnosprawnych korzystających z usług rehabilitacyjnych w różnych typach placówek uzyskujących dofinansowanie w ramach zadań zleconych	565 (2011 r.)	0	730	0	169	162		
Liczba osób bezdomnych objętych indywidualnymi programami wychodzenia z bezdomności	96	244	175	228	112	283		
Liczba miejsc w schroniskach, noclegowniach, ogrzewalniach przeznaczonych dla osób bezdomnych	1 185	1 191	1 263	1 126	1 334	1 302		

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Liczba osób bezdomnych, które skorzystały z miejsc w schroniskach, noclegowniach, ogrzewalniach przeznaczonych dla osób bezdomnych	1 893	3 728	2 453	2 259	2 278	2 411		
PRIORYTET II. OGRANICZANIE SKALI WYSTĘPOWANIA I SKUTKÓW NEGATYWNYCH ZJAWISK ŻYCIA SPOŁECZNEGO								
Cel strategiczny II Wzrost poziomu jakości życia mieszkańców regionu poprzez zwiększenie dostępności do różnego rodzaju usług społecznych								
Cel szczegółowy 2.1 Upowszechnianie wiedzy dot. uzależnień oraz rozwijanie sieci placówek oferujących pomoc osobom uzależnionym								
Liczba zrealizowanych działań o charakterze edukacji publicznej	bd	7	8	5	4	5		
Liczba młodzieży uczestniczącej w programach profilaktycznych realizowanych na terenie szkół, placówek opiekuńczo-wychowawczych, itp.	bd	8 757	8 589	5 668	5 275	3 762		
Liczba zakładów leczenia odwykowego	28	32	34	34	37	37		

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY								
Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Liczba punktów konsultacyjnych	152	144	160	151	154	162		
Liczba stowarzyszeń abstynenckich/klubów abstynenta - łącznie	17	22	28	34	31	29		
Cel szczegółowy 2.2 Podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej zjawiska przemocy w szczególności w rodzinie oraz rozwój systemu wsparcia instytucjonalnego								
Liczba zorganizowanych kampanii społecznych na rzecz przeciwdziałania przemocy, w szczególności w rodzinie	1 (2013 r.)	0	1	1	1	3		
Liczba przeprowadzonych szkoleń w zakresie udzielania wsparcia ofiarom przemocy	5 (2013 r.)	3	4	4	3	3		
Liczba zorganizowanych spotkań, udzielonych porad, w tym porad w ramach Niebieskiej Linii	1 845	1 724	2 112	1 886	1 933	1 861		
Liczba ośrodków interwencji kryzysowej	8	7	6	5	5	5		

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
PRIORYTET III. WZMACNIANIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO MIESZKANCÓW REGIONU								
Cel strategiczny II i III Wzrost poziomu jakości życia mieszkańców regionu poprzez zwiększenie dostępności do różnego rodzaju usług społecznych Wzrost poziomu aktywności w życiu społecznym								
Cel szczegółowy 3.1 Rozwój działań mających na celu kształtowanie i promowanie odpowiedzialnego pełnienia ról społecznych								
Liczba osób, które otrzymały stypendia socjalne lub inne formy pomocy zachęcającej do edukacji	Liczba osób, które otrzymały stypendia socjalne i zasiłki szkolne - 62 149	Liczba osób, które otrzymały stypendia socjalne i zasiłki szkolne - 59 722	Liczba osób, które otrzymały stypendia socjalne i zasiłki szkolne - 56 443	Liczba osób, które otrzymały stypendia socjalne i zasiłki szkolne - 48 697	Liczba osób, które otrzymały stypendia socjalne i zasiłki szkolne - 40 225	Liczba osób, które otrzymały stypendia socjalne i zasiłki szkolne - bd ⁴³		
	Liczba osób, które otrzymały stypendia artystyczne - 32	Liczba osób, które otrzymały stypendia artystyczne - 31	Liczba osób, które otrzymały stypendia artystyczne - 23	Liczba osób, które otrzymały stypendia artystyczne - 21	Liczba osób, które otrzymały stypendia artystyczne - 28	Liczba osób, które otrzymały stypendia artystyczne - 23		
	Liczba osób, które otrzymały stypendia	Liczba osób, które otrzymały stypendia	Liczba osób, które otrzymały stypendia	Liczba osób, które otrzymały stypendia	Liczba osób, które otrzymały stypendia	Liczba osób, które otrzymały stypendia		

⁴³ Brak danych za rok 2018 wynika z faktu usunięcia wskaźnika z formularza Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Centralnej Aplikacji Statystycznej.

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
	naukowe unijne – 255 Liczba osób, które otrzymały stypendia naukowe poza unijne - 76	naukowe unijne – 330 Liczba osób, które otrzymały stypendia naukowe poza unijne - 94	naukowe unijne – 340 Liczba osób, które otrzymały stypendia naukowe poza unijne - 67	naukowe unijne – 1 723 Liczba osób, które otrzymały stypendia naukowe poza unijne - 72	naukowe unijne – 1 500 Liczba osób, które otrzymały stypendia naukowe poza unijne - 71	naukowe unijne – 1 620 Liczba osób, które otrzymały stypendia naukowe poza unijne - 73		
Liczba przedsięwzięć promujących aktywne postawy społeczne ⁴⁴	4	4	10	9	2	7		
Liczba przedsięwzięć realizowanych przez RLKS	0	0	bd	- 13 umów w ramach EFS na realizację osi 11 - Szacunkowa liczba osób objęta wparciem (na podstawie umów): 1 638	- 34 umowy w ramach EFS na realizację osi 11 - Szacunkowa liczba osób objęta wparciem (na podstawie umów): 10 448	- 1 w ramach EFS na realizację osi 11 - Szacunkowa liczba osób objęta wparciem (na podstawie umów): 50		

⁴⁴ Działania były podejmowane w ramach realizacji Kujawsko-Pomorskiego Programu na Rzecz Ekonomii Społecznej do roku 2020, Priorytet 4 Wzrost świadomości społecznej wśród mieszkańców regionu na temat ekonomii społecznej, Cel szczegółowy 4.2 Popularyzacja ekonomii społecznej w społeczeństwie regionu. Działania były realizowane w głównej mierze przez OWES w 4 subregionach WKP.

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Cel szczegółowy 3.2. Wzmacnianie i rozwój partycypacji społecznej								
Liczba organizacji uczestniczących w pracach nad aktem prawnym	62	6	28	44	12	bd		
Liczba organizacji uczestniczących w konsultacjach	78	21	28	bd	12	14		
Liczba gmin, które wprowadziły budżet obywatelski	bd	bd	bd	34	40	30		
Liczba zarejestrowanych stowarzyszeń, fundacji i organizacji na 10 tys. mieszkańców	28	29	30	32	34	33		
PRIORYTET IV. PRZECIWDZIAŁANIE NEGATYWNYM SKUTKOM PRZEMIAN DEMOGRAFICZNYCH								
Cel strategiczny II								

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018	 	PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Wzrost poziomu jakości życia mieszkańców regionu poprzez zwiększenie dostępności do różnego rodzaju usług społecznych								
Cel szczegółowy 4.1 Zwiększenie dostępu do usług społecznych dla osób starszych								
Liczba projektów mających na celu aktywizację osób starszych oraz wzmacniających relacje międzypokoleniowe ogółem, w tym:	74	55	63	72	131	102		
RPO	0	0	0	9	54	54		
MPiPS	0	0	0	0	0	0		
ASOS	7	10	7	16	12	9		
SENIOR WIGOR	0	0	3	4	12	bd		
UM w Toruniu	67	45	53	43	53	48		
Liczba placówek oferujących pomoc dzienną dla seniorów	129	245	261	268	298 (wraz z 3 filiami)	349 (wraz z 3 filiami)		

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Kluby/światlice dla seniorów	118	235	250	256	267	299		
Dzienne domy pomocy	11	10	11	12	31 (wraz z 3 filiami)	50 (wraz z 3 filiami)		
Liczba gmin, na terenie których funkcjonują dzienne domy pomocy/dzienne domy seniora	7	7	8	8	13	32		
Liczba placówek świadczących całodobowe usługi opiekuńcze i rehabilitacyjne dla osób starszych ogółem, w tym:	48	48	45	46	43	46		
Zakłady opiekuńczo-lecznicze	26 (luty 2012 r.)	27	27 (listopad 2015 r.)	27	26	26		
Hospicja	11	11	9	9	9	9		
Domy pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku	11	10	9	10	8	11		
Liczba gmin, na terenie których realizowane są szeroko rozumiane usługi opiekuńcze	121	123	122	128	130	133		
Cel szczegółowy 4.2 Rozwój oferty wsparcia dla rodzin z dziećmi								

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Liczba rodzin korzystających z Wojewódzkiej Karty Dużej Rodziny ⁴⁵	1400 (2011 r.)	bd	bd	bd	bd	bd		
Liczba rodzin korzystających z Ogólnopolskiej Karty Dużej Rodziny	bd	Liczba Kart dla rodzin/małżonków – 9 194 Liczba Kart dla dzieci -16 868	Liczba Kart dla rodzin/małżonków – 9 194 Liczba Kart dla dzieci - 16 868	Liczba Kart dla rodzin/małżonków – 9 194 Liczba Kart dla dzieci - 16 868	Liczba przyznanych kart tradycyjnych - 16 438	Liczba przyznanych kart tradycyjnych - 16 040		
Liczba placówek opieki żłobkowej	55	68	80	94	109	144		
Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach / klubach dziecięcych, a także sprawowana przez dziennych opiekunów oraz nianie	3,5%	4,3%	4,9%	5,6%	6,5%	8,1%		

⁴⁵ Wraz ze zmianami legislacyjnymi i wprowadzeniem ustawy z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny oraz przystąpieniem w dniu 2 lipca 2015 r. kujawsko-pomorskich samorządowych jednostek organizacyjnych do systemu ogólnopolskiej Karty Dużej Rodziny zmianie uległa również zasadność funkcjonowania Kujawsko-Pomorskiego Komponentu Karty Dużej Rodziny, gdyż jednostki organizacyjne innych szczebli samorządu terytorialnego oraz podmioty komercyjne zainteresowane i otwarte na wspieranie rodzin wielodzietnych są również partnerami ogólnopolskiej Karty Dużej Rodziny.

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Liczba przedszkoli (przedszkola wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach)	994	1 022	1 040	1 059	1 064	1 075		
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3 - 5 lat	67,4%	72,4%	77,6%	72,8%	76,0%	79,2%		
PRIORYTET V. ROZWÓJ I WZMACNIANIE WSPÓŁPRACY PODMIOTÓW MAJĄCYCH WPŁYW NA REGIONALNĄ POLITYKĘ SPOŁECZNĄ								
Cel strategiczny II I III Wzrost poziomu jakości życia mieszkańców regionu poprzez zwiększenie dostępności do różnego rodzaju usług społecznych Wzrost poziomu aktywności w życiu społecznym								
Cel szczegółowy 5.1.Optymalizacja procesów współpracy w obszarze polityki społecznej								
Liczba szkoleń i konferencji służących wymianie doświadczeń i podnoszących umiejętności kadr instytucji pomocy i integracji społecznej ogółem, w tym:	42	87	50	10	6	3 ⁴⁶		

⁴⁶ Zwiększona liczba szkoleń i konferencji związana jest z faktem, iż w latach 2007-2015 realizowany był projekt pn. „Akademia pomocy i integracji społecznej – wsparcie kadr” w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII, Poddziałanie 7.1.3. Celem projektu było podniesienie kwalifikacji kadry pomocy i integracji społecznej, nawiązanie dialogu i współpracy na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz rozwój ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim. Od roku 2016 realizowany jest projekt pn. „Rodzina w Centrum” w ramach którego udzielane jest wsparcie szkoleniowo - doradcze dla kadry placówek oraz rodzin zastępczych.

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Szkolenia	30	74	38	4	0	2		
Konferencje	2	2	1	0	0	0		
Seminaria	6	8	9	2	4	0		
Kurs specjalistyczny	1	3	2	0	0	0		
Wizyty studyjne	3	0	0	0	0	0		
Superwizje	0	0	0	4	0	0		
Fora	0	0	0	0	2	1		
Liczba zawartych porozumień o współpracy pomiędzy powiatowymi urzędami pracy i ośrodkami pomocy społecznej	131 (2012 r.)	bd	bd	97	97	67		

MONITORING REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH I PROCESÓW ZMIANY

Wskaźnik	2013	2014	2015	2016	2017	2018		PODMIOTY KOORDYNUJĄCE DZIAŁANIA
Cel szczegółowy 5.2. Doskonalenie obserwacji wybranych problemów i zjawisk społecznych zachodzących w regionie								
Liczba wspólnych konferencji / spotkań publicznych służb zatrudnienia z regionu z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej prezentujących dobre praktyki w zakresie współpracy rynku pracy i pomocy społecznej ⁴⁷	8	6	14	19	64	88		
Liczba raportów z monitorowania Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 ⁴⁸	X	X	X	1	1	1		

⁴⁷ Wartość wskaźnika odnosi się do przedsięwzięć podejmowanych w ramach realizacji Kujawsko-Pomorskiego Programu na Rzecz Ekonomii Społecznej do roku 2020, Priorytet 3 Współpraca podmiotów ekonomii społecznej z administracją publiczną i innymi podmiotami, Kierunek interwencji: 3.3.1 Rozwijanie współpracy pomiędzy PES a instytucjami rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej. Działania były realizowane w głównej mierze przez OWES w 4 subregionach WKP.

⁴⁸ W dniu 16 października 2015 roku uchwałą nr XII/285/15 Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął „Strategię Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020”.

Załącznik 2. - Scenariusz wywiadu FGI

Dzień dobry! Nazywam się ___ ___ i reprezentuję Instytut Badawczy IPC z Wrocławia. Na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu prowadzimy badanie w ramach realizowanej przez ROPS ewaluacji *Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020*.

Bardzo zależy nam na poznaniu Państwa opinii na temat *Strategii*. Dzięki tym informacjom możliwe będzie usprawnienie działań i przygotowanie nowych dokumentów tak, by jak najlepiej odpowiadały potrzebom regionu w przyszłości.

Mam tutaj przygotowane różne pytania, ale bardzo mi zależy, by odpowiadali Państwo swobodnie o swoich doświadczeniach i prezentowali swoje poglądy. Proszę pamiętać, że nie ma tu ani dobrych, ani złych odpowiedzi. Dla nas ważna jest każda Państwa opinia.

Informacja o nagraniu:

Nasza rozmowa zostanie nagrana, a następnie poddana transkrypcji, byśmy nie pominęli żadnego istotnego szczegółu na etapie analizy. Zarówno nagranie, jak i wyniki badania, zostaną wykorzystane tylko do celów badawczych, a Państwa wypowiedzi traktowane są jako poufne.

Ocena trafności interwencji zawartej w *Strategii*

Na początek chciałbym, abyśmy porozmawiali o trafności interwencji, która jest zawarta w *Strategii*. Przed Państwem znajdują się wydrukowane fragmenty *Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020* w zakresie głównych kierunków interwencji (str. 81-98). Proszę także mieć na uwadze podstawowe problemy społeczne, które są wymienione w tym dokumencie: wykluczenie społeczne, bezrobocie, bezdomność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, ograniczenia wynikające z niepełnosprawności, uzależnienia, przemoc w rodzinie, niski poziom kapitału społecznego, negatywne skutki zmian demograficznych.

1. Czy problemy opisane w *Strategii* opublikowanej w roku 2015 są - Państwa zdaniem - nadal aktualne w roku 2019?

2. Które z problemów - Państwa zdaniem - uległy dezaktualizacji? Jakie mogą być tego powody?

3. Które z problemów - Państwa zdaniem - się pogłębiły, a które nie są już tak priorytetowe? Z czego może wynikać taka zmiana?

4. Jak oceniają Państwo trafność przewidzianych w tym dokumencie celów strategicznych, celów szczegółowych i priorytetów oraz kierunków działań? → poprzez trafność rozumiemy odpowiedniość (zgodność, adekwatność, stosowność) celów i priorytetów w odniesieniu do obecnych potrzeb występujących w całym województwie kujawsko-pomorskim?

5. Czy sformułowane priorytety, cele oraz kierunki działań zawarte w *Strategii* są według Państwa jeszcze aktualne w kontekście kryterium trafności? Jeśli nie, to dlaczego? Proszę o przedstawienie argumentów.

6. Czy są obszary/zagadnienia na które - Państwa zdaniem - należy położyć największy nacisk planując przyszły dokument strategiczny? Jeśli tak, które są to obszary/zagadnienia?

7. Czy elementy analizy SWOT są ciągle aktualne? Które jej elementy uległy dezaktualizacji i dlaczego? Proszę wskazać.

Ocena skuteczności interwencji zawartej w *Strategii*

Przejdźmy teraz do kwestii związanych ze skutecznością interwencji przewidzianych w *Strategii* Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020. Jak ogólnie Państwo oceniają, czy proponowane w ramach poszczególnych priorytetów i celów szczegółowych kierunki działań zostały zrealizowane w takim zakresie jak zostało to zaplanowane?

Czy w ramach realizacji poszczególnych działań pojawiały się jakieś przeszkody? Jakie to były przeszkody? Jakich działań dotyczyły? Czy zostały one przezwyciężone? W jaki sposób się to udało? Jak oceniają Państwo skuteczność poszczególnych instytucji, które były zaangażowane w realizację zakładanych celów? Które instytucje według Państwa najlepiej sprawdzały się w realizacji zadań, a z którymi był największy problem? W jaki sposób można poprawić skuteczność działań poszczególnych instytucji zaangażowanych w realizację działań przewidzianych w *Strategii*?

Czy jakieś czynniki zewnętrzne wpływały na skuteczność zaplanowanych interwencji w ramach poszczególnych celów i priorytetów zawartych w *Strategii*? Jakie to były czynniki? Czy były to czynniki negatywne czy pozytywne? W jaki sposób wpływały one na skuteczność zaplanowanych interwencji?

Jakie działania były podejmowane by zminimalizować wpływ negatywnych czynników, a wzmocnić wpływ pozytywnych?

Ocena efektywności interwencji zawartej w *Strategii*

Chciałbym, abyśmy teraz przeszli do kwestii efektywności interwencji zaplanowanych w *Strategii* Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020. Poprzez efektywność rozumiemy relację między nakładami, kosztami, zasobami (zarówno finansowymi jak i ludzkimi, administracyjnymi) a osiągniętymi efektami interwencji.

Jak Państwo uważają, czy efekty interwencji zostały osiągnięte za pomocą środków, które są adekwatne w stosunku do rezultatów? Czy któreś z nakładów, kosztów czy zasobów w kontekście finansów, zasobów ludzkich i administracyjnych według Państwa były nadmierne w stosunku do zakładanych rezultatów interwencji?

Ocena systemu finansowania, wdrażania i monitorowania *Strategii*

Przejdźmy teraz do kwestii związanych z systemem finansowania, wdrażania i monitorowania *Strategii* (str. 110). Czy opisany w tym dokumencie system jest według Państwa wystarczający? Proszę odnieść się do poszczególnych elementów związanych z finansowaniem, wdrażaniem i monitorowaniem *Strategii*.

Proszę ocenić, czy system finansowania opisany jako połączenie budżetu województwa, środków z budżetu państwa i Unii Europejskiej, a także innych środków zewnętrznych, a także wkład z budżetów gmin i powiatów województwa oraz organizacji pozarządowych i podmiotów prywatnych, jest w Państwa opinii wystarczający? Czy system ten powinien być bardziej szczegółowy czy też wystarczy taki skrótowy opis?

Czy Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, który jest odpowiedzialny za koordynację i organizację procesu realizacji *Strategii* - Państwa zdaniem – posiada wystarczające

zasoby, aby sprawnie realizować to zadanie? Jakie inne podmioty mogłyby wspomóc pracę ROPS i w jakim zakresie?

Czy opisany w dokumencie Strategii system monitoringu opierający się na danych pochodzących z statystyki publicznej (przede wszystkim dane GUS oraz MPiPS, PKW), danych przekazywanych przez koordynatorów kierunków działań i ich realizatorów oraz wyników dodatkowych analiz i badań zlecanych w ramach monitoringu realizacji Strategii jest w Państwa opinii wystarczający? Jeśli nie, jakie jeszcze inne źródła danych mogłyby być używane do monitoringu *Strategii*?

Identyfikacja (potencjalnych) zagrożeń, mogących warunkować realizację celów strategicznych i szczegółowych *Strategii*

Czy na podstawie własnego doświadczenia oraz obserwacji postępów we wdrażaniu Strategii są Państwo w stanie zidentyfikować zagrożenia, które wpłynęły / mogłyby wpłynąć w sposób negatywny na realizację celów strategicznych i szczegółowych *Strategii*? Jak te są zagrożenia? Proszę je wymienić.

Czy są Państwo w stanie uporządkować wymienione zagrożenia od najbardziej istotnych, które zakłóciły / mogą zakłócić najbardziej realizację celów strategicznych i szczegółowych Strategii do tych, których wpływ jest najmniejszy? (UCZESTNICY PORZĄDKUJĄ NA KARTKACH, NASTĘPNIE ODCZYTUJĄ, A MODERATOR ZAPISUJE NA FLIPCHARCIE)

Jakie działania należy podjąć (lub zostały już podjęte), by zminimalizować lub całkowicie wykluczyć wskazane przez Państwa zagrożenia? W jaki sposób należy przewidywać pojawianie się poszczególnych zagrożeń? Czy w ogóle jest możliwe ich przewidywanie?

Identyfikacja niezbędnych zmian (w tym czynników sukcesu) mogących służyć poprawie efektów wdrażania *Strategii*

Jakie elementy należy uwzględnić w przyszłych dokumentach strategicznych, by poprawić efekty ich wdrażania? Czy w ogóle należy cokolwiek uwzględniać? W jaki sposób dostosować przyszłe dokumenty strategiczne do potencjalnych zmian, by jak najlepiej realizować założone cele?

Proszę o wskazanie sposobów na identyfikowanie zmian (czynników sukcesu) mogących służyć poprawie efektów wdrażania dokumentów strategicznych. Czy w ogóle są według Państwa sposoby na to, by sprawnie i przede wszystkim właściwie identyfikować takie zmiany?

Ocena spójności interwencji w kontekście przyszłych założeń „Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego”

Czy założone w ramach Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 cele interwencji są według Państwa spójne z przyszłymi założeniami Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego? Jeśli nie, to w jakim zakresie nie są spójne?

Czy spójność w SPS i SRW - Państwa zdaniem - powinna być wyłącznie na poziomie ogólnych celów czy też na poziomie konkretnych działań?

Załącznik 3. - Scenariusz wywiadu IDI

Dzień dobry! Nazywam się __ __ i reprezentuję Instytut Badawczy IPC z Wrocławia. Na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu prowadzimy badanie w ramach realizowanej przez ROPS ewaluacji on-going Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020.

Bardzo zależy nam na poznaniu Pana/Pani opinii na temat Strategii. Dzięki tym informacjom możliwe będzie usprawnienie działań i przygotowanie nowych dokumentów tak, by jak najlepiej odpowiadały potrzebom regionu w przyszłości.

Mam tutaj przygotowane różne pytania, ale bardzo mi zależy, by odpowiadali Państwo swobodnie o swoich doświadczeniach i prezentowali swoje poglądy. Proszę pamiętać, że nie ma tu ani dobrych, ani złych odpowiedzi. Dla nas ważna jest każda Państwa opinia.

Informacja o nagraniu:

Nasza rozmowa zostanie nagrana, a następnie poddana transkrypcji, byśmy nie pominęli żadnego istotnego szczegółu na etapie analizy. Zarówno nagranie, jak i wyniki badania, zostaną wykorzystane tylko do celów badawczych, a Pana/Pani wypowiedzi traktowane są jako poufne.

Ocena trafności interwencji zawartej w *Strategii*

Na początek chciałbym, abyśmy porozmawiali o trafności interwencji, która jest zawarta w Strategii. Przed Panem/Panią znajduje się wydrukowany fragment *Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020* w zakresie głównych kierunków interwencji (str. 81-98) (MODERATOR ➔ przekaż wydrukowany fragment). Proszę także mieć na uwadze podstawowe problemy społeczne, które są wymienione w tym dokumencie: wykluczenie społeczne, bezrobocie, bezdomność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, ograniczenia wynikające z niepełnosprawności, uzależnienia, przemoc w rodzinie, niski poziom kapitału społecznego, negatywne skutki zmian demograficznych.

1. Czy problemy opisane w *Strategii* opublikowanej w roku 2015 są - Pana/Pani zdaniem - nadal aktualne w roku 2019?
2. Które z problemów - Pana/Pani zdaniem - uległy dezaktualizacji? Jakie mogą być tego powody?
3. Które z problemów - Pana/Pani zdaniem - się pogłębiły, a które nie są już tak priorytetowe? Z czego może wynikać taka zmiana?
4. Jak ocenia Pana/Pani trafność przewidzianych w tym dokumencie celów strategicznych, celów szczegółowych i priorytetów oraz kierunków działań? ➔ poprzez trafność rozumiemy odpowiedniość (zgodność, adekwatność, stosowność) celów i priorytetów w odniesieniu do obecnych potrzeb występujących w całym województwie kujawsko-pomorskim?
5. Czy sformułowane priorytety, cele oraz kierunki działań zawarte w *Strategii* są według Pana/Pani jeszcze aktualne w kontekście kryterium trafności? Jeśli nie, to dlaczego? Proszę o przedstawienie argumentów.

6. Czy są obszary/zagadnienia na które - Pana/Pani zdaniem - należy położyć największy nacisk planując przyszły dokument strategiczny? Jeśli tak, które są to obszary/zagadnienia?
7. Czy elementy analizy SWOT są ciągle aktualne? Które jej elementy uległy dezaktualizacji i dlaczego? Proszę wskazać. (MODERATOR → przekazać wydrukowany SWOT)

Ocena skuteczności interwencji zawartej w *Strategii*

Przejdźmy teraz do kwestii związanych ze skutecznością interwencji przewidzianych w Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020. Jak ogólnie Pan/Pani ocenia, czy proponowane w ramach poszczególnych priorytetów i celów szczegółowych kierunki działań zostały zrealizowane w takim zakresie jak zostało to zaplanowane?

Czy w ramach realizacji poszczególnych działań pojawiały się jakieś przeszkody? Jakże to były przeszkody? Jakich działań dotyczyły? Czy zostały one przezwyciężone? W jaki sposób się to udało?

Jak ocenia Pan/Pani skuteczność poszczególnych instytucji, które były zaangażowane w realizację zakładanych celów? Które instytucje według Pana/Pani najlepiej sprawdzały się w realizacji zadań, a z którymi był największy problem? W jaki sposób można poprawić skuteczność działań poszczególnych instytucji zaangażowanych w realizację działań przewidzianych w Strategii?

Czy jakieś czynniki zewnętrzne wpływały na skuteczność zaplanowanych interwencji w ramach poszczególnych celów i priorytetów zawartych w Strategii? Jakże to były czynniki? Czy były to czynniki negatywne czy pozytywne? W jaki sposób wpływały one na skuteczność zaplanowanych interwencji? Jakże działania były podejmowane by zminimalizować wpływ negatywnych czynników, a wzmocnić wpływ pozytywnych?

Ocena efektywności interwencji zawartej w *Strategii*

Chciałbym, abyśmy teraz przeszli do kwestii efektywności interwencji zaplanowanych w Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020. Poprzez efektywność rozumiemy relację między nakładami, kosztami, zasobami (zarówno finansowymi jak i ludzkimi, administracyjnymi) a osiągniętymi efektami interwencji.

Jak Pan/Pani uważa, czy efekty interwencji zostały osiągnięte za pomocą środków, które są adekwatne w stosunku do rezultatów? Czy któreś z nakładów, kosztów czy zasobów w kontekście finansów, zasobów ludzkich i administracyjnych według Pana/Pani były nadmierne w stosunku do zakładanych rezultatów interwencji?

Ocena systemu finansowania, wdrażania i monitorowania *Strategii*

Przejdźmy teraz do kwestii związanych z systemem finansowania, wdrażania i monitorowania Strategii (str. 110). Czy opisany w tym dokumencie system jest według Pana/Pani wystarczający? Proszę odnieść się do poszczególnych elementów związanych z finansowaniem, wdrażaniem i monitorowaniem Strategii.

Proszę ocenić, czy system finansowania opisany jako połączenie *budżetu województwa, środków z budżetu państwa i Unii Europejskiej, a także innych środków zewnętrznych, a także wkład z budżetów gmin i powiatów województwa oraz organizacji pozarządowych i podmiotów prywatnych*, jest w

Państwa opinii wystarczający? Czy system ten powinien być bardziej szczegółowy czy też wystarczy taki skrótowy opis?

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej ROPS koordynuje realizację *Strategii Polityki Społecznej do roku 2020*. W związku z powyższym, w jaki sposób – Pana/Pani zdaniem – można by wspomóc ROPS w Toruniu w zakresie koordynacji i wdrażania Strategii. Jakie inne podmioty mogłyby wspomóc ROPS w tym zadaniu?

Czy opisany w dokumencie Strategii system monitoringu opierający się na danych pochodzących z statystyki publicznej (przede wszystkim dane GUS oraz MPiPS, PKW), danych przekazywanych przez koordynatorów kierunków działań i ich realizatorów oraz wyników dodatkowych analiz i badań zleczanych w ramach monitoringu realizacji Strategii jest w Pana/Pani opinii wystarczający? Jeśli nie, jakie jeszcze inne źródła danych mogłyby być używane do monitoringu *Strategii*?

Identyfikacja (potencjalnych) zagrożeń, mogących warunkować realizację celów strategicznych i szczegółowych *Strategii*

Czy na podstawie własnego doświadczenia oraz obserwacji postępów we wdrażaniu *Strategii* jest Pan/Pani w stanie zidentyfikować zagrożenia, które wpłynęły / mogłyby wpłynąć w sposób negatywny na realizację celów strategicznych i szczegółowych *Strategii*? Jakie to są zagrożenia? Proszę je wymienić.

Czy jest Pan/Pani w stanie uporządkować wymienione zagrożenia od najbardziej istotnych, które zakłóciły / mogą zakłócić najbardziej realizację celów strategicznych i szczegółowych *Strategii* do tych, których wpływ jest najmniejszy?

Jakie działania należy podjąć (lub zostały już podjęte), by zminimalizować lub całkowicie wykluczyć wskazane przez Pana/Panią zagrożenia? W jaki sposób należy przewidywać pojawianie się poszczególnych zagrożeń? Czy w ogóle jest możliwe ich przewidywanie?

Identyfikacja niezbędnych zmian (w tym czynników sukcesu) mogących służyć poprawie efektów wdrażania *Strategii*

Jakie elementy należy uwzględnić w przyszłych dokumentach strategicznych, by poprawić efekty ich wdrażania? Czy w ogóle należy cokolwiek uwzględniać? W jaki sposób dostosować przyszłe dokumenty strategiczne do potencjalnych zmian, by jak najlepiej realizować założone cele?

Proszę o wskazanie sposobów na identyfikowanie zmian (czynników sukcesu) mogących służyć poprawie efektów wdrażania dokumentów strategicznych. Czy w ogóle są według Pana/Pani sposoby na to, by sprawnie i przede wszystkim właściwie identyfikować takie zmiany?

Ocena spójności interwencji w kontekście przyszłych założeń Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Czy założone w ramach Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 cele interwencji są według Pana/Pani spójne z przyszłymi założeniami Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego? Jeśli nie, to w jakim zakresie nie są spójne?

Czy spójność w SPS i SRW - Pana/Pani zdaniem - powinna być wyłącznie na poziomie ogólnych celów czy też na poziomie konkretnych działań?

Województwo
Kujawsko-Pomorskie